T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
POLONYA ARAŞTIRMALARI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BRUNO SCHULZ'UN *TARÇIN DÜKKANLARI* VE *KLEPSYDRA ALTINDAKİ SANATORYUM* ADLI ESERLERİNDEKİ ÖYKÜLERİN ÇEVİRİLERİNİN EŞDEĞERLİK KURAMI BAĞLAMINDA ANALİZİ

Can Doğa ERDEM
2501230316

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Emrah GAZNEVİ

İSTANBUL-2025

ÖZ

BRUNO SCHULZ'UN *TARÇIN DÜKKANLARI* VE *KLEPSYDRA ALTINDAKİ SANATORYUM* ADLI ESERLERİNDEKİ ÖYKÜLERİN ÇEVİRİLERİNİN EŞDEĞERLİK KURAMI BAĞLAMINDA ANALİZİ

CAN DOĞA ERDEM

Çeviri, bir dilde üretilmiş sözlü ya da yazılı bir metnin, anlamını ve işlevini mümkün olduğunca koruyarak başka bir dile aktarılması sürecidir. Bu süreç yalnızca sözcük düzeyinde bir aktarımı değil, aynı zamanda kültürel, anlamsal ve işlevsel ögelerin uyarlanmasını da içerir. Çeviribilim ise çeviri eylemini kuramsal, betimleyici ve uygulamalı yönleriyle inceleyen akademik disiplindir. Dilbilim, edebiyat, kültürel çalışmalar ve iletişim bilimleriyle kesişen çok disiplinli bir alan olarak çevirinin doğasını, yöntemlerini ve etkilerini araştırır. 1960'lı yıllarda James S. Holmes'un ortaya koyduğu çevribilim haritası, alanın kurumsallaşmasında dönüm noktalarından biri sayılır. Holmes'a göre çeviribilim hem kuramsal hem de uygulamalı olmak üzere iki ana dala ayrılır. Kuramsal çeviribilim, çeviri süreçlerini açıklamayı ve genellemelere ulaşmayı hedeflerken; uygulamalı çeviribilim ise çeviri öğretimi, çeviri eleştirisi ve sözlük hazırlama gibi pratik alanlara odaklanır. Lehçede translatologia veya przekładoznawstwo olarak adlandırılan bu alan, hem uygulamalı çeviri hem de kuramsal araştırma yönüyle dikkate değer bir akademik mirasa sahiptir. XX. yüzyılın başlarında Roman Jakobson'un da katkı sunduğu filolojik gelenek, metinlerarası karşılaştırmalar ve anlamın kodlanması üzerinde durmuş; bu yaklaşım Polonya'da özellikle Varşova ve Kraków üniversitelerindeki Slav dilleri bölümlerinde etkili olmuştur.

Çeviribilim tarihinde uzun yıllar boyunca çeviri eylemi, orijinal metne mümkün olduğunca sadık kalma anlayışıyla değerlendirilmiştir. Bu anlayışın temelini oluşturan

kuramsal yaklaşım ise eşdeğerlik kavramıdır. Bu kavram son yıllarda çeviri üzerine yapılan çalışmaların çoğunda karşımıza çıkmaktadır. En yaygın tanımlardan biri, özgün metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin çeviri metnin dilinin okurunda uyandırmasıdır. Bu çerçevede, özellikle deyimlerin bir dilden diğer dile çevrilmesi noktasında eşdeğerlik büyük önem taşır. Eugene Nida, Roman Jakobson, Werner Koller, Jean Paul Vinay & Jean Darbelnet ve Anthony Pym bu alanda yoğun çalışmalarda bulunmuşlardır. Özellikle Pym'in eşdeğerliği doğal ve yönlü eşdeğerlik olmak üzere iki farklı düzeyde sınıflandırmasıyla, kuram üzerine çalışmalarda bulunanlara kolaylık sağlamıştır.

Sözü geçen kuram, genellikle ara dilden yapılan çevirilerle, kaynak dilden direkt yapılan çevirilerin analizinde çalışılmaktadır. Polonya edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Bruno Schulz'un kaleme aldığı Tarçın Dükkanları ve Klepsydra Altındaki Sanatoryum adlı eserleri, hem kaynak dil olan Lehçeden hem de ara dil olan İngilizceden, erek dil olan Türkçeye yapılan çevirilerinin Pym'in iki alt başlıklı eşdeğerlik kuramı sınıflandırması yardımıyla incelenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anthony Pym, ara dil, Bruno Schulz, çeviri karşılaştırması, erek dil, eşdeğerlik kuramı, kaynak dil, Lehçe, Tarçın Dükkanları.

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF THE TRANSLATIONS OF BRUNO SCHULZ'S THE CINNAMON SHOPS AND SANATORIUM UNDER THE SIGN OF THE HOURGLASS IN THE CONTEXT OF THE THEORY OF EQUIVALENCE

CAN DOĞA ERDEM

Translation is the process of transferring a spoken or written text produced in one language into another language while preserving its meaning and function as much as possible. This process involves not only a lexical-level transfer but also the adaptation of cultural, semantic, and functional elements. Translation studies is the academic discipline that examines the act of translation from theoretical, descriptive, and applied perspectives. As a multidisciplinary field intersecting with linguistics, literature, cultural studies, and communication sciences, it investigates the nature, methods, and effects of translation. In the 1960s, James S. Holmes's proposed "map" of translation studies marked one of the turning points in the institutionalization of the discipline. According to Holmes, translation studies is divided into two main branches: theoretical translation studies, which aim to explain translation processes and establish generalizations; and applied translation studies, which focus on practical areas such as translator training, translation criticism, and lexicography. In Polish, this field is referred to as translatologia or przekładoznawstwo, and it possesses a significant academic legacy in both applied translation and theoretical research. In the early 20th century, the philological tradition—enriched by the contributions of Roman Jakobson—emphasized intertextual comparisons and the encoding of meaning; this approach was particularly influential in the Slavic studies departments of the universities of Warsaw and Kraków.

Throughout the history of translation studies, the act of translation was for many years evaluated within the framework of remaining as faithful as possible to the original text. The theoretical approach underlying this view is the concept of equivalence. This concept has emerged frequently in recent translation scholarship. One of the most common definitions refers to the reproduction in the target-language reader of the same effect that the original text produces in the source-language reader. Within this framework, equivalence is especially important in the translation of idioms from one language to another. Eugene Nida, Roman Jakobson, Werner Koller, Jean Paul Vinay & Jean Darbelnet, and Anthony Pym have all conducted extensive research in this field. In particular, Pym's classification of equivalence into natural equivalence and directional equivalence has facilitated research for scholars working on the theory.

This theory is often employed in the analysis of translations made via an intermediary language compared with those translated directly from the source language. The works The Cinnamon Shops and Sanatorium Under the Sign of the Hourglass, written by one of the prominent figures of Polish literature, Bruno Schulz, can be examined using Pym's twofold classification of equivalence in terms of their translations into Turkish—both directly from the source language, Polish, and via the intermediary language, English.

Keywords: Anthony Pym, intermediate language, Bruno Schulz, translation comparison, target language, equivalence theory, source language, Polish, The Cinnamon Shops.

ÖNSÖZ

Bu tez, çeviribilimde eşdeğerlik kuramı bağlamında Bruno Schulz'un Tarçın Dükkanları ve Klepsydra Altındaki Sanatoryum adlı kitaplarından seçili dokuz hikâye üzerinden kaynak dil ve ara dilden, erek dil olan Türkçeye yapılan çevirilerinde meydana gelen farklılıkları analiz etmektedir. Çalışmada Türkçe, Lehçe ve İngilizce kaynaklardan yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde her türlü desteği gösteren, lisans döneminden itibaren büyük bir özveriyle bilgi birikimini açan, Lehçe gibi zor bir dili hevesle öğrenmemi sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Emrah Gaznevi'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte desteğini her zaman hissettiğim, beni her anlamda motive eden, Leh Dili ve Edebiyatı'nın bir üniversite bölümünden aileye dönüşmesinde büyük emeği olan değerli hocam Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner'e teşekkürü bir borç bilirim. Üçüncü sınıfta Bruno Schulz ile tanışmamı sağlayan, Polonya edebiyatına karşı ilgi duymama vesile olan ve tez konumu seçmemde büyük katkısı olan değerli hocam Doç. Dr. Seyyal Körpe Kemer'e ve kendisinden aldığım Rusça dersler sayesinde çeviri kuramlarını aklımın bir köşesine yazan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mariana Budu'ya teşekkürlerimi sunarım. İş arkadaşlarım Magda Kuzina, Beata Uzunkaya, İlge Maria Öztan ve Alina Wos Dobruca'ya, Lehçeyi iş hayatında cesurca kullanmama vesile olduklarından ve tez sürecinde kaynak bulmamı sağladıklarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Son olarak hayatımın her anında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen; mutluluğumu, üzüntümü, heyecanımı ve diğer tüm duygularımı rahatlıkla paylaşabildiğim canım aileme; anneme, babama ve abime sonsuz teşekkürlerimi ve sevgimi sunuyorum.

CAN DOĞA ERDEM

İSTANBUL, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ……..…..….ii

ABSTRACT…….…….....…...iv

ÖNSÖZ …….…….……vi

İÇİNDEKİLER…….……..…….vii

TABLOLAR LİSTESİ…….……..…ix

GÖRSELLER LİSTESİ……..…..x

KISALTMALAR LİSTESİ…….....……..…...xi

GİRİŞ…….……..…..…...……1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİBİLİM VE EŞDEĞERLİK KURAMI

1.1 Çeviribilim……..……4

1.2 Eşdeğerlik Kuramı…….….....…7

1.2.1 Eugene Nida……..…….9

1.2.2 Roman Jakobson…….…..…12

1.2.3 Werner Koller…….….14

1.2.3.1 Düzanlamsal Eşdeğerlik……..15

1.2.3.2 Yananlamsal Eşdeğerlik……..16

1.2.3.3 Metin Türü Gelenekleriyle İlgili Eşdeğerlik……..17

1.2.3.4 Dil-Kullanımsal Eşdeğerlik (Pragmatik Eşdeğerlik)……....18

1.2.3.5 Biçimsel Eşdeğerlik……..…...19

1.2.4 Jean Paul Vinay & Jean Darbelnet…….…...20

1.2.5 Anthony Pym……..……..23

1.3 Polonya'da Çeviribilim……..…….27

İKİNCİ BÖLÜM

BRUNO SCHULZ'UN EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1 Bruno Schulz'un Hayatı.....33

2.2 Edebi Anlamda Bruno Schulz ……..…….…….35

2.2.1 Çocukluk Teması……...…....….40

2.2.2 Zaman Teması…….…..…..43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞDEĞERLİK KURAMI BAĞLAMINDA HİKAYE ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

3.1 Bay Karol (Pan Karol)…….....….47

3.2 Hamamböcekleri (Karakony)…….…..…....52

3.3 Krokodil Sokağı (Ulica Krokodyli)…….……...60

3.4 Tarçın Dükkanları (Sklepy Cynamonowe)…….…….…….68

3.5 Öteki Sonbahar (Druga Jesień)…….…....76

3.6 Yalnızlık (Samotność)……..82

3.7 Temmuz Gecesi (Noc Lipcowa)……. 88

3.8 Dodo……..96

3.9 Edzio……...…….100

SONUÇ.....105

KAYNAKÇA.....108

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Bazı Lehçe deyimlerin Türkçede biçimsel ve dinamik eşdeğerlik bağlamında karşılıkları……..12

Tablo 1.2. Lehçedeki yemek fiilinin farklı versiyonları……...….17

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel I: Drohobycz Meydanı, 1913……..…..……..33

Görsel II: Bruno Schulz'un Evi……..…..…..34

Görsel III: Bruno Schulz'un 1935 Yılından Bir Fotoğrafı……..……..35

KISALTMALAR LİSTESİ

AB :Avrupa Birliği

AUC : Acta Universitatis Carolinae

C. :Cilt

Ç. :Çeviri

çev. :Çevirmen

ed. :Editör

İng. :İngilizce

MÖ :Milattan Önce

NATO : North Atlantic Treaty Organization

No. :Numara

PEN : Poets, Essayists, Novelists

PL. :Lehçe

PWN : Państwowe Wydawnictwo Naukowe

s. :sayfa

SKASE : Slovak Association for the Study of English

vb. :Ve benzeri

YKS : Yükseköğretim Kurumları Sınavı

GİRİŞ

Çeviri, insanlık tarihi kadar eski olan bir iletişim pratiğidir. Farklı dillerin, kültürlerin ve düşünsel sistemlerin karşılaştırılmasında, çeviri bir köprü işlevi görmekle kalmaz; aynı zamanda metinlerin yeniden üretildiği, dönüştüğü ve yeni bağlamlarda yeniden hayat bulduğu bir süreçtir. Bu bağlamda çeviri yalnızca sözcüklerin aktarımı değil, kültürel ve anlamsal düzeyde bir yeniden inşa eylemi olarak değerlendirilmelidir. XX. yüzyılın ortalarından itibaren çeviri yalnızca edebi ya da pratik bir faaliyet olmaktan çıkıp, akademik düzlemde kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla incelenmeye başlanmış ve "çeviribilim" adı altında ayrı bir disiplin olarak gelişmiştir. James S. Holmes'un çeviribilim haritası, bu alanın temelini oluşturan başlıca çalışmalardan biridir. Holmes'un yaklaşımıyla birlikte çeviribilim; kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki ana dala ayrılmış ve farklı yönelimlerle disiplinlerarası bir yapıya kavuşmuştur. Zaman içinde dilbilimsel yaklaşımların yerini kültürel, işlevsel ve ideolojik boyutlar almış; böylece çeviri olgusu yalnızca metinsel değil, bağlamsal ve kültürel yönleriyle de değerlendirilmiştir. Bu kuramsal genişlemeyle birlikte eşdeğerlik kavramı, çeviri değerlendirmelerinde temel tartışma alanlarından biri haline gelmiştir.

Eşdeğerlik kavramı, çevirinin doğruluğu ve yeterliliğini belirleme açısından büyük önem taşır. Özellikle Anthony Pym'in ortaya koyduğu eşdeğerlik sınıflandırması (doğal ve yönlü), çeviri çözümlemelerinde kullanılan bir kuramsal çerçeve sunar. Bu çalışmada da Pym'in sınıflandırmasından hareketle, çeviri metinlerini çeşitli düzlemlerde değerlendirme amacı güdülmektedir.

Bu çalışma, Bruno Schulz'un *Sklepy Cynamonowe* [Tarçın Dükkanları] ve *Klepsydra Altındaki Sanatoryum* [Sanatorium pod Klepsyrą] adlı eserlerinin iki farklı Türkçe çevirisini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Sözü geçen eserler tek kitap haline

getirilerek Türkçeye aktarılmıştır. Kaynak dil olan Lehçeden çeviri Prof. Dr. Neşe Taluy Yüce, ara dil olan İngilizceden çevirisi ise İlknur Özdemir tarafından yapılmıştır. Karşılaştırma, eserin İngilizceden Türkçeye yapılan çevirisi ile doğrudan Lehçeden Türkçeye yapılan çevirisi arasında gerçekleştirilmiştir. Bu durum, çeviri ürünü açısından karşılaştırmalı bir analiz yapılmasını mümkün kılmaktadır. Ara dil kullanımı, çeviride çeşitli anlam kaymalarına, yorum farklılıklarına ve üslup değişimlerine neden olabilmektedir. Bu nedenle, aynı metnin iki farklı aktarım biçimi üzerinden yapılan karşılaştırmalı çözümleme, çeviri sürecinde kaynak dil ile erek dil arasında oluşabilecek kırılmaları görünür kılmak açısından önemlidir. Çalışmanın temel amacı, ara dilden yapılan çevirilerin anlam, üslup ve kültürel bağlam açısından ne tür sapmalara yol açabileceğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, çeviri kuramlarından biri olan eşdeğerlik kuramı, özellikle Anthony Pym'in yaklaşımı ile temel kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Nitel karşılaştırma yöntemiyle gerçekleştirilen analizlerde, kaynak metin ile her iki erek metin arasındaki biçimsel, anlamsal ve işlevsel farklılıklar belirlenmiş; çevirmen tercihleri ve metinlerarası stratejiler, çeviri yöntemi ve karşılaştırma yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Çalışma, bir yandan çevirinin teorik boyutlarına katkı sunarken, diğer yandan çevirmen seçimlerinin ve kaynak metne erişimin çeviri kalitesine etkisi üzerine de çıkarımlar yapmayı hedeflemektedir. Ayrıca bu tez, çeviri kuramı ve Türkçe çeviri pratiği arasında bir bağ kurarak, Schulz'un edebi dünyasının iki farklı çeviri yoluyla Türkçeye nasıl taşındığını ortaya koymaktadır.

Üç ana bölümden oluşan çalışmada, birinci bölümde genel hatlarıyla çeviribilim disiplini, çeviri kuramlarının tarihsel gelişimi, eşdeğerlik kuramı ele alınmıştır. Bu kuramsal çerçeve içerisinde, beş önemli çeviribilimcinin (Eugene Nida, Roman Jakobson, Werner Koller, Jean Paul Vinay & Jean Darbelnet, Anthony Pym) sınıflandırması Lehçe örneklerle açıklanmıştır. İkinci bölümde ise Bruno Schulz'un edebi kişiliği, özgün anlatım tarzı ve tematik

yapısı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda yazarın eserlerinde öne çıkan çocukluk teması ve zaman algısı değerlendirilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Schulz'un *Tarçın Dükkanları* [Sklepy Cynamonowe] ve *Klepsydra Altındaki Sanatoryum* [Sanatorium pod Klepsyrą] adlı eserlerinden *Bay Karol* [Pan Karol], *Tarçın Dükkanları* [Sklepy Cynamonowe], *Krokodil Sokağı* [Ulica Krokodyli], *Hamamböcekleri* [Karakony], *Temmuz Gecesi* [Noc Lipcowa], *Öteki Sonbahar* [Druga Jesień], *Dodo, Edzio* ve *Yalnızlık* [Samotność] olmak üzere seçilen dokuz öykü üzerinden yapılan çeviri karşılaştırmaları sunulmuştur. Söz konusu öyküler, Lehçeden doğrudan yapılan çeviri ile ara dil olan İngilizce üzerinden yapılan çeviri arasında Pym'in doğal eşdeğerlik ve yönlü eşdeğerlik kuramı temelinde incelenmiş ve çeviri tercihlerinin anlam ve işlev üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİBİLİM VE EŞDEĞERLİK KURAMI

1.1. Çeviribilim

Çeviri, kültürel, toplumsal ve düşünsel yapıların bir aktarımıdır. İnsanlık tarihi kadar eski bir alan olan çeviri, farklı dönemlerde değişen amaçlara, ideolojilere ve teorik yaklaşımlara göre şekillenmiştir. Çeviri kuramı üzerine yapılan birçok çalışma, çeviriyi kuramsallaştıran ilk toplumun Romalılar olduğunu vurgulamaktadır. Cicero ve Horatius'un çeviriye dair tespitleri, Batı'da çeviri kavramının gelişimine ve çevirinin nasıl yapılması gerektiği konusundaki kuralcı yaklaşımlara önemli bir kaynak teşkil etmiştir. Her iki şair de eski Yunan edebiyatından yaptıkları çevirilerle Roma edebiyatını ve dilini zenginleştirmeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda, onların önceliği kaynak metnin birebir çevirisinden ziyade, estetik kaygıların baskın olduğu bir metin ortaya koymaktır. Ortaya koydukları *kelimesi kelimesine* ve *anlamına göre* çeviri ayrımı, çeviri dünyasını yaklaşık iki bin yıl boyunca meşgul eden temel bir sınıflandırma olmuştur. Cicero ve Horatius'un MÖ I. yüzyılda ortaya attığı anlam aktarımına odaklanan bu çeviri stratejisi, sonraki yüzyıllarda İncil çevirmenlerine de ilham vermiştir. İncil çevirisi, alanının önde gelen isimlerinden Aziz Jerome, IV. yüzyılda kendi çeviri stratejisini savunurken bu ikiliğe atıfta bulunmuş, kelimesi kelimesine çevirinin anlaşılmaz bir metin ortaya çıkardığını ve İncil'in anlamını gölgelediğini belirtmiştir. [1] Aziz Jerome için izlenmesi gereken yöntem, kaynak metnin anlamını ve içeriğini daha iyi aktaran anlamına göre çeviriydi. İncil çevirisi, XVII. yüzyıla kadar çeviri alanındaki tartışmalarda merkezi bir öneme sahip olmaya devam etmiştir.

[1] Şehnaz Tahir Gürçağlar, **Çevirinin ABC'si**, İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 106.

Çeviribilim, ana dilden farklı bir dilin konuşulduğu bölgelerde yaşayan toplumlardaki sosyal ilişkilerin farklı yönlerini ve düzeylerini araştırmaya da olanak tanır. Burada dilsel sorunların yanı sıra politika, ekonomi, hukuk, eğitim, psikoloji, tıp vb. alanlarına ait sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bu durum kimlik, benlik inşası vb. ile ilgili geniş sorun alanının yanı sıra, dil ediniminde de değişikliklere yol açmaktadır.[2]

Bilimsel çeviri teorisinin ortaya çıktığı dönemde kapsamını ve hedeflerini tanımlamaya çalışan araştırmacılar, çeviribilimi karşılaştırmalı dilbilimin yeni bir alt disiplini olarak kurmayı başaracaklarına inanıyorlardı. Çeviribilimi bu şekilde ele alan savunucular, geleneksel felsefi deneme tarzındaki çeviri teorisiyle bağları koparma ihtiyacını şiddetle vurguluyor, aynı zamanda modern dil ve iletişim biliminin kavramsal araçlarını kullanacak dillerarası transfer kavramı üzerine metodik bir düşünceyi savunuyorlardı. Çeviribilimin öncüleri, inceledikleri konunun daha eksiksiz bir tanımı için diğer birçok disiplinin (antropoloji, kültürel çalışmalar, sosyoloji, felsefe, psikoloji, nörobiyoloji) başarılarının dikkate alınmasını gerektirdiğinin farkındaydılar. Disiplinlerarası diyalog ihtiyacını çeviribilimin kurucularından Eugene A. Nida da görmüştür. Bu durum aynı zamanda, disiplinlerarasılığın çeviribilimi bağımsız bir disiplin olmaktan uzaklaştıracağı ve çeviri sürecinin nesnelleştirilmesini güç kılacağı tezini de öne sürüyordu. Bu vesileyle, 1960'larda çoğu bilim insanı araştırma alanlarının kısıtlanmasından yana olmuştur. Ancak zamanla çeviri araştırmacılarının bakış açısı değişmiş; çeviri üzerine bilimsel düşüncede pragmatist, edebiyat incelemesi ve kültürel gibi ardışık dönüşümler yaşanmıştır.[3]

Çeviribilimin bağımsız, dilbilimsel olmayan bir disiplin olarak özerkleşme sürecinde özellikle edebiyat bilimi önemli bir rol oynamıştır. 1972'de James S. Holmes, dilbilimsel

[2] Magda Heydel, "Rób Swoje, Tłumacz! Przekładoznawstwo Jako Metoda W Humanistyce", **Zagadnienia Rodzajów Literackich**, Uniwersytet Jagielloński, C. 60, No: 3, 2017, s. 16-17.
[3] Magda Heydel, Piotr Bukowski, **Współczesne Teorie Przekładu**, Kraków, Wydawnictwo Znak Yayınları, 2009, s. 6.

çeviribilimden uzaklaşarak, *Translation Studies* [Çeviri Çalışmaları] adını verdiği entegre araştırma alanının kapsamını tanımlamıştır. Bu durum, çeviri üzerine objektif, indirgemeci ve normatif söylemin hegemonyasını kırıp, çeviribilime yeni perspektifler açtığından edebiyat odaklı çeviri çalışmalarında bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Ancak unutmamak gerekir ki, edebi çeviri sorunu ve bunun genel çeviri teorisine dahil edilmesi çok daha önce ele alınmıştır. 1960'lı yıllarda, Rus biçimciliğinin ve Prag yapısalcılığını devam ettiren Jiří Levý ve Anton Popovič (Polonyalı araştırmacıların Poznań okulundan da destek aldığını belirtmek gerekir.) bu konuyla ilgilenmişlerdir. Daha öncesinde, Andrey Fyodorov[4] başta olmak üzere Rus bilim insanları "sanatsal metinlerin çevirisi" sorunuyla mücadele etmişlerdir.[5]

Modern anlamda çeviribilim, XX. yüzyılın ikinci yarısında, dilbilim, edebiyat kuramları ve kültürel çalışmalarla olan kesişim noktalarında bir disiplin olarak gelişmiştir.[6] Çeviribilim disiplininin kurumsallaşma sürecinde önemli eşiklerden biri, 1960'lı yıllarda James S. Holmes tarafından geliştirilen çeviribilim haritasıdır. Holmes'un bu çerçevelemesi, alanın teorik temellerini belirlemiş ve çeviri çalışmalarının yönünü tayin etmiştir. Bu modele göre çeviribilim, teorik çeviribilim ve uygulamalı çeviribilim olmak üzere iki temel kola ayrılır. Teorik çeviribilim, çeviri süreçlerini açıklamaya yönelik genel kuramsal ilkeleri ortaya koymayı amaçlarken uygulamalı çeviribilim, çeviri eğitimi, çeviri değerlendirmesi ve terminoloji çalışmaları gibi daha pratik uygulama alanlarına odaklanır. 1970'li yıllarda, dilbilim merkezli yaklaşımlar çeviri çözümlemelerinde baskın hale gelmiş, bu dönem çeviriyi büyük oranda dilsel yapılarla sınırlı bir etkinlik olarak değerlendirmiştir. Ancak zamanla bu modeller, çeviri ediminin yalnızca dilsel düzeyde değerlendirilemeyeceğini savunan eleştirilerle karşılaşmış, böylece kültürel, işlevsel ve ideolojik yönelimlerin ön plana çıktığı

[4] Sovyet çeviri kuramının kurucularından biridir. 15 yıl boyunca (1963-1979), St. Petersburg Devlet Üniversitesi'nde (eski adıyla Leningrad Devlet Üniversitesi) Alman Filolojisi Bölümü başkanlığı yapmıştır.
[5] Heydel, Bukowski, **a.g.e.**, s. 7.
[6] Jeremy Munday, **Introducing Translation Studies: Theories and Applications**, New York, Routledge, 2008, s. 7.

alternatif kuramsal yaklaşımlar gelişmiştir. Bu dönüşümün en belirgin örneklerinden biri, 1980'li yıllarda Hans J. Vermeer tarafından geliştirilen *Skopos Kuramı*'dır. Bu kuram, çeviri eyleminin hedef odaklı gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürerek, çeviriye işlevsel bir perspektif kazandırmış ve çeviri kuramları açısından yeni bir paradigma oluşturmuştur. [7]

1.2. Eşdeğerlik Kuramı

Çevirmen, kaynak metin ile, alıcısı kim olursa olsun, erek metin arasında bir aracı konumundadır. O, yalnızca iki dili bilen kişi değil; aynı zamanda iki kültür arasındaki engelleri aşarak anlam aktarımı yapan kişidir. Bu nedenle çevirmen, her iki dilin kültürünü de çok iyi tanımalı; eğer bu konuda bir eksikliği varsa, bunu gidermeye istekli ve hazır olmalıdır. Ancak hepsinden önemlisi, çevirmenin kaynak dili yetkin bir biçimde bilmesi ve erek dil üzerinde tam bir hakimiyet sahibi olmasıdır.[8]

Çeviribilim tarihinde uzun yıllar boyunca çeviri eylemi, orijinal metne mümkün olduğunca sadık kalma anlayışıyla değerlendirilmiştir. Bu anlayışın temelini oluşturan kuramsal yaklaşım ise *eşdeğerlik* kavramıdır.[9] Bu kavram son yıllarda çeviri üzerine yapılan çalışmaların çoğunda karşımıza çıkmaktadır. En yaygın tanımlardan biri, özgün metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin çeviri yapılan dili ana dil olarak kullanan okurlarda uyandırmasıdır. Bu çerçevede, özellikle deyimlerin bir dilden diğer dile çevrilmesi noktasında eşdeğerlik büyük önem taşır.[10]

Eşdeğerliğin çeviride merkezi bir konu olduğu söylenebilir, ancak tanımı ve çeviri teorisi alanındaki uygulanabilirliği hararetli tartışmalara neden olmuş ve son elli yılda bu alanda eşdeğerlik kavramının birçok farklı teorisi geliştirilmiştir. Catford, Nida-Taber ve Koller gibi

---

[7] Hans J. Vermeer, "Skopos and Commission in Translational Action", **The Translation Studies Reader**, ed. Lawrence Venuti, London, New York, Routledge, 2000, s. 221.
[8] İsmail Boztaş, "Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, C. 10, No: 2, 1999, s. 61.
[9] Munday, **a.g.e.**, s. 37.
[10] Akşit Göktürk, **Çeviri: Dillerin Dili**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994, s. 60.

kuramcılar çeviriyi eşdeğerlik ilişkileri açısından tanımlarken, Snell-Hornby, eşdeğerliğin teorik kavramını reddederek bunun çeviri çalışmalarıyla ilgisiz ya da bu çalışmalara zararlı olduğunu savunmuştur. Ancak Baker, bu kavramı herhangi bir teorik statüsü olduğu için değil, çoğu çevirmen buna alışkın olduğu için kolaylık adına kullanarak orta bir yol benimsemiştir. Eşdeğerlik tabanlı çeviri teorilerini destekleyenler, eşdeğerliği öncelikle kaynak metnin bir çevirisi olarak kabul edilmesine olanak tanıyan, bir kaynak metin ile hedef metin arasındaki ilişki olarak tanımlar. Çevirinin eşdeğerliğe bağlı olduğunu savunan kuramcılar, eşdeğerliğin elde edildiği seviyeye (kelime, cümle, metin) veya anlam türüne (göstergesel, çağrışımsal, pragmatik vb.) odaklanarak eşdeğerlik tipolojileri geliştirmeye çalışmışlardır.[11]

Eşdeğerlik kavramına yönelik eleştirilerin, XXI. yüzyılın başlarında farklı bir boyut kazandığını belirtmek gerekir. Çağdaş çeviribilim çerçevesinde ileri sürülen kuramsal yaklaşımlar incelendiğinde, gerek çeviri gerekse eşdeğerlik kavramının tanımlanması ve kuramsallaştırılmasında farklı vurgu noktalarının öne çıktığı görülmektedir. Başka bir deyişle, yapısalcılık sonrası ve sömürgecilik sonrası kuramlar gibi yeni gelişmeler, çeviri tartışmalarına da yansımıştır. Bunlara ek olarak, çeviribilimin diğer disiplinlerle etkileşimi artmış; kültürel çeviri kavramı gündeme gelmiş; bu da eşdeğerlik gibi bazı temel kavramların yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Diğer taraftan, kültürel çeviri anlayışıyla birlikte, metinlerin veya kelimelerin çevirisinden ziyade kültürlerin çevirisinden söz edilmeye başlanmıştır. Anthony Pym, kültürel çeviri kavramıyla birlikte eşdeğerlik tartışmalarının artık önemini yitirdiğini vurgular. Sonuç olarak, çeviribilim alanında yeni bir paradigma hakim olmaya başlamıştır. Sabit ve değişmeyen kaynak/erek metinlerin belirleyici olmadığı bir ortamda çeviriyi değerlendirme imkanı doğmuştur.[12]

[11] Ali Reza Ghanooni, "Equivalence in Translation", **Armenian Folia Anglistika**, Yerevan State University, C. 7, No: 1, 2011, s. 116.
[12] Harika Karavin, "Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Edirne, C. 6, No: 12, 2016, s. 136.

Eugene Nida, Roman Jakobson, Werner Koller, Jean Paul Vinay & Jean Darbelnet ve Anthony Pym bu alanda çalışmalarda bulunmuş en ünlü isimlerdir. Bu isimlerin eşdeğerlik üzerine incelemeleri alt başlıklar halinde detaylı şekilde aktarılmıştır.

1.2.1 Eugene Nida

Amerikalı dilbilimci ve çevirmen Eugene Nida, özellikle İncil çevirileri üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmakta olup, çeviride eşdeğerlik kavramına getirdiği yaklaşımlarla çeviribilim alanına önemli katkılarda bulunmuştur. Nida'nın çeviri kuramları, İncil üzerinde yoğunluk gösterse de, genel çeviri pratiği ve teorisi bağlamında geniş bir etki yaratmıştır. Nida'ya göre çeviri yalnızca bir sanat ya da beceri değil, aynı zamanda bir bilimdir. Burada kastedilen bilimsel boyut, çevirinin dilbilimle ilişkilendirilmesi ve böylece çeviri sırasında ortaya çıkan sorunların dilbilimsel bir bakış açısıyla çözümlenebilmesidir. Bu yaklaşım, çeviriyi gerek estetik bir etkinlik ya da teknik bir uğraş gerekse dilbilimle doğrudan bağlantılı bir süreç olarak değerlendirmektedir. Nida'nın çeviri ile dilbilim arasındaki bu yakın ilişkiyi vurgulaması, çeviri sorunlarının sistematik biçimde incelenmesine imkan tanımış, çeviri alanına yeni bir yön kazandırmış ve ufuk açıcı bir katkı sunmuştur. Bu durum çeviri etkinliğinin gelişimini de hızlandırmıştır. Örneğin, birçok dilde daha önce bulunmayan "romantik" ya da "kulüp" gibi kavramlar, başka dillerden çeviri yoluyla aktarılmış ve zamanla benimsenerek gündelik kullanımın parçası haline gelmiştir. Bu tür örnekler, çeviri ile dilbilimin birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini ve iki disiplinin bütünleştirilmesinin bilimsel açıdan tutarlı bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.[13]

Nida, çeviriyi öncelikle bir iletişim biçimi olarak görmüş ve bu nedenle çevirinin temel amacını, gerçek yaşamda etkili iletişimin gerçekleşmesini sağlamak olarak tanımlamıştır. Bu anlayış, özellikle film ve televizyon yapımlarındaki altyazı çevirilerinde açıkça

[13] Yinli Gao, "Analysis of Eugene Nida's Translation Theory", **International Journal of Education and Humanities**, Majalengka, C. 10, No: 1, 2023, s. 204.

gözlemlenebilir. Günümüzde yaşam standartlarının yükselmesiyle birlikte ülkeler arası iletişim artmış; sinema ve televizyon eserleri hem görsel bir deneyim sunan hem de kültür aktarımına katkıda bulunan önemli araçlara dönüşmüştür. Görünürde altyazı çevirisi yalnızca iki dil arasında bir aktarım gibi görünse de, gerçekte bu süreç iki farklı kültürün etkileşimi ve bütünleşmesini ifade eder. Bu açıdan bakıldığında, çeviri iletişimdir; altyazı çevirisi aracılığıyla farklı ülkelerden insanlar arasında kültürlerarası iletişim mümkün hale gelir. Nida'ya göre çevirinin esas hedefi, erek okurun kaynak metni doğrudan ve açık bir şekilde anlayabilmesini sağlamaktır. Bunun için çevirmenin yalnızca dilsel aktarıma odaklanması yeterli değildir; aynı zamanda erek okurun dilsel alışkanlıklarını ve kültürel arka planını göz önünde bulundurması, hedef kitle tarafından kolayca benimsenebilecek doğal ve akıcı bir dil kullanması gerekir.[14] Tüm bunlar ışığında Nida, biçimsel ve dinamik olmak üzere iki eşdeğerlik türünden söz etmiştir.

Gloss translation (kelimesi kelimesine çeviri) olarak tanımladığı biçimsel eşdeğerlik (formal equivalence), kaynak metnin dilsel ve yapısal özelliklerine sadık kalmayı amaçlayan bir çeviri yaklaşımıdır. Bu yöntemde çevirmen, kaynak metindeki kelime seçimleri, cümle yapıları ve dilsel ögeleri mümkün olduğunca hedef dile aktarmaya çalışır ve daha sonraki çeviri kuramlarında da yankı bulmuştur. Werner Koller'in "biçimsel eşdeğerlik" anlayışı, Nida'nın bu yaklaşımını sistematikleştiren kuramsal çerçevelerden biridir. Öte yandan, Hans Vermeer'in Skopos kuramı gibi işlevselci yaklaşımlar, biçimsel eşdeğerliği fazla katı bulmuş ve çevirinin amaç doğrultusunda daha esnek olması gerektiğini savunmuştur. [15]

Bir diğer tür olan dinamik eşdeğerlik (dynamic equivalence), çevirinin alıcı üzerindeki etkisine odaklanan bir yaklaşımdır. Bu yöntemde çevirmen, kaynak metnin anlamını ve etkisini hedef dildeki okuyucuya en doğal ve anlaşılır şekilde aktarmayı hedefler. Nida'ya göre, bu tür

[14] Gao, **a.e.**, s. 204.
[15] Eugene Nida, Charles Taber, **The Theory and Practice of Translation**, Leiden, Brill Yayınları, 1982, s. 21-24.

bir çeviri, hedef okuyucunun, kaynak metnin orijinal okuyucusuyla benzer bir tepki vermesini sağlamalıdır. Bu tanımı zamanla işlevsel eşdeğerlik (functional equivalence) olarak yeniden adlandırmış ve dilbilimi alanından bazı bulguları kullanmıştır.[16]

Dinamik eşdeğerlik kuramı, yalnızca dilbilimin araştırma bulgularını çeviri uygulamalarına aktarmakla kalmamış, aynı zamanda dönüştürücü-üretici dilbilgisi modelini yeniden yorumlayarak çeviri için dilbilim temelli bir kuramsal çerçeve ortaya koymuştur. Nida, çeviriyi güvenilir olmayan sezgisel yaklaşımlardan arındırarak, bilimsel gözlem ve incelemeye elverişli bir zemine oturtmuştur. Bu yaklaşım, çevirmenin iletişim sürecinin bütün dinamik özelliklerini yeniden üretmesini kolaylaştıracak bir model sunmaktadır. Nida'nın geliştirdiği model, Chomsky'nin dönüştürücü-üretici dilbilgisini üç aşamalı bir çeviri süreci taslağı olarak ortaya koyar. Önceki çeviri çalışmalarından farklı olarak bu model, çevirmenin takip edebileceği pratik ve bilimsel bir yöntem önerir. Nida, her ne kadar çevirmenin bu aşamaları bire bir takip etmesini zorunlu kılmasa da, önceki çalışmalarında kuramsal çerçevesini çevirmenler için bir tür rehber kitap olarak sunduğunu, bu modelin yalnızca genel çeviri uygulamalarına değil, çevirinin akademik incelemesine de katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Başka bir deyişle, bu model hem çeviri çalışmalarını yönlendirecek bir araştırma aracı hem de çeviri ediminde çevirmenin başvurabileceği bir yardımcı işlevi görebilmektedir.[17]

Aşağıdaki tabloda Lehçe deyimlerin/atasözlerinin, Türkçede biçimsel ve dinamik eşdeğerlik bağlamında karşılaştırılması verilmiştir:

[16] Eugene Nida, **Toward a Science of Translating**, Leiden, Brill, 1964, s. 159-160.
[17] Dohun Kim, "Dynamic Equivalence: Nida's Perspective and Beyond", **SKASE Journal of Translation and Interpretation**, Košice, C. 8, No: 1, 2015, s. 66.

Lehçe	**Biçimsel Eşdeğerlik**	**Dinamik Eşdeğerlik**
Częstochowski rym[18]	Częstochowa kafiyesi	Uyduruk kafiye
Czuć przez skórę[19]	Teninden hissetmek	İçine doğmak
Czysty jak łza[20]	Gözyaşı kadar temiz	Sütten çıkma ak kaşık
Milczeć jak zaklęty[21]	Büyülenmiş gibi sessizleşmek	Dut yemiş bülbül gibi susmak
Pluć sobie e brodę[22]	Kendi sakalına tükürmek	Bin pişman olmak
Płakać jak bóbr[23]	Kunduz gibi ağlamak	İki gözü iki çeşme ağlamak
Sezon ogórkowy[24]	Salatalık sezonu	Ölü sezon
Wilk w owczej skórze[25]	Koyun postuna bürünmüş kurt	Sinsi tehlike / içten pazarlıklı kişi
Wpaść jak śliwka w kompot[26]	Kompostoya erik gibi düşmek	Kapana kısılmak
Zdjąć kamień z serca[27]	Kalbindeki taşı çıkarmak	Yüreğine su serpmek

Tablo 1.1. Bazı Lehçe deyimlerin Türkçede biçimsel ve dinamik eşderlik bağlamında karşılıkları

1.2.2. Roman Jakobson

Roman Jakobson, yapısalcı dilbilimin önde gelen isimlerinden biri olarak bilinmektedir. Çeviribilim alanına önemli katkılarda bulunmuştur. 1959 yılında yayımladığı *On Linguistic*

[18] Aydın Süer, Dorota Mikołajczyk, **Lehçe-Türkçe Deyimler Sözlüğü**, Ankara, Tiydem Yayıncılık, 2011, s. 50.
[19] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 52.
[20] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 53.
[21] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 134.
[22] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 188.
[23] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 189.
[24] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 242.
[25] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 307.
[26] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 314.
[27] Süer, Mikołajczyk, **a.e.**, s. 352.

Aspects of Translation [Çevirinin Dilbilimsel Yönleri Üzerine] adlı makalesinde, çeviri sürecini dilbilimsel ve anlamsal açıdan incelemiş, eşdeğerlik kavramını merkeze alarak analizler sunmuştur. Jakobson çeviriyi; *dil içi çeviri* (intralingual translation), *diller arası çeviri* (interlingual translation) ve *göstergeler arası çeviri* (intersemiotic translation) olmak üzere üç ana kategoriye ayırır. Dil içi çeviri, aynı dil içinde bir dilsel işaretin başka bir dilsel işaretle açıklanması; diller arası çeviri, bir dilsel işaretin başka bir dildeki eşdeğeriyle aktarılması; göstergeler arası çeviri ise dilsel işaretlerin, sözsüz işaret sistemleriyle aktarılmasıdır.[28]

Jakobson'ın teorisinin esasen çeviriye yönelik göstergebilimsel yaklaşımına dayandığı söylenebilir. Buna göre çevirmen önce kaynak metin mesajını yeniden kodlamalı ve daha sonra onu hedef kültüre eşdeğer bir mesaj olarak aktarmalıdır. Sosyal bilimlerde dil işlevi terimi, genellikle dilin insan yaşamındaki yerini ve sunduğu imkanları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda dilin, toplumsallaşmanın bir koşulu olarak iletişim kurma, düşünme edimini destekleme, gerçekliği yansıtma, kültürel dünyayı inşa etme, bilgiyi düzenleme, aktarma ve koruma gibi çeşitli görevlerinden söz edilebilir. Jakobson da çalışmalarında dilin hem bireysel hem de toplumsal yaşamdaki merkezi rolünü vurgular. Örneğin, *Sözel İletişim* [Verbal Communication] adlı makalesinde, "Dil tüm insanlar için zihinsel ve ruhsal bir yaşam aracıdır, aynı zamanda bir iletişim aracıdır"[29] ifadelerine yer vermektedir. Jakobson böylelikle, dilsel ifadelerin farklı amaçlar doğrultusunda ortaya konabileceğini varsayan amaç odaklı bir iletişim modeli kurar. Bu yaklaşımda amaç, genellikle nesnenin dışında konumlandığı için modelde yalnızca dilin kendisi değil, aynı zamanda konuşucu, dinleyici ve çeşitli koşullar da dikkate alınır.[30]

[28] Roman Jakobson, "On Linguistic Aspects of Translation", **On Translation**, ed. Reuben Arthur Brower, Cambridge, Harvard University Press, 1959, s. 232-234.
[29] Roman Jakobson, "Verbal Communication", **Scientific American**, C. 227, No: 3, 1972, s. 73.
[30] Svıtlana Nesterova Coşkun, "Roman Jakobson'da Dilin İşlevleri ve İşleyiş Mekanizması", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, No: 36, 2023, s. 329.

Jakobson, dilin olası kullanım amaçlarını sınıflandırabilmek için öncelikle sözel iletişim eylemini etkileyen unsurları tespit eder. Yapısalcı yöntem uyarınca önce cümleyi ögelerine ayırır, ardından bu ögelerin işlevlerini ve aralarındaki birleşim ilkelerini anlamaya çalışır. Ona göre, gönderici, alıcı, ileti, bağlam, kod ve kanal bir sözlü mesajın aktarılmasını hem mümkün kılan hem de biçimlendiren unsurlardır. Jakobson'un belirlediği bu altı ögenin her biri iletişimin gerçekleşmesi için zorunlu olmakla birlikte, bunların işlevsel ağırlıkları ve nitelikleri birbirinden farklıdır. Söz konusu altı ögeden ikisi (gönderici ve alıcı) iletişim sürecinin karşıt kutuplarında yer alan, öznel ve bireysel yanlarıyla öne çıkan aktif katılımcılardır. Doğal iletişim sürecinde gönderici ile alıcı sürekli yer değiştirir; bu nedenle iletişime katılan her birey hem kodlayan (gönderici) hem de kod çözen (alıcı) konumuna sahip olmak zorundadır.[31]

Jakobson'a göre farklı diller arasında tam bir eşdeğerlik sağlamak mümkün değildir. Çünkü her dil, dünyayı farklı bir şekilde yapılandırır. Bu nedenle, çeviri sürecinde eşdeğerlik, mutlak bir benzerlikten ziyade anlamın en yakın şekilde aktarılmasıdır. Bu yaklaşım, çevirmenin sadece kelime düzeyinde değil, aynı zamanda kültürel ve bağlamsal düzeyde de anlamı yeniden yapılandırması gerektiğini vurgular. Çeviri, iki farklı kodda iki eşdeğer mesajı içerir. Örnek olarak, "pancar çorbası" anlamına gelen Lehçedeki *barszcz* kelimesinin Türkçede tek bir sözcükle tam bir karşılığı mevcut değildir. Bu gibi durumlarda, kelimenin anlamını ve kültürel bağlamını hedef dile aktarabilmek için açıklayıcı veya genişletici ifadeler kullanılması zorunlu hale gelmektedir. Bu strateji, denotatif anlamın yanı sıra kavramın taşıdığı kültürel nüansların da hedef kültürdeki alıcıya ulaştırılmasında kritik bir rol oynamaktadır.[32]

1.2.3. Werner Koller

Alman çeviribilimci Koller, eşdeğerliği *düzanlamsal* (denotative), *yananlamsal* (connotative), *metinsel normatif* (text-normative), *pragmatik* (pragmatic) ve *biçimsel* (formal)

[31] Nesterova Coşkun, **a.e.**, s. 330.
[32] Jakobson, **a.g.e.**, s. 233.

eşdeğerlik olmak üzere beş farklı düzeyde sınıflandırmıştır. Düzanlamsal eşdeğerlik, kaynak ve erek metinlerin aynı nesnel gerçeklikleri ifade etmesi durumu; yananlamsal eşdeğerlik, sözcüklerin çağrışımları ve biçimsel özellikleri açısından incelenen eşdeğerlik; metinsel normatif eşdeğerlik, metin türüne özgü normlar ve beklentiler doğrultusunda sağlanan eşdeğerlik; pragmatik eşdeğerlik, hedef okuyucunun bilgi düzeyi ve beklentileri dikkate alınarak sağlanan eşdeğerliktir. Biçimsel eşdeğerlik ise, kaynak metnin biçimsel ve estetik özelliklerinin erek metne aktarılmasıdır. Koller, çeviri sürecinde eşdeğerlik türlerinin hiyerarşik bir düzende ele alınması gerektiğini savunur. Bu hiyerarşi, çevirmenin yukarıda sözü geçen sınıflandırmaya dayanarak metin çözümlemesi yapmasını gerektirir.[33]

1.2.3.1. Düzanlamsal Eşdeğerlik

Werner Koller tarafından geliştirilen beş temel eşdeğerlik kategorisinden biridir. Bu terim, özellikle bilgilendirici metinlerin çevirisinde ön plana çıkan, sözcüklerin temel, nesnel ve sözlüksel anlamlarının erek dile aktarılmasını ifade eder. Kültürel çağrışımları ve duygusal anlam yüklenmelerini göz ardı ederek, kaynak dilden hedef dile yalnızca bilgiye dayalı bir aktarım hedeflenir. Koller'in sınıflandırmasında düzanlamsal eşdeğerlik, bir sözcük ya da ifadenin belirli bir nesne ya da olguya referansının, yani göndergesel içeriğinin aynı şekilde korunmasını esas alır. Bu bağlamda teknik terimler, bilimsel kavramlar, coğrafi adlar, sayılar gibi nesnel ögelerin çeviri sürecinde söz bu tür eşdeğerlik söz konusudur.[34] Aşağıda Polonya hakkında genel bilgilerin olduğu bir metin örneği paylaşılmıştır:

> *Bir post-sosyalist Cumhuriyet olan Polonya hem NATO ve AB ülkesidir, hem Katolik dünyanın önemli bir parçasıdır, hem de Baltık ve Slav ülkesidir. Slav dünyasının en büyük üç ülkesinden biri olan Polonya Avrupa'nın en büyük Katolik-Slav ülkesidir ve dünyanın en büyük 25 ekonomiye sahip devletlerden biridir. Yüzölçümü bakımından Avrupa kıtasının dokuzuncu büyük ülkesi olan Polonya'da 35 milyondan fazla Katolik yaşamaktadır, bu nedenle Fransa, İspanya ve İtalya'dan sonra Avrupa'nın dördüncü büyük Katolik ülkesi Polonya'dır. Ayrıca Polonya*

[33] Mine Yazıcı, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2005, s. 89-90.
[34] Göktürk, **a.g.e.**, s. 66-68.

Rusya hariç Doğu Avrupa'nın en büyük ekonomisi ve AB'nin en hızlı büyüyen ülkelerin başında gelir.[35]

Polska, była postkomunistyczna republika, jest członkiem NATO, członkiem Unii Europejskiej, istotnym elementem katolickiego świata, krajem nadbałtyckim i słowiańskim. Polska gospodarka plasuje się na 25 miejscu w rankingu światowym. Ze względu na fakt, że zamieszkiwana jest przez 35 milionów katolików, jest czwartym po Francji, Hiszpanii i Włochach katolickim krajem Europy. Ponadto Polska jest jednym z najlepiej rozwijającym się krajów UE oraz posiada najsilniejszą gospodarkę pośród krajów Europy Środkowej i nie licząc Rosji.[36]

Verilen örnek, Werner Koller'in düzanlamsal eşdeğerlik kategorisinin uygulamalı düzeyde nasıl işlediğini somut biçimde göstermektedir. Metinde geçen *AB, Slav, ekonomi* gibi nesnel ifadeler, hedef dile aktarılırken anlam kaybına uğramadan, doğrudan göndergeleriyle eşleştirilmiştir. "Ekonomi"nin *gospodarka* olarak çevrilmesi veya "AB" teriminin doğrudan *Unia Europejska* olarak aktarılması, kültürel çağrışımlardan ziyade göndergesel içeriğe odaklanıldığını ortaya koymaktadır. Bu da düzanlamsal eşdeğerliğin, özellikle kültürel bağlamı olan ama temel amacı bilgi vermek olan metinlerde ne derece işlevsel olduğunu göstermektedir.

1.2.3.2. Yananlamsal Eşdeğerlik

Yananlamsal eşdeğerlik, çeviride kelimenin yalnızca temel anlamını değil, aynı zamanda taşıdığı çağrışımları, duygusal yükleri ve kültürel bağlamı da dikkate alan bir aktarım biçimidir. Werner Koller'e göre bu tür eşdeğerlik, kaynak dildeki sözcüğün erek dilde benzer çağrışımları olan bir karşılıkla çevrilmesini ifade eder.[37] Örneğin, gündelik dilde düzanlamıyla "yemek" eyleminin birçok yan anlamı vardır. Türkçe bir metinde "beslenmek, karın doyurmak, atıştırmak, tıkınmak" biçiminde karşılaşılabilecek bu eşanlamlardan herhangi birini Lehçeye

[35] Emin Atasoy, **Sosyal Bilimler Işığında Polonya Cumhuriyeti**, ed. Emin Atasoy, Jan A. Wendt, İstanbul, Beta Yayınları, 2017, s. V.
[36] Atasoy, **a.e.**, çev. Dorota Haftka Işık, s. IX.
[37] Göktürk, **a.g.e.**, s. 69-70.

jeść eylemiyle aktarmak, çeviri açısından yetersiz bir işlem olmaktadır. Lehçedeki yemek eyleminin farklı versiyonları ve anlamları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

TABLO	**YEMEK EYLEMİNİN LEHÇEDE VERSİYONLARI**
Schrupać	*Çıtırdatarak yemek*
Przełknąć	*Hızla, aceleyle yemek*
Przekąsić	*Açlığı bastırmak için yemek*
Zeżreć	*Hayvanların yemek yemesi* veya *insanların açgözlülükle yemesi*
Wrzucać na ruszt	*Atıştırmak*
Sycić się	*Tıka basa yemek*
Chapsnąć	*Isırarak yemek*
Spożywać	*Tüketmek*
Posilać	*Yiyerek güçlendirmek*
Przyjmować	*Almak, kullanmak (ilaç)*
Szamać	*Tıkınmak*
Podkradać	*Tırtıklamak*
Obgryźć	*Döndürerek (simit, elma, armut vb.) yemek*

Tablo 1.2. Lehçedeki yemek fiilinin farklı versiyonları

1.2.3.3. Metin Türü Gelenekleriyle İlgili Eşdeğerlik

Çevirinin hedef okuyucuya yönelik işlevini temel alan bir eşdeğerlik türüdür. Koller'e göre bu eşdeğerlik, kaynak metindeki iletinin hedef kültürdeki alıcı tarafından aynı şekilde anlaşılmasını ve benzer bir tepki uyandırmasını hedefler. Bu durumda çeviri, yalnızca anlam aktarımı değil, aynı zamanda işlev aktarımıdır. Özellikle farklı kültürlerden gelen okurlar arasında iletişimin sağlıklı işlemesi için kültürel ve bağlamsal uyarlamalara başvurulabilir.[38]

[38] Göktürk, **a.g.e.**, s. 73-74.

Örnek olarak, elektronik posta gibi resmi yazışmaların başlagıcında kullanılan, "Sayın Baylar ve Bayanlar" anlamına gelen *Szanowni Państwo* hitabının, Türkçede karşılığını yakalamak için *Sayın Yetkililere* gibi benzer bir resmiyet ve genelliği olan bir ifade kullanılır.

Bu tür eşdeğerliğin bir diğer kullanım yeri hukuki metinlerdir. Bu alanda kullanılan dil son derece spesifik, kesin ve tekrarlayıcı olabilmektedir. Belirli terimlerin kullanımı ve cümle yapısı bu türün normatif özellikleridir. Örnek olarak Lehçede *Niniejszym dokumentem Strony oświadczają, że...* kullanımı, Türkçeye *İşbu belge ile Taraflar beyan ederler ki...* şeklinde çevrilmektedir. Hukuk dilinde yerleşik *işbu* gibi ifadeler ve *beyan etmek, kabul* ve *taahhüt etmek* gibi kalıp fiil kullanımları, Türkçe hukuk metinlerinin normatif özelliklerindendir. Günlük dildeki *Taraflar bu belgeyle şunu söylüyorlar ki...* gibi bir çeviri, normatif eşdeğerliği sağlamamaktadır.

1.2.3.4. Dil-Kullanımsal Eşdeğerlik (Pragmatik Eşdeğerlik)

Dil-kullanımsal eşdeğerlik, bir metnin türüne ve bağlamına uygun olarak çevrilmesini ifade eder. Bu eşdeğerlik türü, metnin amacına, hedef kitlesine ve işlevine göre hedef dilde benzer türde bir metin üretmeyi amaçlar. Koller'e göre, farklı metin türlerinin kendine özgü dilsel kalıpları ve normları vardır; dolayısıyla çeviri de bu beklentilere göre şekillenmelidir. Nida'nın da savunduğu üzere, bir dile veya kültüre ait içeriklerin, amaç dilde seslenilen okurun en kolay anlayabileceği şekilde aktarılmasında bu eşdeğerlik türünden söz edilebilmektedir. Örneğin, Eskimolar için yapılmış çevirilerde "Tanrım, bugünkü ekmeğimizi ver bize" şeklindeki dua, Eskimolar ekmeği bilmediği için "bugünkü balığımızı ver" şeklinde aktarılmıştır. İsa'nın sanlarından biri olan "Tanrı'nın kuzusu" deyimi ise "Tanrı'nın foku" şeklinde çevrilmiştir.[39]

Bu tür eşdeğerlikte öncelik, hedef metnin alıcıda yaratacağı etkidir. Dolayısıyla, çevirmen kaynak metni olduğu gibi değil, hedef kitlenin beklentilerine ve bağlamsal anlayışına uygun

[39] Göktürk, **a.g.e.**, s. 75-76.

şekilde dönüştürür. Bu nedenle çevirmen, bazı yerlerde açıklamalar ekleyebilir, bazı unsurları sadeleştirebilir veya kültürel olarak uzak ögeleri daha anlaşılır karşılıklarla değiştirebilir. Deyimler bu eşdeğerlik türüne örnek teşkil eder. Örneğin Lehçedeki *Diabli wiedzą* deyiminde yer alan ve çoğul hali *diabli* olan *diabeł* kelimesi, Türkçede *şeytan* ve *cin* anlamlarına gelmektedir. Türkçeye salt anlama bağlı kalınarak "şeytanlar bilir", "cinler bilir" şeklinde çevrildiği takdirde, düzanlam içeriği bakımından aynı bilgi aktarılmış olsa da, özgün deyimin Lehçede uyandırdığı etki Türkçede uyandırılamamaktadır. Yukarıda sözü geçen eşdeğerlik tanımının sağlanması için erek dilde aynı etkiyi uyandıran ve dilde yer alan bir deyim seçilmelidir. Dolayısıyla *Allah bilir* çevirisiyle eşdeğerlik sağlanmaktadır. *Kto pyta, nie błądzi* deyimi göz önüne alındığında ise, kelimesi kelimesine çeviri yapıldığı takdirde *soran hata yapmaz* olarak aktarılabilmektedir. Ancak Türkçe atasözlerinden biri olan *Sora sora Bağdat bulunur.*[40] kullanıldığında kaynak dilde eşdeğer karşılığı bulunmuş olmaktadır. Aynı durum diğer bir Slav dili olan Rusçada da görülmektedir. Örnek olarak *собаку съел* (sabaku syel) deyimi kelimesi kelimesine çeviri yapıldığında *köpek yemiş* olarak aktarılıp, *deneyimli, tecrübeli kişi* anlamını vermektedir.[41] Türk kültüründeki eşdeğer karşılığıyla biri ifade edilmek istendiğinde ise *kırk fırın ekmek yemiş* deyimi kullanılabilir.

1.2.3.5. Biçimsel Eşdeğerlik

Biçimsel eşdeğerlik, ya da Koller'in ifadesiyle *formal-aesthetic equivalence,* metnin biçimsel ve estetik özelliklerinin erek metinde korunmasına odaklanan bir çeviri yaklaşımıdır. Bu tür eşdeğerlikte, kaynak metindeki ritim, ses, yapı, sözdizimi, biçimbilimsel yapı gibi ögelerin hedef metne mümkün olduğunca sadık bir biçimde aktarılması amaçlanır. Özellikle edebi çevirilerde (şiir, tiyatro metni, sanatsal düzyazı) biçimsel ögelerin duygusal ya da estetik

[40] Emrah Gaznevi, "Lehçede Ödünçleme ve Türleri", **İdil**, İstanbul, C. 9, No: 65, 2020, s. 99.
[41] Jale Coşkun, "Rusça-Türkçe Dilleri Arasında Deyimlerin Çevirilerine İlişkin Sorunlar", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, No: 9, 2021, s. 465.

etkisi metnin içeriği kadar önemlidir. Dolayısıyla çevirmen, yalnızca anlamı değil, aynı zamanda biçimi de yeniden üretmelidir. Biçimsel eşdeğerlik, metnin üslubunun, retorik yapısının, ses oyunlarının, hatta grafiksel biçiminin (örneğin mısra düzeni) hedef dilde yeniden yaratılmasını hedefler.[42]

1.2.4. Jean Paul Vinay & Jean Darbelnet

Vinay ve Darbelnet, 1950'li yıllarda yaptıkları çalışmada dilbilimsel yaklaşımlara güncel bir bakış açısı getirmişlerdir. 1958 yılında yayımladıkları *Stylistique Comparee du Français et de l'Anglais* [Fransızca ve İngilizcenin Üslup Karşılaştırması] adlı çalışmada, İngilizce ve Fransızca'nın karşılaştırmalı analizini gerçekleştirmişler, çeviri sürecinde başvurulan stratejileri sınıflandırırken eşdeğerlik terimini, özellikle deyimsel ve kültürel ifadelerin çevirilmesinde kullanılan yöntem olarak tanımlamışlardır. Bu yaklaşım, sözdizimsel değil, anlamsal-paradigmatik bir eşdeğerlik anlayışını temel almaktadır.[43]

Sözü geçen kuramcıların sınıflandırmasındaki çeviri stratejileri, doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğrudan çeviri kelimesi kelimesine çeviriyle ilişkilendirilirken, dolaylı çeviri serbet çeviriyle bağdaştırılmıştır. Doğrudan çeviri kendi içinde üç alt grupta incelenmiştir. Başlıklardan biri ödünçleme yöntemidir. Kaynak dildeki kelime değiştirilmeden erek dile aktarılır. Bu yöntem çeviri yapılan dilde bulunmayan terimler üzerinde sıklıkla kullanılmaktadır.[44] Örnek olarak *sushi*, Japon kültürüne özgü bir yemek olduğu için, Lehçeye ve Türkçeye çevrilmeksizin, doğrudan girmiştir. Her iki dilde de sushi kelimesi, bu yemeği ifade eden evrensel bir terim haline gelmiştir. Bu durum, kavramın hedef dilde doğal bir karşılığının olmamasından kaynaklanır ve ait olduğu kültürün referansını korur. Bazı

[42] Mustafa Çakır, "Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri", **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Eskişehir, C. 6, No: 1, 1996, s. 96.
[43] Jean Paul Vinay & Jean Darbelnet, **Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation**, ed. Juan C. Sager & Marie-Josée Hamel, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 1995, s. 38.
[44] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 113.

durumlarda deyimsel ödünçleme de söz konusu olmaktadır. Polonya'nın Wielkopolska bölgesi lehçesinde kullanılan bazı deyimlerin, yabancı dillerden alıntılanarak yerelleştiği görülmektedir. Örneğin, "izini sürmek" anlamında kullanılan *szukać za czymś* ifadesi, Almanca *nach etwas suchen* deyiminin bir yansımasıdır. Benzer şekilde, "noktası noktasına, birebir" anlamına gelen *kropka w kropkę* deyimi ise Rusça *точка в точку* (toçka v toçku) ifadesinden ödünçlenmiştir.[45] Bu örnekler, bölgesel lehçelerin söz varlığının yalnızca yerli unsurlarla değil, tarihsel temasın sonucu olarak yabancı dil kaynaklı kalıplaşmış ifadelerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Diğer bir yöntem ise "öyküntü"dür. Kaynak dildeki kelime, erek dilde tam bir anlama karşılık gelmese de kelimesi kelimesine aktarılır. Böylece, erek dilde bulunmayan bu söylem zamanla dilin parçası haline gelebilmektedir. Örneğin, *Zimna Wojna* ifadesi, İngilizce *Cold War* teriminden Lehçeye kelimesi kelimesine çevrilerek öykünülmüştür. Türkçede de aynı şekilde *Soğuk Savaş* olarak benimsenmiştir. Örnekte, orijinal kavramın yapısal formu korunarak iki farklı dile aktarılmış ve her iki dilde de yerleşik bir terim olmuştur. Son olarak ele alınan yöntem ise "kelimesi kelimesine çeviri"dir ve genel olarak sözlükte karşılığı bulunan kelimelerle oluşan cümlelerin çevirisinde söz konusudur. Örnek olarak: *Powiedział, że jest studentem.* cümlesi Türkçeye, *Öğrenci olduğunu söyledi.* şeklinde çevrilerek bu yöntemi doğrulayan niteliğe sahiptir.

Vinay ve Darbelnet bazı durumlarda doğrudan çeviri yönteminin imkansız olabileceğini öne sürmektedir. Çeviri erek dilde anlam kaybına uğruyorsa, anlamsız bir ifade ortaya çıkarıyorsa, yapısal sebeplerden gerçekleştirilemiyorsa ve erek dilde yapı olarak benzer bir karşılığı yoksa dolaylı çeviri stratejisi tercih edilebilmektedir. Bu strateji kendi içinde dört başlığa ayrılmıştır. Bunlardan ilki "aktarma"dır. Bir kelime sınıfının, anlamı değişmeden başka

[45] Gaznevi, **a.g.e.**, s. 99.

bir kelime sınıfıyla değiştirilmesidir (örneğin, bir fiilin isme, bir sıfatın zarfa dönüştürülmesi).[46] Bu, erek dilde daha doğal bir ifade biçimi yakalamayı sağlar. Örnek olarak *Po powrocie do domu, poszliśmy spać.*[Eve döndüğümüzde uyuduk/uyumaya gittik.] cümlesinde geçen *powrót, powrócić* fiil kökünden türemiş ve *dönüş* anlamına gelen bir isimdir. Türkçede aynı anlam *döndüğümüzde* şeklinde, yani zarf-fiil eki almış bir fiilimsi ile daha doğal ifade edilir.

Diğer alt gruba geçilecek olursa "modülasyon"a yer vermek gerekecektir. Cümlenin perspektifinin veya bakış açısının değiştirilmesidir. Çevirmen, kaynak metindeki fikri doğrudan aktarmak yerine, erek kültürde aynı etkiyi yaratacak farklı bir ifade biçimi veya bakış açısı kullanır. Bu, genellikle olumlu/olumsuz, somut/soyut veya neden/sonuç gibi karşıtlıklar üzerinden gerçekleşebilir. [47] Örneğin, cümle yapısı olumsuz olan *Nie jest trudno to zrobić.* [Bunu yapmak zor değil.] cümlesi, Türkçeye *Bunu yapmak kolay.* şeklinde çevrilerek olumlu bir ifadeye dönüştürülebilir. Somut/soyut karşıtlığına ise *On ma serce z kamienia.* [Onun kalbi taş gibi.] örneği verilebilir. Erek dile *O çok duygusuz.* olarak aktarılarak "taş kalp" gibi somut bir benzetme, soyut bir ifade olan "duygusuz" ile ifade edilebilmektedir. Neden/sonuç modülasyonuna bir örnek olarak *Z powodu deszczu mecz został odwołany.* [Yağmur nedeniyle maç iptal edildi.] cümlesi incelenebilir. Erek dile *Yağmur yağdı, bu yüzden maç iptal oldu.* şeklinde aktarıldığı takdirde, kaynak metinde vurgulanan neden, çeviride sonuç olarak ön plana çıkarılabilmektedir. Yalnızca bakış açısı değiştirilerek anlam korunabilmektedir.

Üçüncü alt başlık ise "eşdeğerlik"tir. Özellikle atasözleri, deyimler, klişeler, yansıma sözcükler ve kültürel referanslar gibi durumlarda kullanılır. Amaç, kaynak dildeki üslupsal veya pragmatik etkiyi, hedef dildeki tamamen farklı bir sözcüksel ve yapısal ifadeyle sağlamaktır.[48] Örnek olarak Lehçede bulunan *Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje* atasözü, Türkçeye doğrudan çevrildiğinde *Kim sabah erken kalkarsa, Tanrı ona verir* gibi Türkçede

[46] Vinay, Darbelnet, **a.g.e.**, s. 40.
[47] Mehmet Rifat, **Çeviriyi Düşünmek**, İstanbul, Sel Yayınları, 2021, s. 27.
[48] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 114.

bulunmayan bir ifade ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Lehçe atasözü ile Türkçe atasözü, bileşenleri açısından birbirinden ayrılırlar, ancak her ikisi de erken kalkmanın faydalı olduğu fikrini aynı derecede güçlü bir şekilde ifade eder. Dolayısıyla, *Erken kalkan yol alır* atasözüyle çeviri gerçekleştirildiğine eşdeğerlik sağlanmış olur.

Son alt başlık ise "adaptasyon"dur. Bu tür, kaynak kültürde var olan bir durumun veya referansın, hedef kültürde karşılığı bulunmadığında, hedef kültüre özgü benzer bir duruma uyarlanarak çevrilmesidir. Bu, kültürel boşlukları doldurmak ve metnin hedef okuyucu için anlaşılır ve ilgili olmasını sağlamak amacıyla kullanılır.[49] Örnek olarak Polonya'da *matura* adlı lise sonunda uygulanan sınavın Türkçede doğrudan bir karşılığı yoktur. Hedef kitleye bağlı olarak, genel bir *lise bitirme sınavı* veya üniversite bağlamında *YKS* (Yükseköğretim Kurumları Sınavı) olarak uyarlanabilir. Bu, hedef kültürdeki eğitim sistemiyle ilgili uygun bir terim bularak kültürel boşluğu doldurma çabasıdır. Bu iki araşıtırmacının geliştirdiği sınıflandırma, çeviride sistematik bir anlayışın kabul görmesi bağlamında büyük katkı sağlamıştır. [50]

1.2.5. Anthony Pym

Çeviribilim alanında özellikle 2000'li yıllardan itibaren öne çıkan kuramcılardan biri olan Anthony Pym, çeviri eylemini yalnızca dilsel bir aktarım olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir pratik, mesleki faaliyet ve etik eylem olarak değerlendiren yaklaşımıyla dikkat çekmiştir. Pym'in çalışmaları, çeviri teorisiyle pratik uygulama arasındaki boşluğu kapatmayı ve çevirmen merkezli bir anlayışı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Pym'in çevirmen merkezli yaklaşımı, çeviri eylemini karar alma süreçleriyle birlikte ele alır. Çeviri sürecinde çevirmenin aldığı kararlar, aynı zamanda etik birer tercihtir. Bu bağlamda Pym, çevirmeni risk alan bir

[49] Gürçağlar, **a.e.**, s. 115.
[50] Hüseyin Selim Kocabıyık, "Jean Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un "Başkan'ın Öldürüldüğü Gün" Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, No: 28, 2022, s. 613-614.

arabulucu olarak tanımlamaktadır. Özellikle *On Translator Ethics: Principles for Mediation Between Cultures* [Çevirmen Etiği Üzerine: Kültürlerarası Arabuluculuğun İlkeleri] adlı eserinde, çevirmenin etik sorumluluğunu sadece doğru anlamı aktarmakla sınırlamadığını, kültürler arasında barışçıl ve şeffaf bir iletişimi mümkün kılması gerektiğini savunmaktadır. Bu anlayış, Pym'in teorisinin merkezine çevirmenin özerkliğini, diyalog yetisini ve ilişki kurma becerisini yerleştirmektedir. Bu yönüyle Pym, çevirmeni yalnızca metnin taşıyıcısı değil, aynı zamanda aktif bir toplumsal özne olarak görmektedir.[51]

Pym, eşdeğerliği *doğal* ve *yönlü* olmak üzere iki kategoride incelemiştir. Doğal eşdeğerlik, uygulamalı dilbilimle dayanışma içinde olan güçlü ve sağlam bir düşünce yapısının temelinde yer almaktadır. Pym, doğal eşdeğerliği iki metin arasında önceden var olduğu kabul edilen, topluluk tarafından tanınan ve dil dışı bağlamlar içinde de sabitlenmiş bir anlam uyumu olarak tanımlamaktadır. Bu eşdeğerlik, çeviri işleminden bağımsızdır ve genellikle teknik terimler, sabit kalıplar ya da kültürlerarası sözlüklerde yer alan karşılıklarla ilişkilidir. Pym'e göre doğal eşdeğerlik, kültürler arası ortak bilgi alanında anlamların sabitlenmiş olması, bir terimin her iki dilde de aynı anlama işaret etmesi, toplum tarafından eşdeğer olarak kabul edilen geleneksel metinlerin çevrilmesi gibi durumlarda söz konusu olmaktadır. Örnek olarak Lehçedeki *dom* kelimesi Türkçede *ev* anlamına gelir. Her iki dilde de *içinde yaşanılan bir yapı* anlamında doğrudan ve evrensel olarak kabul edilebilir karşılıklardır. Bu, çevirmenin yeni bir kavram yaratmadan var olan bir eşdeğerliği bulduğu durumdur. Diğer bir örnek olarak Türkçede *hidrojen* anlamına gelen *wodór* gösterilebilir. Kimyasal element adları gibi bilimsel terimler, genellikle diller arasında doğal ve doğrudan karşılıklara sahiptir. Bu kelimeler farklı fonetik veya yazım formlarına sahip olsalar da, kavramsal olarak aynı varlığa işaret ederler ve

[51] Anthony Pym, **On Translator Ethics: Principles for Mediation Cultures**, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 2012, s. 15-21.

çevirmen için yoruma yer bırakmazlar. Bu tür eşdeğerlik, çeviri eylemi gerçekleşmeden önce dillerin kendisinde var olan bir karşılık olarak görülebilmektedir.[52]

Yapısalcı yaklaşımın çeviriyi kuramsal açıdan olanaksız kıldığı yönündeki tartışmaların gündemde olduğu dönemde, doğal eşdeğerlik görüşü çeviriyi toplumsal açıdan vazgeçilmez bir pratik olarak değerlendirmiştir. Soyut yapılar, dizgeler ve anlam üzerine yoğun biçimde yürütülen tartışmaların karşısında, doğal eşdeğerliği savunan kuramcılar, dilin gerçek kullanımına odaklanarak çeviri süreçlerinde uygulanabilir yöntemler geliştirmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede yayımlanan çalışmaların büyük bölümünde, kuramcıların argümanlarını somut örneklerle destekledikleri görülmektedir. Ortaya çıkan verilerin düzenlenmesi amacıyla, çevirmenlerin başvurdukları çözüm yollarını sistemleştiren listeler hazırlanmış ve bu listelerin çevirmen eğitimi açısından işlevsel olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Profesyonel uygulamalarda ve kullanıcı beklentilerinde çevirmenin doğal eşdeğerliği üretmesi konusunda bir uzlaşma bulunduğu sürece, bu yaklaşımın toplumsal işlevi bulunduğu söylenebilir. Bununla birlikte, doğal eşdeğerliğin uygulanabilirliğinin sınanabilmesi, kavramın dayandığı terminolojinin net biçimde tanımlanmasını gerektirmektedir.[53]

Yönlü eşdeğerlik ise, çeviri sürecinde çevirmenin karar alma süreçlerini ve hedef kültüre yönelik uyarlamaları ön plana çıkaran bir yaklaşımdır. Yönlü eşdeğerlik, çeviri sürecinin öncesinde değil, o esnada ve sonrasında oluşur. Böylelikle , eşdeğerliğin nesnel bir sabitlik değil, bağlamsal bir işlevsellik taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu anlayışa göre çevirmen, hedef kitlenin kültürel, toplumsal ve iletişimsel beklentilerini göz önünde bulundurur ve çeviri kararlarını belirli bir amaca göre verir. Ayrıca eşdeğerlik artık bir etki eşdeğerliği veya işlevsel karşılık düzeyine taşındığından, kaynak metinden sapmalar yapabilir. Pym, yönlü eşdeğerliği evrensel bir çeviri standardı olarak değil, çeviri etkinliğinin yerel bağlama göre şekillenen bir

[52] Anthony Pym, **Çeviri Kuramlarını Keşfetmek**, çev. Cemre Özer Taş, Duygu Göç, Gizem Süren, Hesna Doğanel Kalkan, Hüseyin Güngör, İstanbul, Everest Yayınları, 2023, s. 32-35.
[53] Pym, **a.e.**, s. 54.

uzlaşması olarak görmektedir. Bu yaklaşım, çeviri kuramında katı modellere karşı daha esnek, ve etik temelli bir alternatif sunmaktadır. [54] Örnek olarak *To jest dla niego dwa grosze*[55] gibi deyim içeren bu cümle, Türkçeye kelimesi kelimesine çevrildiğinde *Onun için iki grosz* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak *dwa grosze* ifadesi, *çok az, önemsiz bir miktar* veya *değersiz* anlamında kullanılır. Türkçede doğrudan *iki grosz* demek, Türk kültürüne yabancı olduğundan okuyucu için aynı değersizlik etkisini yaratmayabilir. Çevirmen, hedef okuyucunun bu *değersizlik* algısını yakalaması için Türkçede benzer bir kültürel referans (beş kuruş etmez) seçeneğini yaratır. Bu, çevirmenin hedef kitleye yönelik pragmatik bir karar almasıyla oluşan bir eşdeğerliktir. Dolayısıyla kültürel ortam göz önüne alındığında *Onun için beş kuruş etmez* gibi dilde bulunan bir deyime yer verilerek sözü geçen eşdeğerlik türü sağlanmış olmaktadır.

Yönlü eşdeğerlik yaklaşımı, hangi unsurun doğal kabul edilmesi gerektiği, dillerin özsel niteliği ya da doğal eşdeğerlik anlayışının yol açtığı dilbilimsel tutuculuk gibi kapsamlı ideolojik varsayımlar ortaya koymamaktadır. Bu yönüyle daha dar bir ideolojik çerçeveye sahiptir ve diller arasında hiyerarşik ilişkilerin bulunduğu durumlarda bile çelişkiye düşmeden uygulanabilir. Bununla birlikte, yönlü eşdeğerlik kavramı, doğal eşdeğerlik anlayışına kıyasla daha geniş bir kapsama sahiptir; çünkü çevirmenlerin farklı seçenekler arasından tercih yapmak durumunda olduklarını kabul eder ve bu tercihleri yalnızca kaynak metinle sınırlamaz. Çeşitli eşdeğerlik olanaklarının bulunduğu bir bağlamda, seçim ölçütleri çevirmenin konumuna daha yakın faktörlerden türetilmelidir. Ayrıca bazı yaklaşımlar, çevirilerin belirli yanılsamalar ürettiğinin farkında olarak bunların bu perspektiften incelenmesi gerektiğini öne sürer. Böylece yönlü eşdeğerlik, yapısalcı dilbilimcilerin ileri sürdüğü "çevirinin imkansızlığı" sorununa yanıt getirir. Eşdeğerlik farklı yollarla sağlanabildiği için çevirinin mümkün olduğunu varsayar.

[54]Anthony Pym, **Translation and Text Transfer: An Essay on the Principles of Intercultural Communication**, Frankfurt am Main, Peter Lang, 1992, s. 44-52.
[55] Polonya para birimi zlotinin yüzde biridir.

Bununla birlikte, yönlü eşdeğerlik güçlü tartışmalara da zemin hazırlamış ve çevirmen etiği bağlamında kuramcıların çevrinin nasıl olması gerektiğine dair normatif görüşler geliştirmelerine yol açmıştır.[56] Ancak kimi durumlarda bu yaklaşım, çevirmenin iki seçenek arasında karar vermesi gereken noktalarda kuramcıların doğrudan yönlendirme yapmaması nedeniyle farklı bir doğrultuya evrilmiştir. Bu doğrultuda, Jiří Levý, Juliane House veya Gideon Toury gibi araştırmacılar, çevirmenin nasıl çevirmesi gerektiğini belirlemek yerine, tarihsel dönemler ve farklı kültürlerde çevirinin nasıl yapıldığını betimlemeye odaklanmış, böylece yönlü eşdeğerlikten betimleyici paradigmaya geçişe katkı sağlamışlardır.[57]

1.3. Polonya'da Çeviribilim

Polonya'da çeviribilim çalışmaları 1940'ların sonlarından itibaren gelişim göstermeye başlamıştır. 1960'lı ve 70'li yıllarda yapısalcı yaklaşım, çeviri alanındaki araştırmalara yeni bir hız kazandırmış; bu dönemde tarihinin en canlı evresi yaşanmış ve ileride yapılacak çalışmalara yön verecek bir temel oluşturulmuştur. Bununla birlikte, 1990'lardan günümüze kadar hem dünya çapındaki güncel çeviribilim eğilimleri hem de Polonya araştırma geleneği bağlamında pek çok dikkat çekici çalışma ortaya konmuştur. [58]

Akademik çalışmalar başlamadan önce Polonya'da çeviri araştırmaları XV. yüzyıla kadar uzansa da, akademik düzeyde çeviribilimin ilk aşaması 1930'larda ortaya çıkmış ve bu dönemde Bronisław Malinowski'nin çeviriyi antropoloji ile kültür incelemeleri çerçevesinde ele alan öncü çalışmalarıyla temellenmiştir. Bununla birlikte, Polonya'da çeviribilim disiplinine gerçek anlamda ivme kazandıran süreç II. Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır. Bu dönemi, bugünkü anlamıyla çeviribilimden çok, çeviri üzerine yapılan düşünsel tartışmaların dönemi olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Söz konusu entelektüel yansıma,

[56] Pym, **a.g.e.**, çev. Özer, v.d., s. 87.
[57] Pym, **a.e.**, çev. Özer, v.d., s. 88.
[58] Piotr de Bończa Bukowski, Magda Heydel, "Polish Translation Studies: Toward a Transdisciplinary Research", **Translation Theories in the Slavonic Countries**, Kraków, 2013, C. 21, s. 1-2.

çoğulcu ve disiplinlerarası bir yapıya sahipti; farklı yöntemleri, yaklaşımları ve eleştirel söylemleri bir araya getiriyordu. O yıllarda yayımlanan eserler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, çeviri üzerine bir fikir derlemesi niteliği kazanmıştır. Nitekim 1955 yılında Polonya PEN (Poets, Essayists, Novelists) Kulübü'nün desteğiyle *Sztuka przekładu* [Çeviri Sanatı] başlıklı bir antoloji yayımlanmış, iki kısımdan oluşan bu eserde bir tarafta kuramsal incelemeler, diğer tarafta çevirmenlerin atölye yazıları yer almıştır. Antolojide filozof Roman Ingarden, dilbilimci Zenon Klemensiewicz, yazar Jan Parandowski, edebiyat araştırmacısı Zofia Szmydtowa, çevirmen Kazimierz Kumaniecki ile edebiyat eleştirmeni ve karşılaştırmalı edebiyat uzmanı Wacław Borowy'nin makaleleri bulunmaktaydı.[59]

Çeviri araştırmaları, Polonya'da uzun yıllar boyunca filoloji çerçevesinde yürütülmüştür. Filoloji, belli bir kültürel bağlama ait dil ve edebiyatı metinlerin yorumlanması yoluyla inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanır. Bu tanım, metinlerin özel bir kullanım biçimi olan kültürlerarası iletişimi de kapsayabilecek kadar geniş görünse de, uygulamada filoloji farklı dönemlerde dilin çeşitli boyutlarına yönelmiş ve bu boyutlara değişen eğilimler ile entelektüel akımlar doğrultusunda farklı düzeylerde önem atfetmiştir. Aslında yapılan çalışmaların çoğu, bir tarafta edebiyatın, diğer tarafta dilin betimlenmesine yoğunlaşmıştır. Buna karşın, hem edebiyatbilim hem de dilbilim alanında çeviri olgusuna ilgi gösteren ve bu iki disiplinin yöntemlerini çeviri incelemelerine uygulayan araştırmacılar da olmuştur. Edebi çeviri üzerine çalışmalar, edebiyat araştırmalarıyla ve çeviri eleştirisiyle birlikte gelişim göstermiştir. Çoğunlukla aynı bilim insanları bu üç sahada da faaliyet gösterse de, çeviri onların çalışmalarında nadiren birincil ilgi alanı olmuştur. Öte yandan, edebiyat disiplininin yanında çevirinin daha düşük bir statüye sahip olduğu düşüncesi varlığını korusa da, edebiyatın bir araştırma nesnesi olarak çeviri üzerine düşünmeyi beslediği unutulmamaktadır. Edebiyat, çeviriyi sanatsal bir üretim olarak kavramaya, onun niteliğini ve alımlanışını incelemeye, hedef

[59] Bukowski, Heydel, **a.e.**, s. 2.

kültürdeki yerini değerlendirmeye olanak sağlamış; böylelikle çeviri, estetik ve etik bir bakış açısıyla gerçekliği gözlemleme aracı haline gelmiştir.[60]

2007 yılının ekim ayında Varşova Üniversitesi'nde "Polonya Çeviri Araştırmalarının 50 Yılı" başlıklı bir konferans düzenlenmiştir. Bu toplantının çıktıları, farklı yöntemler ve bakış açılarından ele alınan çeviriyle ilgili çeşitli olguları kapsayan makalelerin yer aldığı kapsamlı bir kitapta toplanmıştır. Söz konusu eser, Polonya'da çeviri üzerine geliştirilen düşünsel üretimin çeşitliliğini ve zenginliğini ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda beşeri bilimler içerisinde yeni bir araştırma alanı olarak çeviribilimin konumuna dair belirsizlikleri de gözler önüne sermiştir. Bu muğlaklık, disipline atıfta bulunurken *teoria przekładu* (çeviri kuramı), *przekładoznawstwo ogólne* (genel çeviribilim), *nauka o przekładzie* (çeviri bilimi) ve *wiedza o przekładzie* (çeviri bilgisi) gibi kullanılan farklı adlandırmalarda da açıkça görülmektedir.[61]

1980'lerin sonu ile 1990'ların başında Polonya'nın önemli çeviribilimcilerinden biri olan Elżbieta Tabakowska, bilişsel dilbilimin temellerini oluşturan Ronald Langacker ve George Lakoff'un çalışmalarını yakından incelemiş ve bunlardan hareketle kendi bakış açısına göre daha uygun bir eşdeğerlik anlayışı geliştirmiştir. Bu yaklaşımın dayanağı, dilbilgisel anlamların insan zihninde oluşan genel kavramsal sistemden ve insanın çevresiyle kurduğu ilişkilerde edindiği en temel fiziksel deneyimlerden kaynaklandığı düşüncesidir. Diller arasındaki farklılıklar, öncelikle bilişsel içeriklerin kavramsallaştırılma biçimlerinin çeşitliliğiyle ilişkilidir. Burada kavramlaştırma, yani anlamların oluşturulma süreci, önemli bir noktadır. Bu sürecin sonucu, belirli bir dil topluluğunun benimsediği geleneksel bir gerçeklik algısı olabileceği gibi, dil kullanıcısının mevcut dilbilgisel olanaklardan yararlanarak oluşturduğu bireysel bir dilsel tasvir de olabilir. Ancak tam da bu tür bireysel

[60] Joanna Albin, "Przekładoznawstwo – nowa dyscyplina naukowa", **Polska Iberystyka. Skąd Pochodzimy, Kim Jesteśmy, Dokąd Zmierzamy?**, Ed. Marcin Sarna, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, 2017, s. 121.
[61] Elżbieta Skibińska, "Polish Translation Studies at the Turn of Centuries: Comments from the Scientometric Perspective", **AUC Philologica**, Prag, 2015, C. 9, No: 3, s. 113-114.

kavramsallaştırmalar çeviride zorlu durumları ortaya çıkarmaktadır. Özellikle de edebiyat metinlerinde sıkça rastlanmakta; çünkü, formalistlerin çok önceden işaret ettiği gibi, edebi söylem dilsel alışılmadıklıklarla doludur. Dolayısıyla her kavramsallaştırma, eşdeğerlik arayışındaki çevirmen için bir sınav niteliği taşır. Tabakowska'ya göre, eşdeğerlik kavramının tanımındaki temel sorun onun kapsamıdır. Pragmatik dönüşümün savunucuları da, eşdeğerliği yalnızca sözcük düzeyinde ya da cümle yapılarında aramanın bilişsel açıdan sınırlı sonuçlar verdiğini belirtmişlerdir. Tabakowska da benzer şekilde, eşdeğerlik kavramının cümleden daha büyük birimlere uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle, eşdeğerlik incelemesinin imgeleme (obrazowanie) düzeyinde yapılmasını önerir. [62]

Çağdaş Polonyalı çeviribilimcilerden biri diğeri olan Jerzy Jarniewicz, çeviri eleştirisi ve edebi çeviri alanında çalışmalar yapmaktadır. Özellikle Anglo-Amerikan edebi eserlerinin Lehçeye çevrilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Jarniewicz, çevirmenlerin artık daha görünür hale geldiğini ve bu durumun çeviri dünyasında önemli bir değişim yarattığını savunmaktadır. Eskiden çevirmenin yalnızca "görünmez bir aktarıcı" olduğu düşünülürken, artık çevirmenlerin isimlerinin kitap kapaklarında yazar isimleriyle birlikte yer aldığına dikkat çekmektedir. Çevirmenin sadece aracılık yapan kişi değil, aynı zamanda eseri şekillendiren bir yaratıcı olduğuna vurgu yapmaktadır. Özellikle şiir çevirmenlerinin, roman çevirmenlerine kıyasla daha çok tanındığını, çünkü şiir çevirisinin genellikle daha fazla yaratıcı katkı gerektirdiğinin düşünüldüğünü belirtmektedir. Gombrowicz'in *Ferdydurke* ve *Trans-Atlantyk* gibi eserlerinin İngilizceye çevirisiyle ilgili sorunlarına da değinmiştir. Ferdydurke'nin dilsel oyunlarının ve üslubunun İngilizceye aktarılmasının zorluklarından söz etmiş, özellikle eski Lehçe ifadelerin ve atasözlerinin çevirisinde yaşanan sorunlara dikkat çekmiştir. Çeviride kültürel adaptasyonun önemini vurgulamış; kitabın, çevirmenlerin sadece kelimelerini değil, aynı zamanda kültürel

[62] Piotr de Bończa Bukowski, Magda Heydel, "Słowa i obrazy. Przekładoznawcze prace Elżbiety Tabakowskiej", **Myśl Językoznawcza z Myślą o Przekładzie**, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015, s. 10-11.

bağlamlarını da aktarmak zorunda olduğunu vurgulamıştır. Örneğin, Jan Kochanowski'nin şiirlerini İngilizceye çevirirken, bu şiirlerin dönemsel bağlamını koruyacak uygun İngilizce karşılıkların bulunmasının zorluklarından söz etmiştir. Kültürel ögelerin bazen olduğu gibi bırakılmasına, bazen de hedef kültüre adapte edilmesi gerektiğine; dilsel eşdeğerliğin yanısıra kültürel bağlam açısından da eşdeğer olması gerekliliğine değinmiştir.[63]

Polonya çeviribiliminde adı geçen bir diğer isim şair, edebiyat eleştirmeni ve çevirmen olan Stanisław Barańczak'tır. Çeviri etiği ve edebi çeviri üzerine çakışmalarıyla tanınır. Özellikle İngiliz edebiyatının Lehçeye çevrilmesi konusundaki katkıları büyüktür. Çeviride biçim ve anlam bütünlüğünü korumanın yollarını araştırmıştır. *Mały, lecz maksymalistyczny Manifest translatologiczny* [Küçük Ama Maksimalist Bir Çeviri Manifestosu] adlı makalesinde çeviri süreci, çevirmenin rolü ve çeviride sadakat gibi konuları tartışmaktadır. Bu metin özellikle şiir çevirisi bağlamında yazılmış bir manifesto niteliğinde ve çeviri sürecine ilişkin oldukça iddialı ve eleştirel bir bakış açısı sunmaktadır. Çeviride maksimalist bir yaklaşım benimsemek gerektiğini savunmaktadır. Ona göre çevirmen, orijinal metnin tüm bileşenlerini mümkün olduğunca eksiksiz aktarmalıdır; orijinal metnin biçimini, ritmini, duygusunu ve anlamını korumaya çalışmalıdır. Biçimsel ve anlamsal eşdeğerliği mümkün olduğunca korumaya çalışır.

Barańczak, çevirmenlerin sıkça yaptığı hataları eleştirmekte ve birçok çevirmenin çeviri sürecini fazla yüzeysel ele aldığını savunmaktadır. Çevirmenin sadece kelimeleri bir dilden diğerine aktaran kişi olmadığını, aynı zamanda bir eleştirmen, yorumcu ve yaratıcı olduğunun altını çizmektedir. Ona göre başarılı çevirinin kriterleri, içeriğe sadık kalıp orijinal metnin temel anlamını ve duygusal etkisini korumak; biçimsel doğruluğa özen gösterip, metrik yapı, uyak düzeni ve diğer estetik ögeleri mümkün olduğunca bozmamak; çevirinin hedef dilde

[63] Jerzy Jarniewicz, **Gościnność Słowa. Szkice O Przekładzie Literackim**, Kraków, Wydawnictwo Znak Yayınları, 2012, s. 297.

doğal ve akıcı bir şekilde okunmasını sağlamak; dilin sunduğu imkanları en iyi şekilde kullanarak metni yeniden yaratmaktır.[64]

[64] Stanisław Barańczak, "Mały, lecz maksymalistyczny Manifest translatologiczny", **Teksty Drugie**, Warszawa, No: 3, 1990, s. 9-12.

İKİNCİ BÖLÜM

BRUNO SCHULZ' UN EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. Schulz'un Hayatı

Bruno Schulz (1892-1942), XX. yüzyıl edebiyatının en orijinal ve en yalnız figürlerinden biridir. Schulz, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içindeki Drohobycz (bugünkü Ukrayna'da, dönemin Galiçya bölgesi) adlı küçük bir kasabada doğmuştur. Bu coğrafya, çokdilli bir yapıya sahipti. Yahudi, Leh, Alman ve Ukraynalı toplulukların bir arada yaşadığı bu ortamda, etnik aidiyet ile kullanılan diller ve isimler arasında tam bir örtüşme beklemek mümkün değildir. [65]

Görsel I: Drohobycz Meydanı, 1913
(Kaynak: https://one.bid/en/pocztowki-drohobycz-rynek-1913/1913537, Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2025)

Schulz'un ailesi Yahudi kökenlidir. Yahudi cemaatleri, Avusturya etkisi altındaki Galiçya'da sıklıkla Almanca isimler kullanırdı. *Schulz* soyadı da bu bağlamda yaygındır.

[65] Jerzy Ficowski, **Regions of the Great Heresy: Bruno Schulz, A Biographical Portrait**, New York, W. W. Norton & Company, 1987, s. 33.

Ayrıca *Bruno* ismi, Almanca konuşulan bölgelerde oldukça sık rastlanan bir isim olup, Schulz ailesinin asimile olmuş Yahudi burjuvazisinin bir parçası olduğunu da yansıtır. Soyadı olarak *Schulz* adı, Almanca kökenlidir ve "okul müdürü" ya da "köy yöneticisi" anlamlarına gelir. Galiçya'daki Yahudi toplulukları, özellikle XVIII. yüzyıl sonundan itibaren Habsburg reformları doğrultusunda soyadı almak zorunda kaldıklarında, sıklıkla Almanca soyadları benimsediler. Bu süreçte birçok Yahudi aile, kimliklerini daha modern ve sivil göstermek amacıyla Almanca isimlere yönelmiştir.[66]

Görsel II: Bruno Schulz'un Evi

(Kaynak: https://vanishedworld.blog/2017/04/17/drohobychrevisited/drohobych_dscf7100/, Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2025)

Hayatı, kasaba hayatının tekdüze rutinleri ve çocukluk anıları etrafında şekillenmiştir. Babası Jakub Schulz tekstil ticaretiyle uğraşmaktaydı. Aile ortamı, ileride eserlerinde derin bir şekilde işleyeceği mitsel bir çocukluk dünyasının temelini atmıştır. Özellikle babasının eksantrik kişiliği, Schulz'un yazınında merkezi bir figür haline gelmektedir. Eğitim hayatına Drohobycz'te başladı ve ardından Lviv Politeknik Okulu'nda mimarlık eğitimi aldı. Ancak

[66] Russell E. Brown, "Bruno Schulz and World Literature", **The Slavic and East European Journal**, Ohio State University, C. 34, No: 2, 1990, s. 225.

sağlık sorunları nedeniyle öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kaldı. Kesintiye uğrayan bu eğitim, Schulz'u hem sanat hem edebiyat alanlarında kendi kendini yetiştiren bir insana dönüştürdü. 1924 yılında aynı kasabada bir ortaokulda resim öğretmeni olarak çalışmaya başladı. Hayatı boyunca bu görevi sürdürdü ve maddi bağımsızlığını bu yolla sağladı. Öğretmenlik mesleği, Schulz'un yazarlık ve ressamlık faaliyetlerini sürdürebilmesi için zorunlu bir dayanak noktasıydı. Edebiyat dünyasına ilk adımlarını ise mektupları ve kısa hikâyeleri aracılığıyla attı. Edebiyata resim gibi plastisite ve metamorfizm kavramları üzerinden yaklaştığı söylenebilir.[67]

Görsel III: Bruno Schulz'un 1935 yılından bir fotoğrafı.
(Kaynak: https://www.newyorker.com/magazine/2009/06/08/the-age-of-genius, Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2025)

2.2. Edebi Anlamda Schulz

Bruno Schulz, yalnızca iki öykü kitabı yayımlamış olmasına rağmen, Polonya edebiyatında önemli bir konuma sahiptir. Günümüzde Schulz üzerine yapılan çalışmalar, Polonya'nın dört bir yanındaki Leh dili ve Edebiyatı bölümlerinde kökleşmiş bir alt disiplin halini almıştır. Bu alan, kendi konferanslarını ve sergilerini düzenlemekte; çok sayıda araştırma

[67] Ficowski, **a.g.e.**, s. 46-47.

projesi ve yayına konu olmakta; hatta *Schulz/Forum* adlı özel bir akademik dergiyle temsil edilmektedir. Bu ölçekte bir akademik ilgi, şimdiye dek yaşayan ya da vefat etmiş başka hiçbir Polonyalı yazara gösterilmemiştir.[68]

Schulz, sözdizimi ve sözcük dağarcığının sınırlarını zorlayan, taklit edilmesi neredeyse imkansız üslubuyla Lehçenin büyük ustalarından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu dilsel yaratıcılığa duyulan hayranlıkla eş zamanlı olarak, onun yazınsal üslubunun çevrilebilirliğine dair yoğun bir tartışma da sürmektedir. Nitekim Schulz'un katmanlı anlatım tarzı, Polonyalı okurlar nezdinde sıklıkla "başka dillere aktarılması neredeyse olanaksız" olarak değerlendirilmiştir. Çevirmenlerin karşılaştığı yalnızca dilsel düzeydeki zorluklar değildir. Schulz'un eserlerinin sunduğu güçlü yerellik ve kültürel bağlam da çevrilmesini güçleştiren diğer bir etkendir. Her ne kadar hikâyeleri fantastik, düşsel ya da zaman zaman büyülü gerçekçilikle ilişkilendirilebilecek motifler içerse de, bu anlatılar son derece özgün bir zaman-mekan bağlamına yaslanmaktadır. Söz konusu bağlam, yazarın doğup büyüdüğü Drohobycz kentinden esinlenmiş, tarihsel olarak Polonya'ya ait fakat Schulz'un çocukluğu sırasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yönetimi altındaki Galiçya'nın taşra bölgesinde geçen Yahudi bir ailenin gündelik yaşamına dayanmaktadır. Bu bağlamda Schulz'un metinleri yalnızca edebi değil, aynı zamanda dilsel, tarihsel ve sosyokültürel boyutlarıyla da çeviribilim açısından özel bir dikkat gerektirmektedir. Onun dili, anlatımı ve tematik yoğunluğu, edebi çeviri bağlamında hem olanaklar hem de sınırlar üzerine düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.[69]

Schulz'un edebi kişiliği, Franz Kafka, Marcel Proust ve Thomas Mann gibi döneminin büyük yazarlarıyla karşılaştırılmış, hatta sıklıkla "Polonya'nın Kafka'sı" olarak anılmıştır. Bununla birlikte, Schulz'un edebiyat anlayışı Kafka'dan çok daha yaratıcı ve oyunbaz bir boyut

[68] Zofia Ziemann, "The Online Afterlife of a Polish Modernist Classic: John Curran Davis's Fan Translation of the Fiction of Bruno Schulz", **Journal of Literary Multilingualism**, Leiden, Boston, C. 2, No: 2, s. 103.
[69] Ziemann, **a.e.**, s. 104.

taşımaktadır. Kafka'da metamorfoz cezalandırıcı bir unsurken, Schulz'un dünyasında yaratıcı ve geçici bir oyundur.[70]

Bruno Schulz'un edebi üretimi çoğunlukla Polonya edebiyatı bağlamında incelense de, kimi eleştirmenler onun yazınsal ilham kaynakları arasında Alman edebiyatının daha belirleyici bir rol oynadığını öne sürmektedir. Schulz'un Goethe ve Rilke'ye duyduğu hayranlık, yazılarında ve mektuplarında sıkça dile getirilmiştir. Yirmi dokuz yaşına kadar yaşadığı Habsburg İmparatorluğu'nun çok kültürlü yapısı, özellikle Prag ve başkent Viyana'nın etkileriyle şekillenen *Wiener Moderne*[71] akımı, Schulz için önemli modeller sunmuştur. Schulz yalnızca Avrupa gerçeküstücülüğü ile değil, aynı zamanda Alman ekspresyonizmiyle güçlü biçimde ilişkilendirilebilmektedir. Speina, Heym'in *Die Dämonen der Städte* (Şehirlerin Şeytanları) başlıklı şiirindeki motifleri, Schulz'un dikkat çeken geç dönem öykülerinden *Kometa* ("Kuyruklu Yıldız", Wiadomości Literackie, 1938) ile karşılaştırmaktadır. Kıyamet teması dışında, Heym'in erken dönem ekspresyonist şiirlerinde gözlemlenen başka motifler de Schulz'un düzyazılarında yankı bulur. Bunlar arasında doğa güçlerinin grotesk biçimde kişileştirilmesi (örneğin fırtına ya da mevsimler), mitolojik figürlerin canlandırıldığı doğaüstü metaforlar, canlı renk kullanımı ve gece atmosferi yer alır.[72]

Bruno Schulz, 1934 yılında Paris'te yaşayan ve Nazi rejiminden kaçan yazar Joseph Roth'a, *Sklepy Cynamonowe* [Tarçın Dükkanları] adlı eserinin bir kopyasını göndererek, Roth'un *Radetzkymarsch*, *Zipper und sein Vater* ve *Rechts und Links* adlı eserlerini büyük bir övgüyle anmıştır. Bondy, Schulz'un taşralı küçük burjuva değerlerinin ve geleneksel iş sisteminin çöküşüne odaklanan anlatısını, Roth'un yayımlanan *Der Leviathan* adlı hikâyesiyle ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra, Schulz gibi Galiçya doğumlu bir Yahudi olan Roth ile

[70] Brown, **a.g.e.**, s. 224-226.
[71] Viyana Modernizmi, 1890 ile 1910 yılları arasındaki dönemdeki Viyana kültürünü tanımlayan bir terimdir. Özellikle Avusturya başkentinde modernizmin gelişimini ve felsefe, edebiyat, müzik, sanat, tasarım ve mimari alanlarındaki etkisini ifade eder.
[72] Brown, **a.g.e.**, s. 230.

Schulz arasında önemli paralellikler kuran eleştirmenler de bulunmaktadır. Her iki yazar da eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na ve İmparator Franz Joseph dönemine yönelik nostaljik bir bakış açısına sahiptir. Roth'un taşralı Yahudi toplumuna dair sıcak ve canlı portrelemeleri, Schulz'un kurmaca dünyasıyla örtüşmektedir. Ancak anlatı teknikleri bakımından ikili arasında önemli farklar vardır. Roth daha geleneksel bir kurgu anlayışına sahipken, anlatısı melankolik ve duygusal bir yapıya sahiptir. Buna karşın Schulz, görünüşte çocukça bir bakış açısıyla grotesk ögeleri işlerken, arka planda yetişkinlik bilgeliğinin ve ironik bir farkındalığın izlerini taşır. Schulz'un hikâyelerinde bulunan bir anlatıcı olan Joseph'in saf, çocuksu bakışı ile anlatının üst katmanında yer alan yazarın entelektüel derinliği arasında kurulan bu gerilim, Schulz'un edebi tarzının karakteristik bir unsurudur. Bu durum, Mark Twain'in *The Adventures of Huckleberry Finn* adlı eserinde görülen çocukluk perspektifinin edebi kullanımıyla karşılaştırılabilir.[73]

XX. yüzyılın başlarında, uzak bir coğrafyada kaleme alınmış bir edebi metnin, özellikle de estetik değerini büyük ölçüde olay örgüsünden veya karakterlerin psikolojik derinliğinden ziyade, dilsel büyüsünden alan bir eserin, günümüzün yabancı okurları nezdinde ilgi uyandırması beklenmeyebilir. Ne var ki, Bruno Schulz bu genellemenin istisnai bir örneğini teşkil etmektedir. Yazar, günümüzde en çok çevrilen Polonyalı kurgu yazarlarından biri konumundadır. Nitekim eserleri dört kıtada kırka yakın dile çevrilmiş ve yayımlanmıştır. Bu çevirilerin dağılımına bakıldığında ise dikkat çekici bir artış eğilimi gözlemlenmektedir. 1960'lı yıllarda gerçekleşen ilk büyük çeviri dalgası ve 1990'larda görülen belirgin yükselişin ardından, XXI. yüzyılda Schulz'un eserlerinin hem yeni dillere çevrildiği hem de önceki çevirilerin yeniden ele alındığı bir dönem başlamıştır. Bu çeviri faaliyetlerinin, yazarın ölümünün 70. yıldönümüne denk gelen süreçte sona eren telif hakkı korumasının etkisiyle önümüzdeki yıllarda da artarak devam etmesi öngörülmektedir. Bruno Schulz'un uluslararası

[73] Brown, **a.e.**, s. 231.

edebiyat sahnesindeki bu istikrarlı ve artan görünürlüğü, yalnızca edebi niteliğinin değil, aynı zamanda çeviri aracılığıyla kazandığı yeni hayatın da bir göstergesidir. Eserlerinin evrensel düzeyde karşılık bulabilmesi, onun dilsel büyüsünün ve kültürel özgüllüğünün farklı bağlamlarda da yeniden üretilebildiğini ortaya koymaktadır.[74]

Bruno Schulz'un eserlerini Anglophone (İngilizce konuşulan) dünyaya tanıtma yönündeki ilk girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1940'lı yılların sonlarında öykülerinin kitap uzunluğundaki ilk çevirisi bir Amerikalı yayınevi tarafından reddedilmiş; 1950'li ve 1960'lı yılların başında ise bazı öyküleri oldukça sınırlı tirajlı antolojilerde ve bir dergide yayımlanmış, ancak ciddi bir ilgi uyandırmamıştır. Schulz'un öykülerinden oluşan ilk derleme, Polonya'daki ilk yayımlanışından yaklaşık otuz yıl sonra, 1963 yılında İngilizceye kazandırılmıştır. Bu çeviri, Londra merkezli Polonyalı-Yahudi çevirmen ve editör Celina Wieniewska (1909–1985) tarafından gerçekleştirilmiştir. İngilizce konuşulan ülkelerdeki yayınevlerinin, özellikle de daha az bilinen dillerden gelen çevirilere karşı genel isteksizliği düşünüldüğünde, Wieniewska'nın Schulz çevirilerinin Atlantik'in her iki yakasında yayımlanabilmesi dikkat çekici bir başarıdır. Eser, İngiltere'de orijinal Lehçe adının doğrudan çevirisi olan *Cinnamon Shops*, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise kitaptaki öykülerden birinin adı olan *The Street of Crocodiles* başlığıyla basılmıştır. Her ne kadar The Times Literary Supplement, The Spectator, The Guardian, The New Yorker ve The Herald Tribune gibi önde gelen İngiliz ve Amerikan basın organlarından olumlu ve coşkulu eleştiriler alsa da, Schulz, İngilizce konuşulan ülkelerdeki okur kitlesi tarafından esasen 1977 yılına kadar fark edilmemiştir.[75] Bu yıl, yazar Philip Roth'un girişimiyle, Schulz'un *The Street of Crocodiles* adlı eseri Penguin yayınevinin "Writers from the Other Europe" dizisinde, Milan Kundera ve

[74] Ziemann, **a.g.e.**, s. 104.
[75] Zofia Ziemann, "Translator Profile in the Discourse around Translation: Promation and Reception of the English Translations of the Fiction of Bruno Schulz", **Hermes-Journal of Language and Communication in Business**, Aarhus, No: 58, 2018, s. 143.

diğer Doğu Avrupa yazarlarının yapıtlarıyla birlikte yeniden yayımlanmış ve bu durum önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Kısa bir süre sonra, yine Wieniewska tarafından çevrilen ikinci öykü derlemesi *Sanatorium under the Sign of the Hourglass* yayımlanmış; bu derlemeden seçilmiş öyküler The New Yorker ve The Partisan Review gibi prestijli dergilerde yer bulmuştur. O tarihten bu yana, Schulz'un Anglophone dünyadaki itibarı istikrarlı bir şekilde artmış; her iki öykü derlemesinin de yeni baskıları ya da toplu edisyonları ortalama her üç yılda bir yayımlanmıştır. Ayrıca, Schulz'un bireysel öyküleri pek çok antolojide (örneğin Schulz 1998, Schulz 2011) defalarca yeniden basılmıştır. Bu bağlamda, Wieniewska'nın çevirisi yalnızca bir aktarım değil, aynı zamanda Schulz'un Anglophone edebi kanonuna girişi açısından simgesel bir değer taşımaktadır.[76]

2.2.1. Çocukluk Teması

Bruno Schulz'un edebi dünyasında çocukluk, insanın çevresindeki dünyayla en yoğun iletişim kurduğu, yaratıcı hayal gücünün her izlenim ve deneyimle uyarıldığı bir dönem olarak tasvir edilmektedir. Gerçeklik, çocuk için henüz ön bilgilerin, kuralların ve yapısal farkındalıkların ötesinde bir düzlemde deneyimlenmektedir. Bu deneyim, bilinçten türeyen yeni çağrışımlarla şekillenir ve çocukluk, her gelişim aşamasında nedensellik üzerine yeni mitlerin doğduğu bir kaynak haline gelir. Schulz'a göre bireyin yaşam öyküsü, dünyanın yaratılışına benzer biçimde ilksel bir süreci yeniden sahneler. Bu mit yaratma hali, Schulz'un edebi ve sanatsal dünyasının hem kaynağı hem de konusudur. Schulz, çocukluğa duyulan bu özlemi edebiyatının merkezine taşımış ve sanatını bu temel üzerine kurmuştur. Onun yaklaşımı istisnai ve tekrarlanamazdır; çocukluk üzerine sadece düş kurmakla yetinmez, onu yeniden yaşar. Amacı geçmişi nostaljik bir şekilde yüceltmek değil, onu geri getirmektir.[77] Çocukluğu

[76] Ziemann, **a.e.**, s. 144.
[77] Ficowski, **a.g.e.**, s. 71-72.

yaşlılık mesafesinden seyretmek yerine, bizzat o dönemin içine geri döner. Schulz'un bu düşüncesi sezgisel olarak yazılarında belirmiştir, ancak zaman zaman bu yaklaşımını bilinçli bir biçimde de dile getirmiştir.

Birçok sanatçıda olduğu gibi Schulz için de mitik unsurlar, çocukların dünyayı algılama biçimidir. Ona göre bu algı, günümüz kültürünün yıkıntıları arasından hala çıkarılabilecek az sayıdaki bağdan biridir. Çünkü çocuğun zihnindeki bütün deneyimler, eskiçağ insanına özgü olan o coşkunluğu ve bütünlüğü korur. Çocuk için hala her şey beklenmedik, olağanüstü ve gizemlidir. Dünya ona sonsuz büyüklükte görünür; zaman ve mekan genişler, çoklu anlamlara yer açar. Bu dünyada tekdüzelik, sıkıcılık ya da gündelik hayatın sıradanlığı yoktur. Yetişkinlerin önemsemediği ya da hayatın dışına itmek istediği her ayrıntı, çocuk için ansızın olağanüstü bir deneyimin kaynağına dönüşebilmektedir. Bu nedenle çocuk, burada özerk, kendine kapalı ve belirgin biçimde ayrışmış bir yaşam biçimi olarak görülür; kaybolmuş dünyanın birliğini taşıyan bir unsur, aklın söylemsel düzenine kapılmış kabul edilir.[78]

Çocukluğun alışılmışın dışında algılanmasının nedeni, doğrudan onda değil, daha çok içinde bulunduğu bağlama ilişkin olduğu görünmektedir. Bu bağlam ise, kültürü yaratan yetişkinler dünyasıdır ve kültür geliştikçe, çocukluktan giderek daha çok uzaklaşır. Çocuk artık sadece daha küçük ve güçsüz bir insan olarak değil, nitelik bakımından büsbütün farklı, bağımsız bir alt kültür olarak görülmeye başlanır. Böylece yetişkin, kendisini "insan" kabul ederken, çocuğu ancak ileride "insan haline getirilmesi gereken" bir varlık olarak görür. İnsan yaşamının bu kadar keskin biçimde kategorileştirilmesi, XVII. yüzyıl Avrupa'sında, dünyanın "büyüsüzleşmesi" (odczarowanie) sonucunda doğan doğa ile kültür arasındaki sert karşıtlığın ve buna tekabül eden insanın içsel bölünmesinin bir yansıması olarak ortaya çıkar. Bu nedenle eğitim, artık birini soylu, burjuva ya da köylü kılmaktan ziyade, öncelikle bir insan kılma

[78] Łukasz Musielak, "Bruno Schulz – Dzieciństwo odnalezione", **Appendix**, y.y., No: 1, 2025, s. 5.

sürecine dönüşür. Pedagojinin de tam bu dönemde ortaya çıkmasının nedeni bunlardan biridir. Aydınlanma'nın akıl kültünün bir sonucu olarak, yetişkin yaşamı, insan gelişiminin doğru, doğal ve arzu edilen hedefi sayılmıştır.[79]

Çocukluk, Schulz'un eserlerinde genellikle parçalı bir şekilde sunulur. Bu dönem, anlatıcının belleğinde yer etmiş durumları ve motifleri kapsar; onların belirginliği, beraberinde getirdiği yoğun yaşantılar ya da yazarın sonraki yaşamında oynadıkları rol sebebiyle önemlidir. Yazar, kimliğin temellerini inşa eden en önemli imgeleri sıralar. Bunların arasında; at arabaları, fenerlerle aydınlatılmış üstü kapalı faytonların ormandan çıkışı, babasının kucağında gece atmosferinde taşınan bir çocuk öne çıkar. Schulz'un kendi yapıtlarına dair yorumlarında bunlar, belli başlı motiflerin örneklendirilmesi olarak işlev görür; ancak aynı zamanda eserlerinde son derece önemli bir rol oynarlar. Witkacy'ya[80] yazdığı mektupta dile getirdiği görüş bağlamında sanatçının tüm yaşamı, bu türden imgelerin açıklanması üzerine kuruludur. Bu nedenle çocukluk, onun için adeta sürekli yorumlanmak üzere kaleme alınmış bir metindir:

"Bana öyle geliyor ki, hayatımızın geri kalanı bu duyguları yorumlamak, onları edindiklerimiz üzerinden yeniden kurmak, sahip olduğumuz tüm entelektüel kapasiteyle işlemek üzerine geçiyor. Bu imgeler, sanatçıların yaratıcılıklarının sınırlarını belirler. Daha sonra artık yeni hiçbir şey keşfetmezler; yalnızca başta kendilerine emanet edilen sırrı daha iyi anlamayı öğrenirler. Ve yaratıcılıkları, bu kendilerine verilmiş tek bir ayetin bitmeyen tefsirinden, yorumundan ibarettir. Kaldı ki sanat da bu sırrı asla tamamen çözmez. O, hep çözülememiş olarak kalır." [81]

Tarçın Dükkanları'ndaki anılar da, betimlenen olayların üzerinden uzun zaman geçtikten sonra kaleme alınmıştır. Anlatıcının olgun bir erkeğin bakış açısıyla konuşmasından

[79] Musielak, **a.e.**, s. 6.
[80] Stanisław Ignacy Witkiewicz, eserlerinde Batı kültürünün çöküşünü konu edindiği için "Polonya'nın felaket tellalı" lakabı verilen ressam ve yazar.
[81] Katarzyna Warska, "Dzieciństwo w biografii pisarza. Przypadek Brunona Schulza", **Schulz/Forum**, University of Gdańsk, 2020, s. 7-8.

da bu anlaşılır. Bununla birlikte, çocukluk duyarlılığının bakış açısı tamamen korunur. Bu nedenle, akşam vakti cüzdan almak için eve yapılan sıradan bir yürüyüş gibi olağan bir durum olağanüstü bir serüvene dönüşür. Metnin düşsel bir üslupta kurgulanmış olması sayesinde, okur çevredeki mekanı tıpkı kahramanla birlikte adım adım keşfeder. Sıradan evler, sokaklar ve çıkmazlar adeta büyülü bir görünüm kazanır.[82] Söz konusu öykü kitabı aynı zamanda sona ermiş çocukluk için duyulan özlemi ifade eder. İnsan kaçınılmaz olarak olgunlaşır; hiç kimse sonsuza dek çocuk olarak kalamaz. Anlatıcının dünyasına yavaş yavaş yetişkin yaşamının unsurları sızmaya başlar. Yine de umut, her zaman hayal gücü aracılığıyla gençlik yıllarına geri dönmenin mümkün olmasında saklıdır. Böyle bir dönüş, çocukluktan daha da zengin deneyimler sağlayabilmektedir, çünkü o yaşantılara daha sonraki tecrübelerin kattığı anlam katmanları da eklenir.[83]

Yazar, Tarçın Dükkanları adlı eserinde kendi kayıp cennetini, Galiçya'nın küçük kasaba dünyasını da sergilemektedir. Artık var olmayan bu dünya, yine de yazarın belleğinde anlamlar taşımaktadır. "Çocukluğun olgunluğu" perspektifi, paradoksal biçimde, bu gerçekliği küçük bir çocuğun hafızasında kalabilecek olandan çok daha sahici kılmaktadır. Örneğin, Józef'in babasının sürdürdüğü ticaret biçimi tarihe karışmaktadır. Kasabada kana susamış bir kapitalizm, ticarette niceliği niteliğin önüne koyan bir anlayış hakim olmaya başlamıştır. Eskiden nesiller için sağlam evlerin inşa edildiği yerleşim, şimdi hızla dikilen fakat dayanıklılığı kuşkulu yapılarla büyümektedir.[84]

2.2.2. Zaman Teması

Bruno Schulz'un kaderi onu hayatı boyunca Drohobycz kentine bir yolculuğa çıkardı, ancak bu yolculuk mekanda değil, zamanda bir seyahatti. Fethedilmesi gereken mesafe,

[82] Musielak, **a.g.e.**, s. 7-9.
[83] Warska, **a.g.e.**, s. 10.
[84] Brown, **a.g.e.**, s. 233.

saatlerin ve takvimlerin zamanıydı. Gerçek zamanın akıp gitmesi, bu mesafeyi arttırdığı gibi, Schulz'un mitik birlik anlarının yaratıcılığını da engelliyordu. Zamanın gündelik kaygılarının bilinci, Schulz'un iç huzurunu sürekli bozuyor ve yazmasını engelliyordu. 1934 yılında genç yazar Tadeusz Breza'ya yazdığı bir mektupta bu hayal kırıklığını dile getirmektedir:

"Mademki birbirimizle içimizdeki dertleri paylaşıyoruz, ben de sana beni rahatsız eden bir hastalığı anlatacağım, ki bu da zamanla bağlantılı, ama senin söz ettiğin mide-bağırsak problemlerinden farklı. Senin sindirim sistemin zamanı fazla kolay geçiriyor, tutamıyor; benimkinde ise zamanın bakireliğine takıntılı bir titizlik var. Zamanı başkası tarafından kullanılmış, ima edilmiş, dokunulmuş olduğunda kirlenmiş sayıyorum. Onu artık hoşlanılmaz buluyorum. Zamanı paylaşmayı bilmiyorum, başkalarından kalan zamana razı olamıyorum. Ertesi gün ders çalışmam gerekiyorsa, oduncudan malzeme alacaksam bütün öğle ve akşam saatleri benim için boşa gitmiş demektir. Geri kalan zamandan da onurlu bir şekilde vazgeçerim. Ya hep ya hiç: benim ilkem budur. Ve her okul günü bu şekilde kirletildiği için, ben de gururlu bir perhize girerim ve... yazmam."[85]

Schulz kurmacasında öznelleşmiş, psikolojik bir zaman anlayışı sunmaktadır. Bu zamanı nesnelleştirir, gerçek kılar, olayları onun yasalarına tabi kılar. Masallarda sihirli güçlerle açıklanan olaylar, Schulz'un dünyasında yaratılmış gerçekliğin iç yapısından, biriken içsel gerilimlerinden mantıksal bir sonuç olarak doğar. Bu yeni Schulzvari zaman, psikolojinin kesin kurallarına boyun eğerken, alışılagelmiş ilkeleri sorgular ve kaçınılmaz zaman akışı karşısında mitik bir sığınma alanı sunmaktadır. Zaman, Schulz'un kurgusunda adeta başlıca karakterlerden biridir ve özellikle *Klepsydra Altındaki Sanatoryum* öyküsünde bu durum belirgin bir biçimde görülür. Schulz için zaman, dünyanın temel unsurlarından biridir; ancak gücü sınırlıdır. Sözü geçen öyküde zaman, insanın fanilik karşısında sürdürdüğü mücadele

[85] Ficowski, **a.e.**, s. 81-82.

arzusuna boyun eğerek işlev kazanır. Kitapta yer alan kum saati motifi, hem ölüm ilanlarında kullanılan "ölüm kum saati" sembolüne hem de gündelik yaşamda zamanı ölçen araca göndermede bulunarak bilinçli biçimde muğlak bırakılmıştır. Bu ikili, hatta üçlü anlam sanatoryum bağlamında açıklanabilir: Zaman, burada ölümün etkisini hafifletmeye yarayan bir araç haline gelir. 1938 yılında Wiadomości Literackie dergisinde yayımlanan ödül değerlendirmeleri sırasında ünlü Polonyalı romancı Maria Dąbrowska, Schulz'un kitabını "iddialı başlığının ötesinde, gerçek sanatın bir tezahürü" olarak nitelendirmiştir. Bununla birlikte, Schulz'a duyduğu hayranlığa rağmen, yazarın ikinci kitabına adını veren öykünün başlığındaki kesinlik ve ironik anlam katmanlarını tam olarak kavrayamamıştır. Bu da Schulz'un zaman kavrayışındaki çok katmanlılığı ve bilinçli belirsizliği göstermektedir. [86]

Schulz'un dünyasında zaman, bireysel ve öznel bir psikolojik olgudur. *Tarçın Dükkanları* kitabının açılış öyküsü olan *Ağustos*'ta, Tłuja'nın annesi olan Maryśka'nın odasında sabahları duyulan yüksek sesli saat tik takları, olağan bir işlevin ötesine geçerek neredeyse canlı bir varlığa dönüşür. Sessizlik, onun uykusundan faydalanmış gibidir; sarı, parlak ve kötü bir sessizlik, kendi gevezeliğine kapılmış, kaba ve çılgın bir monoloğu yüksek sesle dile getirmiştir. Maryśka'nın zamanı, ruhuna hapsolmuş bir zaman olarak, ürkütücü derecede gerçekliğinden sıyrılarak odanın içinde gürültülü, uğultulu, adeta cehennemsi bir şekilde bağımsızlaşır; saatinin sesi, sabahın parlak sessizliğinde toz un gibi çoğalır.

Schulz'un dünyasında bu tür psişik fenomenler yalnızca bağımsızlık kazanmakla kalmaz, aynı zamanda nesnel gerçekliğe meydan okur. *Bir Yoğun Sezon Gecesi* öyküsünde ise takvim zamanı bizzat sorgulanır. Burada, sıradan ve olağan yılların yanı sıra zamanın kaprisleri sonucu ortaya çıkan "tuhaf" yıllardan, doğaüstü ve anormal yıllardan söz edilir. Bu yaklaşım, zamanın lineer ve nesnel akışını reddederek, mitik ve psişik bir boyut kazandığını

[86] Ficowski, **a.e.**, s. 85-88.

göstermektedir. Zamana yeni boyutlar katan, böylece büyünün etkisine bağışık, umudu yok eden ve amansız işleyişiyle insana hükmeden gündelik yaşamdan adeta intikam alan Bruno Schulz'un inancı burada temellenir. Schulz'un metinlerinde zaman, yalnızca ölçülüp tüketilen bir olgu değil, aynı zamanda dönüştürülen ve yeniden anlamlandırılan bir güçtür. Ancak bu mitolojik inancın ardında, her defasında gerçekliğin alaycı sırıtışı belirir. Bu durum, sanatın zaman karşısındaki kırılganlığını, yani en güçlü yaratıcı çabanın bile geçiciliğini görünür kılar. Böylece Schulz'un edebî evreninde mit ile gerçeklik arasındaki gerilim, hem sanatın hem de insan deneyiminin temel çatışmalarından biri haline gelir.[87]

[87] Ficowski, **a.e.**, s. 89-90.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞDEĞERLİK KURAMI BAĞLAMINDA HİKAYE ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

3.1. Bay Karol (Pan Karol)

Örnek 1

PL: *Ulżywszy sobie w ten sposób, i swobodniejszy, wciągał do notesu wydatki, kalkulował,* ***obliczał*** *i marzył.* ***Ç1:*** *Bu biçimde kendini rahatlattıktan ve özgürleştikten sonra, not defterine uzanıp****,*** *hesaplar yapar,* ***yazar, çizer*** *ve hayal kurardı.*[88]
İNG: *Having thus eased himself, he wrote down his expenses in a note-book, calculated something,* ***added it all up,*** *and became pensive.*[89] ***Ç2:*** *Böylece rahatladıktan sonra, yaptığı harcamaları bir not defterine yazdı, bir şey hesapladı,* ***toplama yaptı****, düşüncelere daldı.*[90]

Hikâyenin baş kahramanı olan Karol Dayı, karısı gittiğinden beri cumartesi günlerini yazlık yerinde geçirirdi. Bu günlerde yataktan zor kalkmaktadır. Bir gün öncesinin bedensel kalıntılarını, hazmedemediği artıklarını vücudunu esneterek atardı. Bu şekilde rahatladıktan

[88] Bruno Schulz, **Tarçın Dükkanları**, çev. Neşe Taluy Yüce, İstanbul, Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, s. 62.
[89] Bruno Schulz, **The Fictions of Bruno Schulz: The Street of Crocodiles & Sanatorium Under the Sign of the Hourglass**, çev. Celina Wieniewska, Londra, Picador, 1988, s. 57.
[90] Bruno Schulz, **Tarçın Dükkanları**, çev. İlknur Özdemir, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1998, s. 54.

sonra da eline kalemi alır, karalamalar yapardı.[91] Bu karalamalar dahilinde örnekte yer alan *obliczać* fiilinin *paranın nasıl harcanacağını hesaplamak* ve *borçları kapatmak* olmak üzere iki anlamı vardır.[92] Yüce, Lehçeden çevirisinde bu fiili *yazar, çizer* olarak kullanmıştır. Hesaplamak fiilini tekrarlamamak için bu ifadeyi kullanmayı tercih etmiş olması muhtemeldir. Öte yandan *yazar, çizer* kısmı matematiksel bir işlemden ziyade sözel bir anlam aktarmaktadır. Ara dilde ise *to add up* şeklinde karşımıza çıkmakta olan fiil, toplamak, bir araya getirmek olarak çevrilebilmektedir. Bir önceki cümlede *to calculate* fiili geçtiğinden, öznenin matematiksel bir hesap yapma olasılığı yüksektir. Bu sebeple Özdemir'in çevirisi olan *toplama yaptı* doğal eşdeğerliğe uygunken, Yüce'nin çevirisi farklı bir yorum katmasıyla yönlü eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 2

PL: *Tymczasem dzień za storami* ***huczał*** *coraz promienniej bzykaniem much oszalałych od słońca.* ***Ç1:*** *Bu sırada storların ardındaki gün, güneşten çıldırmış sineklerin vızıltısıyla gittikçe daha gözalıcı biçimde* ***kükrerdi.***[93]
İNG: *Meanwhile, the day behind the blinds* ***resounded*** *more and more violently with the buzzing of flies frenzied by the sun.*[94] ***Ç2:*** *Bu arada, güneşliklerin gerisinde kalan gün, güneşin çılgına çevirdiği sineklerin vızıltısıyla gittikçe daha da kötü* ***çınlıyordu.***[95]

[91] Bruno Schulz, **Sklepy Cynamonowe-Sanatorium Pod Klepsydrą**, Warszawa, Grupa Wydawnicza Foksal, 1934/2025, s. 58.
[92] Stanisław Dubisz, **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 2**, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003, s. 1061.
[93] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 62.
[94] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 57.
[95] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 54.

Bir önceki örnekte sözü geçen hesaplamaları yaparken gözüne yan odadan gelen ışık ilişmektedir. Onun yatak çarşafından tam olarak sıyrılmasına vesile olacak durum da burada başlamaktadır. Bu anlatım, iç mekandaki durgunlukla dış dünyanın taşkınlığı arasındaki karşıtlığa dayalıdır.[96] Bu atmosfer çerçevesinde Lehçe metinde karşımıza çıkan *huczeć* fiilinin *sesin yankılanması* ve *yüksek sesle konuşmak* olmak üzere iki anlamı vardır.[97] Yazar, perdelerin arkasında kalmış bir günden söz ettiğinden, Yüce'nin de sıkışıp kalmış bir günün gerginliğinden dolayı *kükremek* fiilini tercih ettiği düşünülebilir. Özdemir ise, ara dile *resound* olarak aktarılan fiili, yankılanmaya en yakın fiillerden olan *çınlamak* şeklinde kullanmıştır. Bu bağlamda Özdemir'in eşdeğerliği doğal bağlamda, Yüce'nin ise yönlü bağlamda sağladığı söylenebilmektedir.

Örnek 3

PL: *Jego trzydziestokilkoletnie ciało zaczynało skłaniać się do* ***korpulencji.***   ***Ç1****: Otuzlu yaşlarındaki gövdesi* ***yağlanmaya*** *başlamıştı.*[98]
İNG: *Past thirty, his body was beginning* ***to thicken.***[99]   ***Ç2:*** *Otuz yaşını geçince bedeni* ***kalınlaşmaya*** *başlamıştı.*[100]

Yataktan çıkmakta zorlanan Karol Dayı, gün geçtikçe bu girdaba daha da kapılmaktadır. Yatak burada sıradan bir istirahat alanı değil; Schulz'un metaforlarıyla bir liman, bir deniz, hatta bir savaş alanına dönüşmektedir. Uyku artık huzur değil, bedenle yapılan bir mücadele haline gelmiştir. Karakterin geleceği, vücudunun içinde bir tümör gibi

[96] Schulz, **a.g.e.**, s. 58.
[97] Stanisław Dubisz, **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 1**, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003, s. 1165.
[98] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 62.
[99] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 57.
[100] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 54.

büyümektedir.[101] Bu büyüme bağlamında örnekte görülen *korpulencja*, Lehçede *şişmanlık, obezite* anlamlarına gelmektedir.[102] Yüce bunu *yağlanmak* olarak yorumlamış ve eşdeğerliği dolaylı yoldan, yönlü bağlamda yakalamıştır. Ara dilde ise, Özdemir'in çevirdiği gibi *kalınlaşmak* anlamına gelen[103] *to thicken* fiiliyle kullanılmıştır. Anlam bağlamında bir daralma olmayıp, yalnızca yorum farkı doğmuştur ve doğal eşdeğerlik korunmuştur.

Örnek 4

PL: *Nalewał* ***do miednicy*** *wody i kosztował skórą jej mdłej i odstałej, słodkawej mokrości.* ***Ç1: Tasa*** *su doldurur, derisinde tatlı, yumuşak, rahat ıslaklığını duyardı.*[104]
İNG: *He poured water* ***into the basin*** *and tasted with his skin its young, sweet, stale moisture.*[105] ***Ç2: Lavaboya*** *su doldurdu, suyun pek taze olmayan tatlı, diri ıslak sıcaklığını teninde duydu.*[106]

Karol Dayı, vücudunu inceleyerek geleceğe dair düşüncelere dalmaktadır. O anlar sanki başka bir tarafa gidecek gibi gözleri şaşılaşırdı. Bu düşüncelerden sıyrılıp yaşadığı ana döndüğünde mutfağa gidip suyla kendine gelmeye çalışırdı. Kahraman için su, o evdeki tek canlı varlıktı ve her şeyi biliyordu.[107] Sözü geçen *su* ile bu kısımda ele alınan örnekte, Lehçede *çamaşır veya bulaşık yıkamak için kullanılan büyük, kase şeklindeki kap, leğen* anlamına gelen *miednica*[108], Yüce'nin *tas* çevirisiyle eşdeğerliği doğal bağlamda sağlamaktadır. İngilizceye

[101] Schulz, **a.g.e.**, s. 58.
[102] Dubisz, **a.g.e., C. 2**, s. 255.
[103] Robert Avery, v.d., **İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü**, İstanbul, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık, 1997, s. 1017.
[104] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 63.
[105] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 58.
[106] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 55.
[107] Schulz, **a.g.e.**, s. 59.
[108] Dubisz, **a.g.e., C. 2**, s. 633.

ise *basin* olarak çevrilen kelimenin *leğen, kase* ve Özdemir tarafından kullanılan *lavabo* olmak üzere üç anlamı vardır.[109] Hedef dil olan Türkçede birden fazla anlamı olduğu göz önünde bulundurulduğunda ara dilden yapılan çeviri de doğal eşdeğerliği sağlamaktadır.

Örnek 5

PL: *A gdy wreszcie, idąc cicho* ***od szafy do szafy*** *(...)* ***Ç1: O dolaptan bu dolaba*** *yavaşça giderek (...)*[110]
İNG: *And finally, when after sneaking* ***from dresser to closet*** *(...)*[111] ***Ç2:*** *En sonunda,* ***şifonyerle elbise dolabının arasında*** *gidip gelerek (...)*[112]

Bu kısımda ev artık düşman bir canlı boyutuna ulaşmıştır. Eşyalar Karol'u kabul etmemekte, zamanla istilacı gibi hissettirmeye başlamaktadır. Bunlar sadece fiziksel nesneler değil; aynı zamanda bir hafıza taşıyıcısı, birer şahit gibidir. Karakteri tanıyorlar ama ona artık ait değilmiş gibi davranıyorladır.[113] Bu şahit görünümlü eşyalar dahilinde, kaynak metinde *od szafy do szafy* olarak karşımıza çıkan söz öbeği, Yüce tarafından doğal eşdeğerlik sağlanarak *o dolaptan bu dolaba* şeklinde çevrilmiştir. Ancak İngilizceye yapılan çeviride özelleştirme kullanılarak bu dolapların türüne yer verilmiştir. Biri *dresser*, diğeri ise *closet* olarak çevrilmiştir. Özdemir tarafından da anlamları bozulmadan *elbise dolabı* ve *şifonyer* olarak kullanılmıştır. Yazar, bu dolapların herhangi bir özelliğinden, niteliğinden söz etmediği için, ara dile ve ara dilden yapılan çeviride, çevirmenin yorumuna bağlı olarak yönlü eşdeğerlik sağlanmıştır.

[109] Hamit Atalay, **İngilizce-Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999, s. 284.
[110] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 63.
[111] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 57.
[112] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 55.
[113] Schulz, **a.g.e.**, s. 59.

3.2. Hamamböcekleri (Karakony)

Örnek 6

PL: *Było to w okresie* ***szarych dni****, które nastąpiły po świetnej kolorowości genialnej epoki mego ojca.* ***Były to*** *długie tygodnie depresji, ciężkie tygodnie bez niedziel i świąt, przy zamkniętym niebie i w zubożałym krajobrazie.* ***Ç1:*** *Babamın o zeki, müthiş renkli döneminden sonraki* ***gri günlerin*** *zamanıydı. Yoksul düşmüş doğada, kapalı bir havada geçen, Pazar ya da tatil günü olmayan, uzun, depresif, yorucu* ***haftalardı*** *bunlar.* [114]
İNG: *It happened during the period of* ***grey days*** *that followed the splendid colourfulness of my father's heroic era.* ***These were*** *long weeks of depression, heavy weeks without Sundays or holidays, under closed skies in an impoverished landscape.*[115] ***Ç2:*** *Her şey, babamın o renk ve heyecan dolu masalsı dönemini izleyen* ***sıkıcı günler*** *arasında oldu. Yoksullaşmış bir çevrede, evin içine kapanarak pazarı ya da tatil günü olmayan, can sıkıntısıyla dolu, uzun, yorucu haftalar* ***geçiriyorduk****.* [116]

Hikâyenin başlangıç kısmında Schulz'un ritmik anlatımına uygun olarak, zamanın yitimi, doğanın fakirleşmesi ve hayatın anlam kaybı hisleri uyanmaktadır. Anlatıcının babası artık yoktur, fakat sebebi bu bölümde açıklanmamaktadır. Odalar temizlendikten sonra bir memura kiralanmıştır. *(...) długie tygodnie depresji, ciężkie tygodnie bez niedziel i świąt (...)* ifadesi, zamanın artık özel, renkli günleri taşımayan, homojen ve ağır bir maddeye dönüştüğünü göstermektedir.[117] Sözü geçen renksiz günler Lehçe metinde *szary*, İngilizce de

[114] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 87.
[115] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 78.
[116] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 76.
[117] Schulz, **a.g.e.**, s. 83.

grey olarak karşımıza çıkan *gri* sıfatı, Yüce tarafından ilk anlamıyla, *gri* olarak kullanılmış ve doğal eşdeğerlik sağlanmıştır. Özdemir'in ise daha betimleyici ve içsel bir anlatım tercih ederek *sıkıcı* şeklinde kaleme aldığı görülmektedir. Böylece çevirmen yorumuyla beraber yönlü eşdeğerlik sağlanmıştır. Babanın eve doldurduğu neşeli günlerden sonra eve sirayet eden çaresiz günler okuyucuya aktarılmaktadır.

Bu kısımdaki bir diğer örnekte ise; kaynak metindeki *były to* kısmı, ara dile çeviride birebir aktarılıp *these were* şeklinde kullanılmıştır. Hem Yüce'nin hem de Özdemir'in çevirisinde haftaların nasıl geçtiği sıfatlarla, tanımlarla anlam kaybedilmeden aktarılsa da yapı olarak farklılık söz konusudur. Yüce *były to (...) tygodnie* kısmını *(...) haftalardı* şeklinde çevirerek asıl metne göre özne-yüklem uyumunu korumuştur. Özdemir ise Lehçe metinde de aynı yapıda görülen *these were (...) weeks* ifadesini *(...) haftalar geçiriyorduk* şeklinde aktararak *haftalar*'ı yüklem olmaktan çıkarıp nesne konumunda ele almıştır. Büyük bir anlam kaybı yaşanmasa da, cümle yapısı incelemeye dahil edildiğinde Yüce'nin çevirisi aslına en uygun olup, doğal eşdeğerlik bağlamında değerlendirilebilir. Özdemir'in çevirisi ise çevirmen stratejisine bağlı olarak yönlü eşdeğerliği sağlamaktadır.

Örnek 7

***PL: Pierzasty habit** jego był już w wielu miejscach przeżarty przez pierze (...)* ***Ç1: Tüylü cübbesi** pek çok yerinden güveler tarafından didiklenmişti (...)*[118]
***İNG:** Its **coat of feathers** was in many places moth-eaten (...)*[119] ***Ç2:** Akbabanın **tüylerini** pek çok yerden güve yemişti (...)*[120]

[118] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 87.
[119] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 78.
[120] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 76.

Bu bölümün merkezinde yer alan akbaba, sadece ölü bir kuş değil; geçmişin, otoritenin ve baba figürünün donmuş bir temsilidir. Bu figür, Schulz'un edebiyatında sıkça karşımıza çıkan bir temayı, yani zamana uyum sağlayamayan, gerçeklikten kopmuş erkek figürünü temsil eder. Akbaba artık bir canlı değil, bir obje, bir hatıradır. Hayatla ilişkisi kopmuştur; yeri bir vitrinin içine, salonun bir köşesine sıkışmıştır. Hayatta olmadığı halde yaşam pozu vermesi, bir tür sahte bilgelik, ölü dirilik izlenimi yaratmaktadır. Budist pozu ise huzurdan çok duraklamayı ve hareketsizliği vurgulamaktadır. [121]

Bu bilgiler bağlamında metinde akbabaya ait tüylü bir cübbenin güveler tarafından yıpratıldığı anlatılmaktadır. *Habit* olarak karşımıza çıkan kelime, XIX. yüzyılda rahiplerin ve keşişlerin giydiği Fransa'da moda olan, uzun, zengin bir manastır cübbesini ifade etmektedir.[122] Schulz'un burada akbabanın asaletini, gücünü vurgulamak amacıyla bu terimi kullandığı düşünüldüğünde, İngilizce metinde geçen *coat* kelimesinin çevirisinde verilmek istenen anlamdan uzaklaşılıp sıradan bir giysiyi çağrıştırdığı gözlemlenmektedir. Özdemir ise ara dilden çevirisinde *coat* terimine yer vermeyip, yalnızca *feathers* kısımını ele alarak *tüyler* şeklinde kullanmıştır. Dolayısıyla ara dile çeviride istenen anlamı veremeyen bir kelime kullanılarak kaynak metinden ilk uzaklaşma gerçekleşmiş; ara dilden Türkçeye çeviride ise bu terim tamamen çıkarılmış ve iki kez eşdeğerlikten uzaklaşılmıştır. Yüce ise kelimesi kelimesine çeviri yaparak doğal eşdeğerliği sağlamıştır.

[121] Schulz, **a.g.e.**, s. 83.
[122] Marta Trzebiatowska, "Habit Does Not a Nun Make? Religious Dress in the Everyday Lives of Polish Catholic Nuns", **Journal of Contemporary Religion**, Londra, C. 25, No: 1, 2009, s. 52.

Örnek 8

PL: *W tym rzadko odwiedzanym, paradnym pokoju (...) Meble przykryte były pokrowcami; wszystkie sprzęty poddały się żelaznej dyscyplinie,* ***jaką Adela roztoczyła nad tym pokojem****.* ***Ç1:*** *Pek az girilen o bayramlık salonda (...) Mobilyaların üzeri örtülmüştü; tüm eşyalar* ***Adela'nın bu odada uyguladığı*** *o demirden disipline boyun eğmişti.* [123]
İNG: *In that rarely visited, festive room (...) The chairs all had antimacassars; all the objects had submitted to the iron discipline* ***which Adela exercised over them****.*[124] ***Ç2:*** *Pek az girilen o bayramlık salonda (...) Bütün iskemlelerin üstüne kılıf geçirilmişti; bütün eşyalar* ***Adela'nın uyguladığı*** *katı disipline boyun eğmişlerdi.*[125]

Schulz burada gündelik hayatın kutsalı nasıl silip süpürdüğünü göstermektedir. Salon, Adela'nın düzeniyle neredeyse mumyayla korunmuş bir müze haline gelmektedir. Mobilyalar örtülü, isyan eden tek şey tavuskuşu tüyleridir. Baba artık sadece tozla birlikte temizlenen bir eşya gibi görülmektedir. Bu, bir yandan bireysel hafızanın çöküşünü, öte yandan da modern yaşamın unutuş gücünü anlatmaktadır.[126] Sözü geçen eşyalar ve mekan bağlamında örnekte ele alınan sorun, ara dilde bulunan *which Adela exercised over them* ifadesinin, Lehçedeki *jaką Adela roztoczyła nad tym pokojem* kısmıyla örtüşmemesidir. Lehçede disiplin oda ile ilişkilendirilirken, İngilizce çeviri bunu eşyalar ile doğrudan bağlantılı hale getirmiştir. Bu, disiplinin mekana mı yoksa doğrudan nesnelere mi uygulandığı konusunda bir belirsizlik yaratmaktadır. Lehçe metinde Adela'nın uyguladığı disiplin, mekana yayılan bir güç şeklinde tasvir edilirken, İngilizce metinde doğrudan nesneler üzerinde bir kontrol olarak sunulmuş ve

[123] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 88.
[124] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 78.
[125] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 77.
[126] Schulz, **a.g.e.**, s. 84.

Özdemir tarafından da ara dille aynı bağlamda çevrilmiştir. Tüm bu veriler ışığında Yüce'nin çevirisi eşdeğerlik açısından kaynak metne en uygun olanıdır; dolayısıyla doğal eşdeğerlik başlığı altındadır.

Örnek 9

PL: *(...) jak* ***rozhukana*** *klasa gimnazjastek,* ***pełna dewocji*** *w oczy, a rozpustnej swawoli poza oczyma.* ***Ç1:*** *(...) tıpkı göz önündeyken* ***ikiyüzlü bir tutuculukla hareket eden****, ama kimsenin bakmadığı zamanlarda, sefih bir azgınlıkla coşan,* ***yoldan çıkmış*** *liseli kız öğrenciler gibiydiler.*[127]
İNG: *(...) like a class of* ***naughty*** *schoolgirls who are* ***quiet and composed*** *in appearance, but full of mischief when no longer watched.*[128] ***Ç2:*** *(...) tıpkı görünüşte* ***sessiz ve aklı başında olan****, ama kimse bakmadığı zaman adamakıllı azan bir sınıf dolusu* ***haylaz*** *kız öğrenci gibiydiler.*[129]

Adela'nın uyguladığı disipline, bir tek komodinin üzerinde duran vazodaki tavus kuşu tüyleri başkaldırmaktdır. Bu tüyler Schulz tarafından devrimci bir unsur olarak nitelendirilmiştir.[130] Lehçe metinde belirtilen kısımlar bu tüylerin özelliklerini açıklamaktadır ve Yüce tarafından doğal eşdeğerliğe uygun bir şekilde, tam anlamı verilerek çevrilmiştir. Ara dilde ise, orijinal Lehçe metnin sert ve ironik tonunun hafifletildiği fark edilmektedir. *Naughty schoolgirls (haylaz kız öğrenciler)* ifadesi, Lehçedeki *rozhukana (yoldan çıkmış)* kadar güçlü olmayıp daha hafif bir yaramazlığı ifade ederken, Lehçedeki kelime daha kontrolsüz ve aşırı

[127] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 88.
[128] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 79.
[129] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 77.
[130] Schulz, **a.g.e.**, s. 84.

bir durumu betimlemektedir. *Quiet and composed in appearance (görünüşte sessiz ve aklı başında)* kısmında ise Lehçedeki *dewocja* ifadesi kullanılmamış ve *dini/tutucu bir maskenin ardına saklanma* vurgusu kaybolmuştur. Böylece metnin toplumsal eleştiri yönü ve ironisi büyük ölçüde hafiflemiş ve daha genel bir ifadeye yönelinmiştir. Ara dilden Türkçeye yapılan çeviride de İngilizce versiyona sadık kalınarak, kaynak metinde verilmek istenen ileti tam anlamıyla verilememiştir. Bu örnekler çerçevesinde, Bruno Schulz'un edebi üslubu ve ironik anlatımı göz önüne alındığında İngilizce üzerinden yapılan çeviri, Lehçe metnin anlamsal gücünü büyük ölçüde zayıflatmıştır.

Örnek 10

PL: *I chociaż nie wskazałem nawet spojrzeniem na kondora, matka odgadła od razu,* ***zmieszała się*** *bardzo i spuściła oczy.* ***Ç1:*** *Gerçi gözlerimle bile akbabayı göstermemiştim, ama annem durumu hemen anlamıştı:* ***Altüst olmuş bir halde*** *gözlerini kaçırdı.*[131]
İNG: *And, although I did not point to the condor even with my eyes, Mother guessed at once,* ***became embarrassed*** *and cast down her eyes.*[132] ***Ç2:*** *Gözlerimle bile işaret etmemiştim akbabayı. Yine de annem durumu hemen anladı;* ***şaşırdı****; gözlerini yere eğdi.*[133]

Bu kısımda çocuk kahraman annesine akbabayı kastederek onun babası olup olmadığını sormuştur. Gözleriyle göstermemesine rağmen, annesi durumu anlayıp rahatsız olmuştur.[134] Bu rahatsızlık çerçevesinde Lehçe metinde sözü geçen *zmieszać się* fiili *bir şeye bağlanmak,*

[131] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 88.
[132] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 79.
[133] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 77.
[134] Schulz, **a.g.e.**, s. 84.

katılmak, kafası karışmak ve *utanmak* anlamlarına gelmektedir.[135] Parçadaki duygu göz önüne alındığında, annenin yöneltilen soru karşısında çaresiz kalışı, pişmanlığı ve çocuğuna geçmişte söylediği yalanlar, Yüce'nin çevirisinde yorumladığı gibi *altüst olmuş* bir ruh halini yansıtmakta ve anlamı daha güçlü kılmaktadır. Dolayısıyla sözlük anlamlarından ziyade daha yorumsal bir ifadeyle yönlü eşdeğerlik sağlanmıştır. Ara dilde ise *became embarrassed* olarak çevrilen ifade *utanmak, içi sıkılmak, mahcup olmak* anlamlarına gelmektedir.[136] Özdemir'in söz konusu fiil için kullandığı *şaşırdı* ifadesi, kaynak metindeki tam anlamı karşılamamakta, Schulz'un aktarmak istediği duyguyu verememektedir.

Örnek 11

PL: *(...) leżał* ***na czworakach*** *(...)* ***Ç1:*** *(...)* ***emekler konumda*** *uzanırdı.*[137]
İNG: *(...) he lay* ***on his face*** *(...)*[138] ***Ç2: (…) yüzükoyun*** *yatmıştı.*[139]

Kahraman, geçmişe dönük anlatılara başlamıştır. Babasını en son nasıl hatırladığına değinmektedir. Bedeni siyah rengiyle, çıplaklığıyla, kaburgalarıyla ve pozisyonuyla bir böceği andırıyordur ve çocuk artık babasının bir hamamböceğine öykündüğünü anlamıştır.[140] Sözü geçen pozisyona kaynak metinde *na czworakach* ifadesiyle yer verilmiştir ve *dört ayak üzerinde* veya *elleri ve dizleri üzerinde olacak şekilde*[141] anlamına gelmektedir. Bu ifade, ara

[135] Stanisław Dubisz, **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 4**, Warszawa,Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003, s. 1036.
[136] Atalay, **a.g.e.**, s. 1123.
[137] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s .90.
[138] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 81.
[139] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 79.
[140] Schulz, **a.g.e.**, s. 86.
[141] Dubisz, **a.g.e., C. 1**, s. 535.

dildeki *on his face* kullanımını tam olarak karşılamamaktadır. Çünkü burada kişi karnının üzerinde değil, elleri ve dizleri üzerinde bir pozisyondadır. İngilizceye *on all fours*[142] olarak aktarılsaydı eşdeğerlik sağlanmış olurdu. Özdemir de İngilizce metne göre *yüzükoyun* şeklinde çevirmiş ve orijinal metindeki anlatılmak istenen beden vaziyetini tam anlamıyla aktaramamıştır. *Emekler konumda* ifadesi, Lehçedeki *na czworakach* söz öbeğinin anlamını en doğru şekilde yansıtmış ve doğal eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 12

PL: Od tego czasu wyrzekliśmy się ojca. Podobieństwo do karakona występowało z dniem każdym wyraźniej - mój ojciec zamieniał się w karakona.
Ç1: Babamdan umudu kesmiştik. Gün geçtikçe hamamböceğine benzerliği daha bir belirginleşiyordu- babam hamamböceğine dönüşmüştü.[143]
İNG: From that day on we gave Father up for lost. His resemblance to a cockroach became daily more pronounced- he was being trans-formed into one.[144]
Ç2: -

Babanın girdiği süreç yavaş, aşamalı ve içsel bir dönüşümdür. Önce takıntı, sonra fiziksel benzeşme, ardından kimliksel kayma meydana gelmektedir. İnsanın, varlık olarak alçaltıldığı, bireysel kimliğinin silindiği ve bir tür dışlanmışlığa sürüklendiği dönüşüm sürecini anlatılmaktadır. Baba önce anlaşılmaz hale gelir, daha sonra reddedilir. Evin içinde kaybolur, dolaplarda, kuytularda saklanır, gittikçe kenara çekilir. Mekan daralır, özgürlük kalmaz, dönüşen beden kendine yer bulamaz. Aile tarafından da dışlanmış ve unutulmuştur, yokmuş

[142] Jadwiga Usiekniewicz, Phillip Smith, **Oxford PWN Polish Dictionary**, Oxford, PWN Oxford University Press, 2007, s. 49.
[143] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 90.
[144] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 81.

gibi yaşanmaktadır. Dönüşüm onu sadece fiziksel değil, toplumsal düzlemde de görünmez yapar.[145] Örnekte görüldüğü üzere kaynak metin ve ara dildeki metinde babanın hamamböceğine dönüşümünden söz edilen kısım, Yüce tarafından doğal bağlamda eşdeğerliğe uygun bir şeklide çevrilirken, Özdemir yer vermemiştir. Dolayısıyla okuyucuya önemli bir bilginin aktarımı gerçekleşmediği için kaynak metinden uzaklaşılmıştır.

3.3. Krokodil Sokağı (Ulica Krokodyli)

Örnek 13

PL: *Mój ojciec* ***przechowywał*** *w dolnej szufladzie swego głębokiego biurka starą i piękną mapę naszego miasta.* ***Ç1:*** *Babam geniş çalışma masasının alt çekmecesinde, kentimizin eski ve güzel haritasını* ***saklardı.***[146]
İNG: *My father* ***kept*** *in the lower drawer of his large desk an old and beautiful map of our city.*[147] ***Ç2:*** *Babamın büyük yazı masasının en alttaki çekmecesinde, oturduğumuz kentin eski, çok güzel bir haritası* ***vardı.***[148]

Hikâyenin başlangıcında anlatıcı, babasının çalışma masasında keten şeritlerle dikilmiş parşömen kağıdından oluşan ve açılınca kuşbakışı bir panorama haline gelen kitaba benzer bir haritası olduğundan söz etmektedir. Bu, zamanın izini taşıyan, duygusal değeri olan bir nesnedir.[149] Sözü geçen harita ile beraber kullanılan Lehçe kaynak metindeki *przechowywać*

[145] Schulz, **a.g.e.**, s. 86.
[146] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 77.
[147] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 69.
[148] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 67.
[149] Schulz, **a.g.e.**, s. 73.

fiili, ara dile birebir aktarılarak *keep* kullanımıyla ifade edilmiştir. Bu fiil içinde koruma, değer verme anlamlarını barındırmaktadır. Yüce tarafından tam anlamı verilerek *saklardı* şeklinde çevrilirken, Özdemir bu fiili kullanmayıp *vardı* şeklinde kaleme almıştır. Ara dilde yüklem, fiilden isme geçmiş ve "babanın haritayı çekmecesinde gizli olarak tuttuğu" anlamı ve özne merkezli anlatım kaybolmuştur. Dolayısıyla kaynak dilden ara dile fiil birebir çevrilirken, ara dilden hedef dile aktarım sırasında eşdeğerlik korunamamıştır. Yüce ise doğal eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 14

PL: *Zawieszona na ścianie (...)* ***szachownicą*** *okrągławych wzgórzy (...)* ***Ç1****: Duvara asılınca (...) yuvarlak tepeli* ***dama*** *tahtasından (...)*[150]
İNG: *Hung on the wall (...) in a* ***chessboard*** *of rounded hills (...)*[151] ***Ç2:*** *Duvara asılınca (...) yuvarlak tepelerden oluşan bir* ***satranç*** *tahtasında (...)*[152]

Bir önceki örnekte sözü geçen harita, Tyśmenica Nehri'nin vadisini uzak bir açıdan göstermektedir. Vadinin etekleri uzaklaşıldıkça soluklaşan, puslu, yuvarlak tepeli bir dama/satranç tahtasına benzetilmektedir.[153] Türkçede dama ve satranç tahtası aynı nesneyi ifade etmektedir. Lehçe kaynak metinde geçen *szahownica* da, Türkçede olduğu gibi ikisini de temsil eden bir terimdir.[154] Burada çevirmenin tercihine kalan bir durumla karşılaşılmaktadır. Yüce, *dama tahtası* kullanımını seçmiştir. Ancak İngilizcede satranç tahtası *chessboard*, dama tahtası *checker board* olmak üzere iki farklı kullanımla ifade edilmektedir.[155] Ara dile, bu iki

[150] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 77.
[151] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 69.
[152] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 67.
[153] Schulz, **a.g.e.**, s. 73.
[154] Stanisław Dubisz, **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 3**, Warszawa,Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003, s. 1484.
[155]Atalay, **a.g.e.**, s. 602.

anlamdan biri olan *chessboard* olarak aktarılmış ve Özdemir tarafından da *satranç tahtası* olarak çevrilmiştir. Bu örnekte aynı nesneyi ifade eden kelimelerin çevirisinde, çevirmen inisiyatifinin rolüne tanıklık edilmektedir. Her iki kullanım da eşdeğerlik bağlamında uygundur ve doğal eşdeğerlik bağlamında değerlendirilmektedir.

Örnek 15

PL: Usłużny *subiekt otwiera dalsze składy, wypełnione aż pod sufit książkami, rycinami, fotografiami.* ***Ç1: Emre amade*** *tezgahtar, tavana kadar kitaplarla, gravürlerle, fotoğraflarla dolu başka bir odayı açıyor.*[156]
İNG: *The* ***servile*** *salesman opened further store rooms, filled to the ceiling with books, drawings, and photographs.*[157] ***Ç2: Alçakgönüllü*** *satış görevlisi tavana kadar kitaplarla, resimlerle, fotoğraflarla dolu olan başka ambarlar da açardı size.*[158]

Anlatıcının yaşadığı bölge bayağılıkla ve aceleyle büyümektedir. Renkli olmak bir lüksmüş gibi her yer siyah beyazdır. Bir terziye bile bu semtin ucuz kibarlığını yansıtan bir takım elbise ısmarlamak için giriliyordur. Tezgahtarların da her birinde mutlaka bir kusur bulunmaktadır. Takım elbise seçimi zamanla kendini bir sonraki plana bırakmakta, müşterileri giysilerin üzerlerinde bulunan etiketlerin deposuna götürmektedir.[159] Bu tezgahtarları tanımlayan, kaynak metinde yer verilen *usłużny* kelimesi *bir işi yapmaya istekli, hizmet etmeye hazır, alçakgönüllü* anlamlarına gelen bir terimdir.[160] Yüce bunu *emre amade* şeklinde çift

[156] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 80.
[157] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 72.
[158] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 70.
[159] Schulz, **a.g.e.**, s. 77.
[160] Dubisz, **a.g.e., C. 4**, s. 281.

sözcükle çevirerek Schulz'un kullanımına anlam olarak en yakın ifadelerden birini tercih etmiştir. Ancak ara dile *köle ruhlu, aşağılık, gurursuz, hakir*[161] anlamlarına gelen *servile* gibi olumsuz bir anlam ifade eden terimle aktarılmıştır. *Usłużny* kelimesi nazik ve yardımsever bir hizmetkarlık ima ederken, *servile* kelimesi aşağılayıcı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı orijinal metinden ilk sapma ara dilde gerçekleşmiştir. Diğer bir sorun Özdemir'in çevirisinde karşımıza çıkmaktadır. *Alçakgönüllü* ifadesini kullanarak olumlu bir özellik öne sürmüş, fakat hizmet etmeye dair bir vurgulamadan söz etmemiştir. Dolayısıyla hem ara dile hem de ara dilden hedef dile çeviride anlamdan sapmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda Yüce'nin çevirisi doğal eşdeğerlikle kaynak metne en yakın olanıdır.

Örnek 16

PL: *Czasem tylko wyławiamy (...) jakiś czarny melonik nasunięty głęboko na głowę, jakieś pół twarzy rozdarte uśmiechem, z ustami,* ***które właśnie coś powiedziały.***
Ç1: *Ancak zaman zaman (...) kafadan kaymış siyah bir melon şapkayı,* ***konuşan*** *dudakların gülümsemesiyle aralanmış bir yarım yüzü yakalıyoruz.*[162]
İNG: *Only at times do we catch (...) a black bowler hat worn at an angle, half a face split by a smile formed by lips* ***which had just finished speaking.***[163]
Ç2: *Yalnızca ara sıra (...) eğik takılmış bir melon şapka,* ***az önce susmuş olan*** *dudaklarda biçimlenen bir gülümsemeyle bölünen yarım bir yüz ilişiyor gözümüze.*[164]

Sokağın bulunduğu yerde evlerin altından insan seli akmaktadır. Araçların geçtiği yer kilden oluşmuş, su birikintileri ve otlarla dolu bir köy meydanını andırmaktadır. Anlatıcıya

[161] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 883.
[162] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 82.
[163] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 74.
[164] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 72.

göre bu sahneye garip bir ucuzluk havası nüfuz etmektedir. Kalabalık tekdüze biçimde akmakta ve bu karışıklıkta insanlar açık seçik görülmemektedir. Ancak gülümsemeyle aralanmış bir tane yarım yüz gözlerine ilişmektedir.[165] Bu yüz üzerinden Lehçe kaynak metinde görülen *które właśnie coś powiedziały* ifadesinde, *az önce bir şeyler söylemiş, konuşmuş* anlamı vardır. Ancak Yüce, çevirisinde *konuşan* şeklinde kaleme alarak eylemin sürmekte olduğunu aktarmış, geçmiş zaman eki kullanmamayı tercih etmiştir (powiedzia-*ły*). Bu sebeple yönlü eşdeğerlik adı altında değerlendirilebilmektedir. Ara dilde *which had just finished speaking* yapısıyla dudakların konuşmayı yeni bitirdiği belirgin bir şekilde aktarılmış ve Özdemir tarafından da *az önce susmuş olan* şeklinde ifade edilerek doğal eşdeğerlik sağlanmıştır.

Örnek 17

PL: *Osobliwością dzielnicy są* ***dorożki*** *bez woźniców, biegnące samopas po ulicach.* ***Ç1:*** *Bu semtin bir özelliği de kendi arzularıyla sokaklarda koşan, arabacısı olmayan* ***faytonlar.***[166]
İNG: *A peculiarity of that district are* ***the cabs****, without coachmen, driving along unattended.*[167] ***Ç2:*** *O semte özgü bir başka tuhaf özellik de, sürücüsüz, başıboş dolaşan* ***arabalardır.***[168]

Anlatıcı bu kısımda da semtin garipliklerini anlatmaya devam etmektedir. Bir sürü arabacı olmasına rağmen, kalabalığa karışıp faytonlarından başka birçok meseleyle uğraştıklarından gezinti yapmanın bir amaca yönelik ağırlığı kalmamıştır. Yine de vurdumduymaz yolcular, bu kusurlu araçlara kendilerini emanet etmektedir.[169] Bu araç

[165] Schulz, **a.g.e.**, s. 79.
[166] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 82.
[167] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 74.
[168] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 72.
[169] Schulz, **a.g.e.**, s. 79.

dahilinde Lehçe kaynak metinde yer verilen *dorożka* sözcüğünü, Türkçeye Yüce'nin çevirdiği gibi *fayton* olarak aktarmak en uygun kullanımdır.[170] Ara dilde *cab* şeklinde karşımıza çıkan sözcüğün, *taksi, fayton, araba* gibi kullanımları mevcuttur[171] ve tam olarak hangi ulaşım aracının kastedildiği anlaşılamamaktadır. Özdemir daha genel bir kullanım olan *araba* kelimesini tercih ederek genelleme yapmıştır. Okuyucu metni okuduğunda, zihinlerinde canlandırdıkları *araba* ve *fayton* kavramlarının tam olarak aynı olmadığından burada ince bir ayrım söz konusudur. Bu tür ayrıntılar metnin eşdeğerlik durumunu üst düzeye taşıyan püf noktalar olarak kabul edilmektedir. Sonuç olarak Yüce kaynak metindeki kelimeyi tam karşılığına çevirerek doğal eşdeğerliği sağlarken, Özdemir daha genel bir ifade tercih ederek yönlü eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 18

PL: *Ale pożałowania godny jest widok tych wozów, zrobionych z* ***papier mâché****, o ścianach powyginanych i zmiętych od wieloletniego użytku.* ***Ç1:*** *Ama* ***papier-mache****'den yapılmış ve yıllarca kullanıldıkları için eğik bükük duvarları olan bu araçların dış görünümleri içler acısıdır.*[172]
İNG: *The appearance of these trams, though, is pitiful, for they are made of* ***papier-maché*** *with warped sides dented from the misuse of many years.*[173] ***Ç2:*** *Ne var ki bu tramvayların dış görünüşü acınacak durumdadır, çünkü* ***sıkıştırılmış kartondan*** *yapılan bu araçlar (...)*[174]

[170] Dubisz, **a.g.e., C. 1**, s. 669.
[171] Atalay, **a.g.e.**, s. 503.
[172] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 83.
[173] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 74.
[174] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 73.

Anlatıcı semtinde bulunan tramvayları da eleştirmektedir. Ön duvarları olmadığından, içeride asaletlerini koruyarak dimdik oturan yolcuları görmek mümkündür. Bu araçlar yerel hamallar tarafından itilmektedir.[175] Örnekte görülen yabancılaştırma tekniği, hedef dile aktarım sırasında değişime uğramadan olduğu gibi aktarım sağlarken, yerlileştirme hedef dilde anlamı karşılayan yerel sözcüklerle ifadesi yapılan bir tekniktir. Lehçe ve İngilizce metinlerde gördüğümüz *papier mache* teriminin iki çevirmen tarafından da farklı çevrilmesi bunu destekleyen bir durumdur. Kaynak metnin çevirisinde Yüce'nin, söz öbeğini değiştirmeden, olduğu gibi aktardığı görülmektedir. *Çiğnenmiş kâğıt* anlamına gelen *papier mache*in adı her ne kadar Fransızca olsa da bu yöntem XVII. yüzyıla kadar Fransa'da ortaya çıkmamıştır. Bu zaman zarfından önce, MÖ 200'e kadar, başta Çin olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde kullanılmıştır.[176] Bu bilgiden yola çıkarak, bu tür dünyaya yayılmış terimlerin, içinde barındırdıkları kültürden dolayı değişikliğe uğramadan hedef dile aktarımları Yüce gibi birçok çevirmenin tercih ettiği bir durumdur. Ancak hedef dil okuyucusun daha iyi anlayabilmesi için anlamsal eşdeğerliği korumak adına açıklama eklenmesi en sağlıklı yol olmaktadır. Metni ara dilden Türkçeye çeviren Özdemir ise, yerlileştirme tekniğini tercih etmiş ve *sıkıştırılmış karton* şeklinde aktarmıştır. Açıklayıcılık ve okurun kavramasında kolaylık sağlaması bakımından bu kullanımın da eşdeğerlikte yeri vardır. Dolayısıyla Yüce doğal, Özdemir ise yönlü eşdeğerliği sağlamışlardır.

[175] Schulz, **a.g.e.**, s. 79.
[176] Miriam Elizabeth Salazar-Morales, **A Brief History of Papier-Mâché**, Scribd çevrimiçi belge, Ekim 2019, https://www.scribd.com/document/406286786/A-Brief-History-of-Papier-Mache, Erişim Tarihi: 6 Temmuz 2025.

Örnek 19

PL: *Plagą naszego miasta jest* ***ażiotaż*** *biletów kolejowych i przekupstwo.* ***Ç1:*** *Kentimizin başına musallat olan belalar, tren biletlerinde yapılan* ***acyotaj*** *ve rüşvettir.*[177]
İNG: A black market *in railway tickets and bribery in general are the special plagues of our city.*[178] ***Ç2:*** *Tren biletleri* ***karaborsasıyla*** *genellikle uygulanan rüşvet, kentimizin başına bela olan dertlerden ikisidir.*[179]

Anlatıcıya göre kentin en büyük sorunlarından biri tren biletleri üzerinden yapılan manipülasyondur.[180] Bu manipülasyon bağlamında kaynak metinde karşımıza çıkan *ażiotaż* kelimesinin, Türkçede fonetik açıdan benzer olan ve daha çok ekonomi yazılarında geçen *acyotaj*[181] olarak kullanımları görülmekte ve sözlükte *fiyat farklarından yararlanılarak yapılan bir borsa spekükasyonu yöntemi* anlamına gelmektedir.[182] Ara dile ise *black market* şeklinde, daha halk diline indirgenerek çevrilmişir. Özdemir de buna bağlı kalarak tam karşılığı olan *karaborsa* terimini tercih etmiş ve yönlü eşdeğerliği sağlamıştır. Yüce'nin çevirisinin, dipnotta verdiği açıklamayla beraber ele alındığında doğal eşdeğerlik başlığı altında değerlendirilmektedir.

[177] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 83.
[178] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 75.
[179] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 73.
[180] Schulz, **a.g.e.**, s. 80.
[181] https://www.ekonomim.com/sozluk/acyotaj, Erişim Tarihi: 6 Temmuz 2025.
[182] Dubisz, **a.g.e., C. 1**, s. 165.

3.4. Tarçın Dükkanları (Sklepy Cynamonowe)

Örnek 20

PL: *(...)* ***chwytał się*** *za kieszenie i wreszcie oświadczył, że zapomniał portfelu z pieniędzmi i ważnymi dokumentami.* ***Ç1:*** *(...) cebini* ***araştırdı*** *ve en sonunda, içinde para ve önemli evraklar bulunan cüzdanını unuttuğunu söyledi.*[183]
İNG: *He* ***was feeling*** *in all his pockets and at last declared that he had left behind at home a wallet containing money and certain most important documents.*[184] ***Ç2:*** *Bütün ceplerini* ***karıştırdı****, sonunda, içinde parasıyla çok önemli birtakım kağıtlarının bulunduğu cüzdanını evde unutmuş olduğunu söyledi.*[185]

Anlatıcı, babasını bunalım dolu günlerinden alıkoymak adına, annesiyle birlikte onu akşam yürüyüşlerine zorlamaktadır, bir keresinde de tiyatroya gitmişlerdir. Oyun başlamadan babası cüzdanının yanında olmadığını fark eder ve çocuğunu gidip alması için eve yollar.[186] Bu esnada babanın uyguladığı eylem olan *chwytać się* fiilinin sözlük anlamı *yakalamak, kavramak, sıkıca tutmak, fark etmek* olarak karşımıza çıkmaktadır.[187] Burada öznenin cüzdanı evde unuttuğu göz önüne alındığında, ani bir hareketle ceplerini yoklama eylemini gerçekleştirmesi beklenir. Yüce bu fiili *araştırdı* şeklinde, bilinçli bir hareket gibi aktarmıştır. Bu durumda farklı bir kullanım tercih etmesiyle yönlü eşdeğerlik başlığı altında değerlendirilebilmektedir. Sözü geçen fiilin İngilizce karşılığının *cling to* veya *grab onto*

[183] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 66.
[184] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 60.
[185] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 57.
[186] Schulz, **a.g.e.**, s. 63.
[187] Dubisz, **a.g.e., C. 1**, s. 446.

olduğunu sözlüklerden öğrenmekteyiz.[188] Ancak ara metinde *was feeling* şeklinde kullanılıp verilmek istenen anlamdan uzaklaşılmıştır. Özdemir ise *karıştırdı* tabiriyle ifade ederek, o anki vaziyete uygun bir fiil seçmiş ve okuyucuya kendi yorumuyla aktararak yönlü eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 21

PL: *Podwale*[189]*, Żupy Solne*[190]   ***Ç1:*** *Podwale*[191]*, Żupy Solne*[192]
İNG: *Rampart*[193]*, Saltworks Street*[194]   ***Ç2:*** *Rampart*[195]*, Tuzla Sokağı*[196]

Tarçın Dükkanları hikâyesinde geçen mekanlardan biri *Podwale*'dir. İsmin kökeni, şehrin önemli bir parçası olan, sokağın doğu tarafında kale hendeği boyunca uzanan ve sur anlamına gelen *wał* kelimesinden gelmektedir.[197] Yüce bu ismi aynı şeklide aktarmış, herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Ancak ara dile yapılan çeviride ve Özdemir'in ara dilden hedef dile aktarımında, sur anlamına gelen *Rampart* kelimesinin tercih edildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla Yüce doğal eşdeğerlik bağlamında değerlendirilirken, Özdemir yönlü eşdeğerlik başlığı altında ele alınabilir.

[188] Usiekniewicz, Smith, **a.g.e.**, s. 36.
[189] Schulz, **a.g.e.**, s .64.
[190] Schulz, **a.e.**, s. 65.
[191] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 68.
[192] Schulz, **a.e.**, s. 69.
[193] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 61.
[194] Schulz, **a.e.**, s. 62.
[195] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 58.
[196] Schulz, **a.e.** s. 59.
[197] Mariusz Rutkowski, "Polish Street Namesakes. General Characteristics and Preliminary Outline for Analysing Urban Space Names", **Poznańskie Studia Polonistyczne Seria Językoznawcza**, Poznań, C. 31, No: 1, 2024, s. 185.

Bir diğer örnek olan *Żupy Solne* değerlendirildiğinde, kelime anlamı olarak *buharlaştırılmış tuz üretim tesisi, tuz madeni* karşımıza çıkmaktadır.[198] Yüce, tekrardan ismi olduğu gibi bırakmayı tercih etmiş ve ve doğal eşdeğerliği sağlayarak kültürü yansıtmıştır. Ara dil olan İngilizce çeviride ise *Saltworks* olarak kullanılmış ve Özdemir tarafından da Türkçeleştirilerek *Tuzla* kelimesiyle aktarılmıştır. Burada tam olarak özel isimlerin çevirisi karşımıza çıkmaktadır ve Polonya kültüründen ögeler yerlileştirilerek yönlü eşdeğerlik sağlanmıştır. Ancak cadde, sokak, şehir vb. isimlerin çevrilmemesi, kaynak dilin kültürünü aracısız, olduğu gibi yansıtma hususunda büyük önem taşımaktadır.

Örnek 22

PL: *Nazywam je sklepami cynamonowymi* ***dla ciemnych boazerii tej barwy****, którymi są wyłożone.* ***Ç1:*** *Ben bunları,* ***koyu bir kaplamayla kaplı oldukları için*** *tarçın dükkanları diye adlandırırdım.*[199]
İNG: *I used to call them cinnamon shops* ***because of the dark panelling of their walls****.*[200] ***Ç2:*** *Ben bu dükkanlara tarçın dükkanları diyordum.*[201]

Anlatıcı, cüzdanı almak için eve dönerken sokakların derinliklerinde kaybolmuştur. Çarşının arka tarafında, karanlık caddelerden geçip gündüzleri unutulan, kendine özgü bir çekiciliği olan dükkanların önünde durmuştur.[202] O esnada yazar, kaynak cümlede hikâyenin ana teması olan tarçın dükkanlarının, özne tarafından neden bu isimle adlandırıldığı açıklamıştır. Sebebi, Yüce tarafından *koyu bir kaplamayla kaplı oldukları için,* ara dilde de aynı anlama gelen *because of the dark panelling of their walls* şeklinde ifade edilerek doğal

[198] Dubisz, **a.g.e., C. 4**, s. 1131.
[199] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 68.
[200] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 61.
[201] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 58.
[202] Schulz, **a.g.e**, s. 64.

eşdeğerlik sağlanmıştır. Fakat ara dilden yapılan çeviride, Özdemir'in bu kısma yer vermediği görülmektedir. Dolayısıyla eksik çeviri yapılmış ve okura, öznenin bu dükkanları hangi sebeple böyle adlandırdığı aktarılamamıştır.

Örnek 23

PL: *Mogłeś tam znaleźć* ***ognie bengalskie****, (...)****bazyliszki****.* ***Ç1:*** *Buralarda* ***Bengal maytapları****, (...)* ***şahmeranlar*** *bulabilirdiniz.*[203]
İNG: *You could find in them* ***Bengal lights****, (...)* ***basilisks****.*[204] ***Ç2:*** *Bu dükkanlarda* ***mavi maytaplar****, (...)* ***kertenkeleler*** *bulabilirdiniz.*[205]

Tarçın dükkanlarının hafifçe aydınlanmış, karanlık ve güzel iç kısımları tütsü kokmakta, uzak ülkelerin aromaları ve nadir bulunan malzemelerin esintisiyle dolu olmaktaydı. Farklı memleketlerin pulları, egzotik böceklerin yumurtaları, mikroskoplar ve dürbünler gibi birçok ürün bulunmaktaydı.[206] Bunlardan biri de, Lehçe kaynak metinde *ognie bengalskie*, ara dilde *Bengal lights* olarak geçen madde, kükürt ve antimonun siyah sülfüründen hazırlanan parlak, mavi bir fişekti. Eski zamanlarda işaretleşmelerde kullanıldığından bir diğer ismi *işaret ışığı* olarak bilinmektedir.[207] Yüce bu terimi *Bengal maytapları* şeklinde aktararak tam karşılığını kullanmış ve doğal eşdeğerliği sağlayan bir çeviriyi yapmıştır. Öte yandan Özdemir, kuvvetle muhtemel, tanımda geçen renk bilgisinden dolayı *mavi maytaplar* olarak ifade etmiştir. Ancak yalnızca rengini belirterek bir dönemin işaret aracı olup olmadığı

[203] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 68.
[204] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 62.
[205] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 59.
[206] Schulz, **a.g.e.**, s. 64.
[207] https://www.britannica.com/technology/flare-lighting, Erişim Tarihi: 6 Temmuz 2025.

anlaşılamadığından doğal eşdeğerlik yerine, çevirmen tercihinden dolayı yönlü eşdeğerlik bağlamında değerlendirilebilmektedir.

Parçada geçen diğer örnek olan *bazyliszek*'in sözlükteki karşılığı *basilisk, şahmeran, mitolojik yılan* şeklindedir.[208] Avrupa hikâyelerinde adı geçen, bakışlarıyla öldürebilen ya da taşlaştırabilen efsanevi bir canavar, binlerce yıl yaşayabilen bir ejderha veya dev yılandır.[209] Yüce, bu terimi Farsça kökenli olan *şahmeran* olarak çevirmeyi tercih etmiş ve Anadolu kültüründe daha sık yeri olan bir efsaneyle aktarmıştır. Özdemir ise ara dilde *basilisks* olarak geçen ifadeyi, *kertenkele* şeklinde kaleme almış ve Schulz'un okuyucuya aktarmak istediği efsanevi bir unsuru daha sade bir şekilde ifade etmiştir. Bu bağlamda, Yüce doğal, Özdemir ise yönlü eşdeğerliği sağlamışlardır.

Örnek 24

PL: *Przez zarośla przewijały się bezgłośnie kuny,* ***łasice*** *(...)* ***Ç1:*** *Çalıların ardından, sansarlar,* ***gelincikler*** *(...) sessizce geçerlerdi.*[210]
İNG: *Through the copse, weasels wandered silently,* ***martens*** *(...)*[211] ***Ç2:*** *Ağaçlığın arasından* ***sansarlar, zerdevalar*** *(...) sessizce geçerlerdi.*[212]

Hikâyenin kahramanı karanlık sokaklardan sonra bir parka gitmektedir. Tüylü patikalardan ve gevrek dal yığınından geçerek ilkbahar kışını hissetmekteydi. Yürürken çalıların arasından hayvan sesleri gelmekteydi.[213] Sözü geçen hayvanlardan biri olan *łasica*, sözlükte *gelincik* olarak karşımıza çıkmakta ve Yüce tarafından da aynı şekilde

[208] Dubisz, **a.g.e., C. 1**, s. 211.
[209] Graham, L. D. ,**The Anatolian legend of Shahmaran affords a particularly clear exposition of the Indo-European "Dragon-slayer as doctor" paradigm**, 2025, Academia.edu, https://www.academia.edu/127859603, Erişim Tarihi: 6 Temmuz 2025.
[210] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 71.
[211] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 64.
[212] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 62.
[213] Schulz, **a.g.e.**, s. 68.

aktarılmaktadır.[214] Ara dile ise hem *sansar* hem de *zerdeva* anlamına gelen *marten* olarak çevrilmiştir.[215] Zerdeva eski zamanlarda sansar cinsine verilen bir isim olarak bilinmektedir. Zamanla ortaya çıkan zerdeva köpekleri de bu sansar cinsine çok benzediğinden bu şekilde tanımlanmıştır. [216] Özdemir bu iki kullanıma da çevirisinde yer vermiş ve bir kelimeyi iki kelimeyle aktarmıştır. Yüce'nin çevirisinde yer alan gelincik de sansargillerden olduğundan, Özdemir'in çevirisi yanlış olmamakla birlikte, Schulz'un belirttiği özel bir hayvan ismine göre daha genel bir kullanım olmuştur. Dolayısıyla Yüce doğal, Özdemir ise yönlü eşdeğerliği sağlamaktadır.

Örnek 25

PL: *(...) podnieść nagle na mnie oczy znad książki - czarne,* ***sybilińskie****, spokojne oczy, których spojrzenia nikt z nas wytrzymać nie umiał.* ***Ç1:*** *(...) belki de okuduğu kitaptan gözlerini kaldırır ve içimizden kimsenin dayanamayacağı – o kara,* ***Sybillavari****- bakışlarıyla bakabilirdi bana.*[217]
İNG: *She might lift her eyes to mine black,* ***sibylline****, quiet eyes, the gaze of which none could hold.*[218] ***Ç2:*** *Gözlerini kaldırıp gözlerimin içine bakabilirdi- hiç kimsenin bakmaya dayanamadığı,* ***falcı gözüne benzeyen****, siyah, durgun gözleriyle.*[219]

Anlatıcı için bu gece seanslarının, daha önce okuduğu resim salonuna bir göz atma fırsatı gibi gizli bir güzelliği vardı. İlk defa geçtiği saray görkeminde koridorlarda yürüyerek

[214] Dubisz, **a.g.e., C. 2**, s. 495.
[215] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 604.
[216] Fatma Tülin Özbaşer, v.d., "Morphological and Genetic Characteristics of Zerdava, A Native Turkish Dog Breed." **Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, Kars, C. 26, No: 5, 2020, s. 618.
[217] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 72.
[218] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 65.
[219] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 63.

yan dairelere açılan bir kapı bulur ve buradan girer. Bu zenginliğin karşısında büyük hayranlık duyar ve bu gece kaçamağının onu müdürün odasına götürdüğünü hayal eder. Yakalanırsa, bu arsız hevesini nasıl temize çıkaracağını düşünür. Arkada duran kabarık koltuklardan birinde müdürün kızının oturuyor olma ihtimalini düşünür.[220] Bu kız üzerinden yer verilen *Sybilla* terimi, Yunan mitolojisine göre gaipten haber verdiklerine inanılan Apollon rahibelerine verilen addır. Kehanetlerinden dolayı farklı dillerde yer edinecek kadar tanınmışlardır.[221] Lehçede *sybilińskie* şeklinde aktarılmış ve Yüce tarafından da aynı terim kullanılarak *Sybillavari* ifadesiyle kaleme alınmıştır. Bu tarz durumlarda, buna benzer örneklerde daha önce belirtildiği gibi, çevirmenin açıklama vermesi parçanın eşdeğerlik seviyesini yükseltecek bir unsurdur. Fakat bu metindeki ara dilden yapılan *falcı gözüne benzeyen* çevirisi gibi, yerlileştirme tercih ediliyorsa okuyucuya daha kolay bir aktarım sağlanmış olur. Özdemir burada yerlileştirmenin yanı sıra, bir sıfatı birkaç kelimeyle tanımlamış ve kehanete ilişkin anlamı da kaybettirmemiştir. Bu bağlamda, iki farklı çevirinin de anlam kaybına uğramadan eşdeğerliğe ulaştığı sonucuna varılmaktadır. Yüce doğal, Özdemir ise yönlü eşdeğerliği sağlamışlardır.

Örnek 26

PL: *Pojedziemy,* ***paniczu****? - zapytał.* ***Ç1:*** *"Gidelim mi* ***küçük bey****?" diye sordu.*[222]
İNG: *"Shall we go,* ***master****?" he asked.*[223] ***Ç2:*** *"Gidelim mi* ***efendim****? diye sordu.*[224]

[220] Schulz, **a.g.e.**, s. 69.
[221] Rangar H. Cline, "Sibyls and Sibylline Books, Greece and Rome," **The Encyclopedia of Ancient History**, ed. Roger S. Bagnall, Wiley-Blackwell Yayınları, Oxford, 2012, s. 6232.
[222] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 73.
[223] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 66.
[224] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 64.

Sokakta topal yengeçleri veya hamamböceklerini andıran birkaç kırık fayton karaltısı anlatıcıya doğru yaklaşmaktadır. Arabacı oturduğu yerden eğilip, iyi yürekli yüzüyle çocuğa bakar ve gidip gitmeyeceklerini sorar.[225] O esnada oluşan diyalogta görülen *panicz* kelimesi, *beyefendi, efendi* anlamlarına gelen *pan*[226] sözcüğünün, Lehçede sıklıkla kullanılan *końcówka zdrabniająca* (küçültme eki) almış halidir.[227] Özne faytona müşteri olarak binen ve sürücüyle diyalog halinde olan bir çocuktur. Yüce'nin *küçük bey* çevirisi bu bağlamda hem saygın bir ifade olup, hem de yaşça küçük birine hitap edildiğinin belirtilmesiyle doğal eşdeğerliği tam anlamıyla karşılamaktadır. Ara dile *master* olarak aktarılan kelimenin ilk anlamının *efendi* olduğu görülse de, *delikanlı, küçük bey* kullanımları da mevcuttur.[228] Lehçedeki gibi ayrı bir ekle veya farklı bir kelimeyle ifade edilmemektedir. Özdemir bunu *efendim* şeklinde ele alarak yönlü eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 27

PL: *Przed jakimś* ***szynkiem*** *stała grupa dorożkarzy, (...)* ***Ç1:*** *Bir* ***lokantanın*** *önünde, (...) bir grup arabacı duruyordu.*[229]
İNG: *In front of an* ***inn*** *stood a group of cabbies (...)*[230] ***Ç2:*** *Bir* ***otelin*** *önünde at arabaları duruyordu (...)*[231]

Bir önceki örnekte yer alan arabacı şarkı söyleyerek, döne döne kentin etrafında dolanmaktadır. Bir mekanın önünde meslektaşlarını görüp arabayı durdurmuştur ve yanlarına

[225] Schulz, **a.g.e.**, s. 70.
[226] Dubisz, **a.g.e., C. 3**, s. 30.
[227] Radosław Józef Pytlik, "Diminutives in Polish, English and German: formation, function, state of research", **Tarnowskie Colloquia Naukowe**, Tarnów, C. 2, 2016, s. 113.
[228] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 605.
[229] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 73.
[230] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 66.
[231] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 64.

gitmiştir. Ancak at, çocukla beraber yoluna devam etmektedir.[232] Sözü geçen arkadaşların önünde durduğu yer olan *szynk*, alkollü restoranları ifade etmektedir.[233] Yüce'nin *lokanta* olarak çevirerek daha genel bir aktarım yaptığı görülmektedir. Bu tür mekanların Türkçede karşılığı *meyhane* olarak bilindiğinden, lokanta kelimesi anlatılmak istenen yerin özelliğini tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Ancak hikâyenin devamında arabacıların sarhoş olup olmadığı hakkında bir belirti olmadığından, bu genelleme eşdeğerlikten uzak değildir. Ara dile yapılan çeviride *inn* olarak karşımıza çıkan kelime, *han, otel, meyhane* anlamlarına sahiptir.[234] Üç farklı anlama geldiğinden, hedef dil olan Türkçeye aktarım yaparken kaynak dilde bulunan anlamın dışına çıkılabilmektedir. Nitekim Özdemir bu sözcüğü *otel* şeklinde kaleme almıştır. Dolayısıyla hem Yüce, hem Özdemir metinden geçenden içerik olarak farklı bir mekan tercih etse de yönlü eşdeğerliği sağlamışlardır.

3.5. Öteki Sonbahar (Druga Jesień)

Örnek 28

PL: *(...) a zwłaszcza nad specyficznym klimatem naszej* ***prowincji****, pełnym jedynych w swoim rodzaju osobliwości.* ***Ç1:*** *(...) en çok da kendine özgü bir havası olan bizim* ***taşranın*** *üzerine olan çalışmalar.*[235]
İNG: *(...) particularly those of the climate of our* ***province****, which had many peculiarities.*[236] ***Ç2:*** *(...) özellikle de bizim pek çok bakımdan tuhaf olan* ***eyaletimizin*** *iklimi üzerine olanlar.*[237]

[232] Schulz, **a.g.e.**, s. 70.
[233] Dubisz, **a.g.e., C. 3**, s. 1561.
[234] Atalay, **a.g.e.**, s. 1825.
[235] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 217.
[236] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 219.
[237] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 193.

Hikâyenin ana kahramanlarından olan baba, hayatta aldığı yenilgilerden dolayı nadiren huzurlu bir ruh haline sahiptir. Kendini bir çıkış noktası olarak, en sevdiği alan olan gökbilim çalışmalarına adar ve yoğunlukla yaşadıkları yerin iklimini konu alır.[238] Bu yaşadıkları yer, Lehçe kaynak metinde *prowincja* şeklinde karşımıza çıkmakta, ülkenin başkentinden ve kültür merkezlerinden uzakta, medeniyet ve kültürel gelişmelerden geri kalmış bölgeleri ifade etmektedir.[239] Nitekim Yüce, bu bilgileri doğrular nitelikteki en uygun kelimelerden olan *taşra*'yı tercih etmiştir. Metinde konusu geçen bölgedeki müzenin, sadece işin uzmanlarının bildiği, taşra okulu sanatçılarının genelde savaş temalı eserlerini barındırması, buranın farklı konuda ve ünlü ressamların sanat eserlerinden mahrum bırakılmış, kasvete sürüklenmiş ve ötekileştirimiş bir yer olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda Yüce'nin *taşra* çevirisi metnin ruhunu destekleyen bir aktarım olmuş ve doğal eşdeğerliği korumuştur.

Ara dile *province* olarak aktarılan kelimenin Türkçede *vilayet, il, eyalet, taşra* anlamları karşımıza çıkmaktadır.[240] Özdemir, bu ifadeyi *eyalet* şeklinde çevirmiş ve Polonya siyasi haritasında çok da uygun olmayan bir kelime tercih etmiştir. Ülkede bir bölgesel bölünme vardır fakat bunlar *województwo (voyvodalık, vilayet)* şeklinde ifade edilir ve ABD'deki eyalet sistemiyle aynı tanımlanmamaktadır.[241] Bu bilgilere dayanarak, ara dilden yapılan çeviride Polonya'nın kültürünü tam olarak yansıtmayan ve eşdeğerliğe uzak bir kelime kullanıldığı saptanmaktadır.

[238] Schulz, **a.g.e.**, s. 214.
[239] Dubisz, **a.g.e., C. 3**, s. 598.
[240] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 777.
[241] Emin Atasoy, Jan A. Wendt, Abdullah Soykan, Jaras G. Berdenov, "Coğrafya Perspektifinden Polonya Cumhuriyeti", **a.g.e.**, s. 5.

Örnek 29

PL: *Ta druga jesień naszej prowincji nie jest niczym innym jak chorą* ***fatamorganą****, (...)* ***Ç1:*** *Bizim taşranın öteki sonbaharı, bir* ***serap*** *hasattan, (...) başka bir şey değildir.*[242]
İNG: *That second fall of our province is nothing but a sick* ***mirage*** *projected (...)*[243] ***Ç2:*** *Eyaletimizdeki bu öteki sonbahar, hastalıklı bir* ***Fata Morgana****'dan, (...) başka bir şey değildir.*[244]

Bruno Schulz bir dönem resim öğretmenliği yaparak hayatını idame ettirmiştir. Ayrıca Fransa'da bulunduğu süre içerisinde Goya ve Felicien Rops'un eserlerini inceleyip hayranlık duymuştur.[245] Hikâyede konusu geçen müzede bulunan eser üzerinden Barok sanatına bir hiciv görmekteyiz. Çocuk kahraman, eseri incelerken sevimsiz bir buğu olduğundan söz ederek, Barok döneminin önemli isimlerden Caravaggio'nun sıklıkla kullandığı *tenebrizm*[246] tekniğine atıfta bulunur. Romantizm ve Sembolizm'in öncü ressamlarını beğendiği göz önüne alındığında, bekletisinde daha canlı ve renkli unsurlar olduğu söylenebilir. Resmedilen taşra kasabasına, sanki koyu renkli bir şişenin içinden bakılıyormuş gibi pus ve karaltı hakimdir. O sıralar babasıyla birlikte bulunduğu ruh halinin, yaşadıkları yerin tasvirinde bile, aslında beğenebileceği türden bir eser olmasına rağmen ne kadar sıkıntılı olduğunu göstermektedir. Kahramanın gözünde balıkçı kadınların gülüşleri bile artık değersizleşmiştir. "O eski güzellik, kasvetli günlerin altında ezildi." cümlesi de bu ifadeyi destekler niteliktedir.[247] Sözü geçen kasvetli günler üzerinden Lehçe metinde görülen *fatamorgana* terimi, ufkun hemen üstünde,

[242] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 219.
[243] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 221.
[244] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 195.
[245] Piotr Sitkiewicz, "Bruno, Son of Franz", **Schulz Forum**, Gdańsk, No: 7, s. 122.
[246] Andy Xu,"Caravaggio and Tenebrism-Beauty of Light and Shadow in Baroque Paintings", **Journal of Arts & Humanities**, Washington D.C., C. 9, No: 6, 2020, s. 2.
[247] Schulz, **a.g.e.**, s. 216.

dar bir şeritle görülen serabın karmaşık hali anlamına gelmektedir.[248] Burada taşrada geçen sonbaharın belirsizliği, tekinsizliği ve karmaşasından söz edilmektedir. Hikâyenin kahramanı müzede bulunan eserdeki taşra tasvirini kabuklu bir soğana benzetir. Her katmanından ayrı bir manzaraya ulaşıldığını, bir canlı zannedildiğini, aslında kartondan başka bir şey olmadığını anlatır. Yüce bu kısmı *serap* şeklinde çevirerek yerlileştirme tekniğini kullanmış ve sonbaharın bir yanılgıdan, belirsizlikten ibaret olduğunu anlamı kaybettirmeden aktararak doğal eşdeğerliği sağlanmıştır.

Ara dile, Türkçedeki tam karşılığı *serap* olan *mirage* şeklinde çevrilse de[249], Özdemir tarafından Lehçe kaynak metinde geçen aynı ifadeyle, *Fata Morgana* ile aktarılmış ve yine doğal eşdeğerlik korunmuştur. Terimsel bir söz öbeği olduğundan, birçok çevirmenin tercih ettiği gibi çevrilmeden kullanılabilmektedir. Ancak dipnotta terime ilişkin herhangi bir açıklama paylaşılmadığı için okuyucuda anlam olarak bir duygu uyandırmaması muhtemeldir. Bu tarz yabancı dildeki terimler çevrilmeden kullanıldığı takdirde, anlama ilişkin açıklama yapılması eşdeğerliği yükselten bir unsur olmaktadır.

[248] Defrizal Markoni, **Fata Morgana (mirage)**, Academia.edu (PDF erişimli), 2025, s. 1-2.
[249] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 625.

Örnek 30

PL: *(...) ta panika nadrannych sal balowych i* ***wieża Babel*** *masek, które nie mogą trafić do swych szat prawdziwych.* ***Ç1:*** *(...) sabaha karşı boşalan bir balo salonundaki gerçek giysilerini bulmayı beceremeyen insanların* ***Babil Kulesi*** *maskelerindeki panik havası.*[250]
İNG: *(...) a ballroom about to empty in the small hours, a panic of masked people who cannot find their real clothes.*[251] ***Ç2:*** *(...) gece yarısından sonra boşalmak üzere olan bir balo salonu, gerçek giysilerini bulamayan maskeli insanların paniği.*[252]

Schulz'un tiyatroya olan ilgisini, çalışmamızda ele alınan birden fazla hikâyede yer verdiği tiyatral unsurlar aracılığıyla öğrenmekteyiz. Bu metinde de resimlerin sahte, kokuların gerçek olduğuna değinip, eski tiyatro kokusunu örnek vermiştir. Ona göre gerçek olan sadece kokular gibi sezgisel ve maddi olmayan izlerdir. Hayatın bir sahne olduğunu, her kulisin arkasında da bu sahnelerin yenisinin bulunduğunu belirterek her gerçekliğin arkasında bir yanılsama olduğunu öne sürmüşür. Oyun sonu, bir balodan çıkar gibi herkes kostümlerini bir kenara atar ve günlük hayatta giydikleri kıyafetleri arar.[253] Schulz, böyle bir atmosferde *wieża Babel masek* ile, gerçek kimliğini bulamayan modern bireyin yabancılaşması ve kendini arama çabasını ifade etmiştir. Nitekim *Babil* kelimesi, İbranice *Bavel* kelimesinden gelir ve Eski Ahit'te "kargaşa, karışıklık" olarak açıklanır.[254] Bu bağlamda Yüce'nin hedef dile *Babil kulesi*

[250] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 220.
[251] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 221.
[252] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 196.
[253] Schulz, **a.g.e.**, s. 217.
[254] Jonathan Grossman, "The Double Etymology of Babel in Genesis 11," **Zeitschrift Für Die Alttestamentliche Wissenschaft**, Almanya, C. 129, No: 3, 2017, s. 367.

maskeleri şeklinde aktarması, o kimlik karmaşası yaşayan insanların durumunu anlatan bir söz öbeği olarak doğal eşdeğerliği korumuştur. Ancak ara dile yapılan çeviride *Babil* terimine rastlanmamaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, yalnızca *masked people* olarak çevrilmiş ve Özdemir tarafından da bu metne sadık kalınarak *maskeli insanlar* şeklinde aktarılmıştır. İngilizce metinde de tiyatro üzerinden, sözü edilen kargaşanın alegorik anlatımını görmemize rağmen, pekiştirici görev gören bir kelimenin eksikliğinden dolayı eşdeğer çeviriye tam olarak ulaşılamamıştır.

Örnek 31

PL: *Przyszły ciepłe wiatry* ***mołdawskie****, nadciągnęła ta ogromna żółta monotonia, to słodkie, jałowe wianie z południa.* ***Ç1:*** *Sonra ılık* ***Moldovya*** *rüzgarları gelir, o devasa sarı bir yeknesaklığı, güneyden esen o tatlı, çorak esintiyi getirirdi.*[255]
İNG: *Then came the warm winds from* ***Romania****, establishing an enormous yellow monotony, a feel of the south.*[256] ***Ç2:*** *Sonra* ***Romanya'dan*** *gelen ılık rüzgarlar esmeye başlar, geniş, sarı bir durgunluğu, güneyin havasını getirirdi.*[257]

Anlatıcı, sonbaharı İskenderiye döneminin bilgelik dolu bir kütüphanecisi gibi tasvir etmektedir. Güneşin yıllık dönüşünü, mevsimin yavaşlığında toplanan bilgeliğe benzetir. Sonbahar sabahları ve akşamları; hepsi birer yaşlı bilgenin huzurlu ama hüzünlü dakikaları gibidir. Bu dönemde doğa, sararmış kitap yapraklarını andırır. Her şey geçmişin bilgisiyle

[255] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 220.
[256] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 222.
[257] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 196.

doludur. Son bölümdeki *ılık Moldovya rüzgarları* mevsime geçici bir canlılık getirir. Rüzgarlar, belki de geçmişle barışmanın, yaşamın geçiciliğini kabullenmenin sembolüdür. Günlerin "sabun köpüğünden yapılan balonlar gibi" olması, geçiciliği ve kırılgan güzelliği ifade eder. Sonbahar bir ölüm değil, içsel bir olgunlaşma sürecidir. [258] Hikayeye hakim olan durgunluğa canlılık getiren sözü geçen rüzgarlar, Yüce tarafından *Moldovya* şeklinde çevrilerek doğal eşdeğerlik sağlanmıştır. Ara dile ise *Romania* ve Özdemir tarafından da *Romanya* şeklinde çevrilerek farklı bir ülkeden bahsedilmiştir. Dolayısıyla eşdeğerlikten uzaklaşılmıştır.

3.6. Yalnızlık (Samotność)

Örnek 32

PL: *Widziałem każdy szczegół* ***w szarej poświacie****.* ***Ç1: Gri parlaklıkta*** *her ayrıntıyı görüyordum.*[259]
İNG: *I could see every detail* ***in the dim light****.*[260] ***Ç2: Yıldızların loş ışığında*** *her ayrıntıyı görebiliyordum.*[261]

Yalnızlık hikâyesinin kahramanı, yıllarını odasından çıkmayarak acı dolu bir şekilde geçirmiştir. Bu oda sanki evine dahil olmayan, unutulmuş bir yerdir. Hikâyede günlerinin bu odada nasıl geçtiğini şiirsel, düşsel ve içe dönük bir şeklide aktarmaktadır. Kahraman, ay ışığının bile girmediği, gri ve kasvetli bir tonun hakim olduğunu söyler.[262] Bu bağlamda Lehçe metinde geçen *szara poświata* gri, bulanık, loş, gerçek ile hayalin sınırında bir ışık durumunu

[258] Schulz, **a.g.e.**, s. 218.
[259] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 295.
[260] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 296.
[261] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 263.
[262] Schulz, **a.g.e.**, s. 292.

ifade eder.[263] Bu puslu atmosfer, Yüce tarafından *gri parlaklık* şeklinde çevrilmiş ve kaynak metne sadık kalınarak doğal eşdeğerliği sağlayan bir çeviri ortaya konulmuştur. Ara dilde, Lehçedeki söz öbeğinin tam karşılığı olan dim light ile ifade edilmiştir. Eşdeğerliğin yönlülüğe kaydığı nokta ise Özdemir'in çevirisinde karşımıza çıkmaktadır. *Dim light*, yalnızca *loş ışık* anlamını verirken[264], burada bir sözcük ekleme karşımıza çıkmaktadır. *Yıldızların* ifadesi eklenerek loş ışığın yıldızlar vesilesiyle oluştuğu vurgulanmıştır. Lehçe kaynak metinde ve İngilizce ara metinde yıldız sözcüğü yer almamakta, dolayısıyla kahramanın sözünü ettiği *ayın bile olmadığı bir gece* atmosferi Özdemir tarafından farklı şekilde ifade edilmiştir.

Örnek 33

PL: *(...) nie obrodzi ziemia* ***w egipskim kraju****.* ***Ç1: Mısır diyarındaki*** *verimli topraklar yok ki burada.*[265]
İNG: *(...) the earth will not bear fruit* ***in the land of Egypt****.*[266] ***Ç2:*** *Burası bereketli topraklar da değil hem.*[267]

Kahraman, imkanı olanın yiyecek temin etmesini önermektedir. Onları kara bir kışın, yoksulluğun ve açlığın beklediğini ifade ederek geleceğe dair karamsarlığını aktarmaktadır.[268] Kaynak metinde geçen *nie obrodzi ziemia w egipskim kraju* cümlesiyle Tevrat'tan ve Eski Ahit'ten gelen *yedi yıl bolluk – yedi yıl kıtlık* temalı anlatıya referans verir.[269] Mısır diyarını toprakları ürün veren, bereketin sembolü bir ülke olarak görürken, yaşadığı yeri kıtlığın,

[263] Dubisz, **a.g.e., C. 3**, s. 1494.
[264] Atalay, **a.g.e.**, s. 972.
[265] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 295.
[266] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 296.
[267] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 263.
[268] Schulz, **a.g.e.**, s. 292.
[269] Jeffrey R. Campbell, **Quantitative Easing in Joseph's Egypt with Keynesian Producers**, Chicago, Federal Reserve Bank of Chicago, 2016 , s. 1.

kuraklığın ve düş kırıklığının metaforu haline getirir. Yüce bu kısmı atmosfere uygun, *Mısır diyarındaki verimli topraklar yok ki burada* şeklinde aktararak Schulz'un diline en yakın çeviriyi yapmıştır ve doğal eşdeğerliği sağlamıştır. Ara dilde de *the earth will not bear fruit in the land of Egypt* olarak ifade edilmiş, anlamsal ve yapısal açıdan değişiklik yaşanmamıştır. Ancak Özdemir'in çevirisinde *Mısır* kelimesinin kullanılmadığı, yalnızca *bereketli topraklar* şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Schulz'un Yahudi kültürüyle büyüdüğü göz önüne alındığında Mısır'ı burada coğrafya olarak değil, kutsal metinlerdeki bolluk ve kıtlık temasıyla ele aldığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla Özdemir açıklayıcı bir anlatım yolunu tercih etmiş ve yönlü eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 34

PL: *Niestety, nie byłem jak* ***skrzętny chomik****, byłem jak lekkomyślna* ***mysz polna****, (...)* ***Ç1:*** *Ben ne yazık ki* ***gayretli bir hamster*** *değil de, havai bir* ***tarla faresiydim****, (...)*[270]
İNG: *Alas, I was not* ***provident, like a hamster****. I have always been a light-hearted* ***field mouse****, (...)*[271] ***Ç2:*** *Heyhat,* ***karınca gibi sağduyulu*** *değildim ben, her zaman gamsız bir* ***ağustosböceği*** *oldum, (...)*[272]

Schulz, bu kısımda kahramanın açlığa karşı dayanıklı olduğunu ve gününü gün ederek, sonrasını düşünmeyerek yaşadığını aktarmaktadır. Odadan çıkmama pahasına, yeri geldiğinde tahtaları ve kağıtları kemirmeyi, gerekirse hiçbir şey yememeyi göze almıştır.[273] Bu özelliğiyle kendini yaradılış kitabında geçen *gri kilise faresine* benzetir. *Mysz kościelna* en yoksul, kutsal

[270] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 295.
[271] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 296.
[272] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 263.
[273] Schulz, **a.g.e.**, s. 292.

mekanlarda bile artık bir şey bulamayan fareyi temsil eder. [274] Varoluşun uç noktasında hayatta kalmaya çalışan bir insanın metaforudur. Örnekte anlatıcı, tedbirli bir hamster olmadığını, aklı bir karış havada bir tarla faresi olduğunu söylemektedir. Kaynak metinde geçen *chomik* ve *mysz polna*, Yüce tarafından sırasıyla *hamster* ve *tarla faresi* olarak çevrilmiş ve Schulz'un hayvanları örnek göstererek sunduğu, somut figürler üzerinden aktardığı karakter özellikleri okuyucuya anlamda en ufak bir değişiklik yaşanmadan aktarılarak doğal eşdeğerliği sağlamıştır. Ara dile de hayvan isimleri değiştirilmeden aktarılmış, fakat Özdemir bu kısmı farklı yorumlamıştır. Schulz, hamsterın tedbirli, tutumlu oluşuna ve yiyecek stoğu yapmasına; tarla faresinin de evin bir köşesine sinmesine ve kemirme özelliğine atıfta bulunmuştur. Bu bilgiler bağlamında *hamster* yerine *karınca, tarla faresi* yerine *ağustos böceği* kullanımları, onlarla özdeşleştirilen karakter özelliklerine uymamaktadır. Dolayısıyla Özdemir, farklı tür hayvan isimleri kullanıp, sözü geçen özelliklerle tutarlılık sağlamaması bakımından eşdeğerlikten uzaklaşmıştır.

Örnek 35

PL: *Nie widzę się nigdy* ***en face****, twarzą w twarz.* ***Ç1:*** *Kendime hiç* ***en face****, yüz yüze bakmam.*[275]
İNG: *I never look at myself full face.*[276] ***Ç2:*** *Kendime hiç tam karşıdan bakmam.*[277]

Bu kısım Schulz'un benlik, özne ve yansıma üzerine geliştirdiği metaforik anlatının çekirdeğini oluşturur. Anlatıcı, kendine hiç karşı cepheden bakmamış biridir ve neye benzediğini bilemeyip ara sıra aynaya bakmaktadır. Kendisini doğrudan görememesi,

[274]https://bliskopolski.pl/poezja/zbigniew-herbert/studium-przedmiotu/mysz-koscielna/, Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2025.
[275] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 296.
[276] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 297.
[277] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 264.

yansımasının hep başka bir yöne bakması, bir tür içsel yabancılaşma, hatta benlikten kopma halidir.[278] Buradaki ifade, yalnızca fiziksel bir aynaya bakışı değil, kişinin kendini doğrudan, dürüst ve bütünsel olarak anlamlandıramamasını da sembolize etmektedir. Kahramanın aynaya bakış açısı olarak Lehçe kaynak metinde *en face* şeklinde kullanılan terim, Fransızca kökenli olup, *karşıdan, doğrudan* anlamlarına gelmektedir[279] ve birçok dilde yer edinmiştir. Schulz burada yabancı dilde bir söz öbeği kullanırken, aynı cümle içerisinde açıklaması olarak, *yüz yüze* anlamına gelen *twarzą w twarz* kalıbını da eklemiştir. Yüce de kaynak metne sadık kalarak Fransızca terimi olduğu gibi bırakıp yanındaki kalıbı *yüz yüze* şeklinde çevirmiştir. Ara dile aktarılırken *en face* terimi çıkartıldığından, Özdemir tarafından da bu kısım olmadan, yalnızca *karşıdan* açıklamasıyla çevrilmiştir. Cümle anlam kaybına uğramamıştır, fakat Schulz'un güzel sanatlar bölümünde okuyup, sonrasında resim öğretmeni olarak çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda, grafik, resim ve fotoğrafçılıkta sıklıkla kullanılan bir terim olan *en face*'ın resim sanatından bir öge olarak ön plana çıkarılmak istenmesi muhtemeldir. Sonuç olarak Yüce'ninki doğal, Özdemir'inki ise yönlü olmak üzere iki çeviri de anlam olarak eşdeğerliği sağlamaktadır.

Örnek 36

PL: *Od dzieciństwa* ***lubię*** *tak patrzyć na pokój z ptasiej perspektywy.* ***Ç1****: Çocukluğumdan beri, odaya, böyle kuşbakışı bakmayı* ***sevmişimdir.***[280]
İNG: I have liked to have *a bird's-eye view of my room.*[281] ***Ç2:*** *Ta çocukluğumdan beri odama hep kuşbakışı bakmak* ***istemişimdir.***[282]

[278] Schulz, **a.g.e.**, s. 293.
[279] https://www.fransizcasozluk.net/index.phpq=en+face, Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2025.
[280] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 297.
[281] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 297.
[282] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 264.

Anlatıcı, yalnızlıktan dolayı hayal gücü yüksek bir dünyada yaşamaktadır. Odadaki kornişi bir jimnastik barı olarak düşünüp, orada spor yapabileceğini, taklalar atabileceğini belirtir. Hatta üzerine çıkıp odaya kuşbakışı bakmayı sever, yüksekte durmanın odanın donukluğundan daha sıcak ve samimi olduğunu ileri sürer. Kahraman kornişe kendi hayalinde çıkmıştır ve sözü edilen tüm eylemleri gerçekleştirmiştir.[283] Gerçekleştirdiğini kanıtlar nitelikte olan ve Lehçe metinde yer alan *lubić* fiili *sevmek* anlamına gelir[284] ve Türkçede daha içsel bir tona sahip olarak alışkanlık içerir. Yüce de s*evmişimdir* şeklinde çevirerek, kahramanın hayallerinde yaşadıklarını alışkanlık haline getirmesine uygun, tam anlamı karşılayan bir fiil tercih etmiştir. Ara dile *I have liked to have* şeklinde aktarılmış ve Özdemir tarafından da bu cümleye sadık kalınarak *istemişimdir* olarak ifade edilmiştir. Lehçeden ara dile aktaran çevirmenin bu kullanımı tercih etmesinin nedeni, anlatıcının bu dediklerini fiilen gerçekleştirmemiş olmasından kaynaklı olabilir. Fakat böylece kahraman için önemli bir role sahip hayal gücü göz ardı edilmiş ve eşdeğerlikten uzaklaşılmıştır. *Sevmek* fiilini kullanan Yüce ise, Schulz'un ifadelerine uygun bir çeviri yaparak doğal eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 37

PL: *Pokój jest po prostu* ***wybielony wapnem****.* ***Ç1:*** *Odam* ***kireçtir*** *benim.*[285]
İNG: *The room is* ***whitewashed****.*[286] ***Ç2:*** *Odam* ***beyaz badanalıdır****.*[287]

[283] Schulz, **a.g.e.**, s. 294.
[284] Dubisz, **a.g.e., C. 2**, s. 474.
[285] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 297.
[286] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 297.
[287] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 265.

Metinde fiziksel olarak bir odanın görünümünü anlatılıyor gibi olsa da, bağlam içinde bu betimleme odanın ölü doğasını, zamansızlığını, hatta bir tür mezar sessizliğini yansıtmaktadır. Tavanın çatlaklığı, sıvanın pul pul dökülmesi, kulaklarını tahtaya dayayıp ufak da olsa bir ses duyma isteği bunu destekler niteliktedir. Anlatıcı hikâyenin sonunda odanın dört duvardan oluştuğunu hayal eder. Oda önce sığınağa, sonra hapse dönüşmüştür. Oradan çıkmak için de çocukluğundaki mutfağın sürgülü kapısı gibi güven veren bir simge olması gerekmektedir.[288] Söz konusu oda üzerinden Lehçe metinde geçen *wybielony wapnem* ifadesi, Yüce tarafından *kireç* şeklinde çevrilmiş ve kaynak metindeki söz konusu odanın soğuk, sade, ruhsuz bir atmosferi yansıtılarak Schulz'un betimlemelerinde hissedilen o ölü mekanlar temasıyla örtüşmektedir ve doğal eşdeğerliği sağlamaktadır.[289] Ara dile ise *whitewashed* şeklinde aktarılmış ve Özdemir tarafından da birebir anlamıyla, *beyaz badanalı* olarak kaleme alınmıştır. Ancak buradaki *badana* kelimesi daha teknik bir terim olup, odaya hakim olan kasveti, buğuyu okuyucuya tam olarak aktaramamaktadır ve Schulz'un dolaylı anlatımından uzaklaşmaktadır. Ancak çeviride esas alınan İngilizce metne göre doğal eşdeğerliği sağlamaktadır.

3.7. Temmuz Gecesi (Noc Lipcowa)

Örnek 38

PL: *(...) zamieszkał nowy* ***lokator****, maleńkie, dąsające się, kwilące stworzonko, synek mej siostry.*
Ç1: *(...) yeni bir* ***kiracı*** *vardı; küçük, asık yüzlü, ağlayıp sızlayan bir yaratık, ablamın oğlu.*[290]

[288] Schulz, **a.g.e.**, s. 294.
[289] Dubisz, **a.g.e., C. 4**, s. 346.
[290] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 203.

İNG: *(...) now contained a new* ***lodger****, my sister's small son, a tiny, pouting, whimpering creature.*[291]

Ç2: *(...) yeni bir* ***konuk*** *vardı; kız kardeşimin küçük oğluydu bu, suratını buruşturan, sızlanan minicik bir yaratık.*[292]

Temmuz Gecesi adlı hikâyenin başında, evin iç düzeninin kadınsı güç tarafından yeniden şekillenişi görülmektedir. Anlatıcı bir yaz gecesini düşsel, metafizik doku, yalnızlık, uyanıklık, rüyaların iç içe geçmesi, bedensel yorgunluk ve bilinç ile bilinçaltı arasındaki sınırların kalktığı bir gece yürüyüşü üzerinden bir varoluş anlatısı kurar. Metindeki ana kahramanın ablası yeni doğum yapmıştır ve evde sürekli çarşaflar, çocuk bezleri yıkanmakta, çıplaklık bebek sayesinde masum bir hal almaktadır. Bebek, evdeki yaşamı ilkelleştirmiş, göçebe ve haremsi bir yapıya büründürmüştür.[293] Yeni doğmuş bebek, anaerkil düzenin yeniden tesisi üzerine bir simge haline gelmiştir. Bu bilgiler üzerine Lehçe kaynak metinde karşımıza çıkan ve *kiracı* anlamına gelen *lokator* ifadesiyle Schulz, anlatıcıyla akrabalık bağı olan biri olmasına rağmen, bebeği evin sosyal yapısını değiştiren, duygusal ve fiziksel uzamı dönüştüren bir yabancı şeklinde tanımlamaktadır.[294] Yüce bu kelimeyi *kiracı* şeklinde çevirerek, kaynak metinde anlamı olduğu gibi aktarmış ve eşdeğer çeviriyi "doğal" bağlamda sağlamıştır. Ara dile de hem *kiracı* hem *konuk* anlamına gelen[295] *lodger* kelimesiyle aktarıldığı görülmektedir. Özdemir bu iki kelimeden *konuk* tercihini yaparak kaynak metinde geçen *lokator* tanımına gibi yumuşak ve geçici bir ton katmıştır. Dolayısıyla Schulz'un okuyucuya

[291] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 208.
[292] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 180.
[293] Schulz, **a.g.e.**, s. 200.
[294] Dubisz, **a.g.e., C. 2**, s. 467.
[295] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 579.

aktarmak istediği kan bağı olan bir yabancı ifadesi, *konuk* çevirisiyle birlikte doğal eşdeğerliği sağlamaktadır.

Örnek 39

PL: *Siostra po ciężkim* ***połogu*** *wyjechała do kąpieli.* ***Ç1:*** *Ablam, ağır bir* ***doğumdan*** *sonra kaplıcaya gitti.*[296]
İNG: *After a very difficult* ***confinement****, my sister left to convalesce at a spa.*[297] ***Ç2:*** *Epey zor geçen* ***loğusalık*** *döneminden sonra ablam, kendine gelebilmek için bir kaplıcaya gitti.*[298]

Schulz bu kısımda kadın bedeni, doğurganlık ve iyileşme süreçleri bağlamında geçen sessiz bir sahne geçişi niteliğindeki dönemi ele alır. Anlatıcı, ablasının lohusalıktan sonra kaplıcaya gittiğine değinir. Enişteşinin bu süre zarfında sadece yemek saatleri göründüğünü, ailesinin de geç saatlere kadar dükkanda durduklarını, dolayısıyla evde bir sükunetin hakim olduğunu okuyucuya aktarır. Evin yönetimi, iri bedeniyle dişiliğini tüm eve sirayet ettiren sütannededir.[299] Bu süreç dahilinde Lehçe metinde yer alan *połóg*, Yüce tarafından *doğum* olarak çevrilmiştir. Fakat terim doğrudan *doğum* değil, kadınların doğum sonrasında geçirdiği *lohusalık dönemi* anlamına gelir.[300] Burada okuyucunun zihninde ablanın doğurur doğurmaz kaplıcaya gittiği şeklinde bir durum canlanması muhtemeldir. Ara dile ise *confinement* şeklinde aktarılıp, Özdemir tarafından *lohusalık* ifadesiyle hikâyede yer verilmiştir. Bu terim de

[296] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 203.
[297] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 208.
[298] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 180.
[299] Schulz, **a.g.e.**, s. 200.
[300] Dubisz, **a.g.e., C. 3**, s. 327.

Schulz'un aktarmak istediği anlamı tam olarak karşılamaktadır. Dolayısıyla Yüce eşdeğerlikten uzaklaşırken, Özdemir doğal eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 40

PL: *Ile dziesiątek lat trwać będzie ta* ***czarna odyseja****?* ***Ç1:*** *Bu* ***kara Odysseus yolculuğu*** *kaç on yıl sürecek acaba?*[301]
İNG: *How many years will his* ***lonely wanderings*** *last?*[302] ***Ç2:*** *Bu* ***yalnız yolculuğu*** *kaç yıl sürecek?*[303]

Anlatıcı bu bölümde her akşam sinemaya gittiğinden ve fuaye alanını son tren saatinden sonra, gecenin geç saatlerinde yorgun düşen bir bekleme salonuna benzettiğinden söz etmektedir. Kasiyer kadının orada olduğunu fiziksel olarak görmesine rağmen, bu makyajlı, yorgun, uykulu görüntünün onun kabuğu olduğunu, ruhunun ise çoktan evine gittiğini öne sürmektedir. Özne yeni mezun bir lise öğrencisidir ve temmuz gecesine attığı adımın çıkış noktası burasıdır. Sinema sonrası sokakta dolanırken, bu bataklıklarda, çamurlarda daha ne kadar yürüceğini düşünür. Ömrünün hep yalpalamalarla mı dolu geçeceğini, yoksa artık güvenli bir liman mı bulacağını sorgular. Özne karanlık bir iç yolculuğa çıkmıştır.[304] Bu bağlamda örnekte ele alınan cümle, Schulz'un şiirsel anlatımında güçlü bir metaforik merkez oluşturur. Özellikle de *czarna odyseja* ifadesi, hem klasik mitolojiden hem de varoluşsal yalnızlıktan izler taşımaktadır.[305] Homeros'un Odysseia destanına doğrudan bir göndermedir fakat burada klasik epikten çok, varoluşçu, içsel ve melankolik bir anlam taşımaktadır. Yüce bu söz öbeğini *kara Odysseus yolculuğu* şeklinde aktarmış ve Schulz'un atıfta bulunduğu tarihi

[301] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 205.
[302] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 210.
[303] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 182.
[304] Schulz, **a.g.e.**, s. 202.
[305] Chris Mackie, "Guide to the Classics: Homer's Odyssey", **The Conservation**, Melbourne, 2017, s. 4.

ögeyi kullanarak doğal eşdeğerliği sağlamıştır. Ara dilde *lonely wanderings* olarak karşımıza çıkan ifadede, *Odysseia* sözcüğü çıkarılarak mecaz anlamdan uzaklaşıp, *yolculuk, seyahat, gezinti* anlamlarına gelen[306] *wanderings* gibi daha nötr bir kavrama dönüştürülmüştür. Bu da Schulz'un şiirselliğini düzleştirmektedir. Özdemir tarafından da *yalnız yolculuk* olarak hedef dile aktarılan çeviri, ara dildekiyle aynı yoldan ilerlendiğini göstermektedir. Schulz'un terimsel kullanımı sadeleştirilmiş bir şekilde ifade edilerek, yalnızlık, ruhsal sürüklenme ve belirsizlik temasının içinde barındırılmasıyla anlam bağlamında eşdeğerliği sağlayan bir çeviri yapılmıştır ve yönlü eşdeğerlik sağlanmıştır. Kendi iç karanlığına saplanmış bir çocuğun sinemadan çıkarak temmuz gecesinin sonsuz karanlığına adım atması, hem *kara Odysseia* hem *yalnız yolculuk* ifadesiyle kaynak metinde verilmek istenen anlamı karşılamaktadır.

Örnek 41

PL: *(...)* ***wałęsają się, jak pijane****, wielkie głowy w baniastych melonikach.* ***Ç1:*** *(...) kocaman melon şapkaları içinde* ***sarhoş sarhoş dolaşıyorlar****.*[307]
İNG: *(...) large heads in globelike bowlers* ***start rolling about.***[308] ***Ç2:*** *(...) kürelere benzeyen silindir şapkaların altındaki kocaman kafalar ortalıkta* ***yuvarlanmaya başlıyorlar****.*[309]

Schulz, şiirsel bir evrende gece yürüyüşü temasını devam ettirdiği bu bölümde anlatıcının, sıradan bir gözlemle başlayıp, bilinç ile bilinçaltının iç içe geçtiği, yarı uyanık bir halüsinasyon evrenine dönüşüne değinmektedir. Gece burada, geçmişin yankısını taşıyan bir mekan, unutulmuş ve bastırılmış şeylerin varlığını sürdürdüğü bir alandır. Ve bu gecede iki

[306] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 1113.
[307] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 206.
[308] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 211.
[309] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 183.

gezgin karşısına çıkıp diyalog kurar, karanlıktan bir *umutsuz konuşma örgüsü* çıkarırlar.[310] Böyle bir atmosferde yer verilen *wałęsają się jak pijane* söz öbeği, *sarhoş bir şeklide dolaşmak* anlamına gelmektedir.[311] *Wałęsać się* "dolaşma"ya, *pijane* ise "sarhoşlar" kelimesine karşılık gelmektedir. Yüce de bu kısmı eşdeğerliğe en uygun kullanımla, *sarhoş sarhoş dolaşıyorlar* şeklinde aktarmıştır. Ara dilde ise *start rolling about* olarak karşımıza çıkan ifadenin *avare dolaşmak*[312] ve *yuvarlanmak*[313] anlamları mevcuttur. Bu iki kullanımdan, Özdemir *yuvarlanmak* fiilini tercih etmiş, ancak gezginlerin sarhoş olduklarına dair herhangi bir bilgiye yer verilmediğinden eksik bir ifade olmuştur. Okuyucunun zihninde bu iki kişinin neden yuvarlandıkları sorusu cevaplanamamaktadır. Dolayısıyla diğer bir seçenek olan *avare dolaşmak* tercih edilseydi, eşdeğerliğe daha yakın bir aktarım gerçekleşirdi. Bu bağlamda Yüce'nin çevirisi kaynak metne, Özdemir'in çevirisinden daha uygun olup doğal eşdeğerliği sağlamaktadır.

Örnek 42

PL: *A gdy mijali wreszcie czarny* ***Nadir****, sam najgłębszy* ***Orkus*** *(…)* ***Ç1:*** *Sonunda o kara* ***Nadir****'i, ta derindeki ruhların* ***Orkus****'unu (…)*[314]
İNG: *And when at last they passed the black* ***nadir****, the deepest* ***Orcus*** *of the soul (…)*[315] ***Ç2:*** *Sonunda en aşağıdaki kara* ***noktayı****, ruhun en derin yerindeki* ***ölüler alemini*** *(…)*[316]

[310] Schulz, **a.g.e.**, s. 203.
[311] Dubisz, **a.g.e., C. 4**, s. 344.
[312] https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/rollabout, Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2025.
[313] Avery, v.d., **a.g.e.**, s. 840.
[314] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 208.
[315] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 212.
[316] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 184.

Bu kısımda anlatıda, babanın derin uykusunu izleyen oğulun gözleminden hareketle, sıradan bir gece sahnesi kozmik ve mitolojik bir iç yolculuğa dönüştürülür.[317] Bu yolculuk çerçevesinde metinde yer alan *Nadir* terimi, astronomik olarak belirli bir yerin en alçak noktasını ifade eder ve Türkçede *ayakucu* anlamına sahiptir.[318] *Orkus* ise Roma mitolojisinde yeraltı dünyasını, ölüler diyarını temsil etmektedir.[319] Schulz'un kullandığı bu isimler yalnızca birer mitolojik referans değil, aynı zamanda gece, uyku ve ölümle ilgili metafizik katmanların derinliklerini betimlemek için seçtiği simgesel terimlerdir. Bu iki kavram ruhun karanlık ve geri dönüşü olmayan bir iç yolculuğundaki en uç, en derin evreleri temsil etmektedir. Anlatıcı, uyuyanların *ölüye benzer ruh hâllerini*, yeraltına iniş metaforuyla aktarır. Uyku, artık ölümle iç içe geçmiştir ve ölüme geçici bir uğrayış, karanlıkla dolu bir iniş olarak tasvir edilmiştir.

Kaynak metindeki bu kavramlar Yüce tarafından aynı şekilde bırakılmış ve açıklamaları dipnotta verilmiştir. Ara dile de aynı isimlerle aktarılmasına rağmen Özdemir bu ifadeleri Türkçe kelimelerle kaleme almıştır. *Orkus* sözcüğünü *ölüler alemi* şeklinde çevirip, Schulz'un kullandığı terimi cins isme dönüştürmüştür, ancak anlamı korumuştur. *Nadir* terimininden ise *nokta* şeklinde söz ederek, varlığın en dipteki durumunu okuyucuya yeterli düzeyde aktaramamıştır. Bu bağlamda *Orkus* sözcüğünün çevirileri incelendiğinde, Yüce doğal, Özdemir ise yönlü eşdeğerliği sağlamışlardır. *Nadir* teriminin çevirileri söz konusu olduğunda ise Yüce yeniden doğal eşdeğerliği sağlarken, Özdemir, Schulz'un kullanımına uzak bir sözcük tercih ederek eşdeğerlikten uzaklaşmıştır.

[317] Schulz, **a.g.e.**, s. 205.
[318] Yavuz Unat, "Eski Astronomi Metinlerinde Karşılaşılan Astronomi Terimlerine İlişkin Bir Sözlük Denemesi", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Aratırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Ankara, No: 11, 2000, s. 30.
[319] Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996, s. 732.

Örnek 43

PL: Głucha, gęsta ciemność tłoczyła ziemię (…) Od zatrutych fermentów nowego dnia (…)   ***Ç1: Sağır, yoğun karanlık sarardı yeryüzünü (…) Yeni bir günün bozuk mayasından (…)***[320]
İNG: -   ***Ç2: -***

Hikâyenin son bölümü, gecenin sabaha geçiş anı öncesindeki çürüyen, taşan, deliliğe varan üretkenliğini betimlemektedir. Gece artık boğucu ve yoğun bir karanlık, yere çökmüş, ölü hayvan bedenleri gibi pasif ama aynı zamanda kendi içinde delice çoğalan, çılgınca doğuran bir varlıktır. Schulz bu doğurganlığı kontrolsüz, hastalıkla iç içe, hatta şeytani olarak tanımlamıştır. Bu imgeler bir yandan anneliğe dair karanlık bir parodi kurarken, diğer yandan gecenin doğurganlığını canavarlaşan bir üretim gibi göstermektedir.[321]

Lehçe metinle birebir örtüşen bu uzun paragrafa ara dilde yer verilmemesi, dolayısıyla Özdemir'in çevirisinde de bulunmamasıyla eşdeğerlik sağlanmamaktadır. Bu tarz ifadeler olmadan okuyucu, Schulz'un maddeyi, karanlığı ve zamanı bedenleştirme tecrübesinden mahrum kalmaktadır. Bu eksik bölüm, ara dilde gecenin anlamını daraltmakta, sabah geçişinin dramatik doğasını silikleştirmekte, Schulz'un edebiyatına ait imge birikimini eksiltmekte ve okuyucunun bilinçaltını hedefleyen vurucu ifadeleri azaltmaktadır.

[320] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 208.
[321] Schulz, **a.g.e.**, s. 205.

3.8. Dodo

Örnek 44

PL: *(...) w ciemnym* ***tużurku*** *do białej pikowanej kamizelki, w meloniku, który na rozmiar jego czaszki musiał być specjalnie sporządzony (...)* ***Ç1:*** *Sırtındaki siyah* ***jaketatay****, beyaz pike yelek ve başına göre ısmarlayıp yaptırmış olması gereken silindir şapkasıyla (...)*[322]
İNG: *(...) wearing* ***a dark suit****, a white pique waistcoat, and a bowler hat that he had to have specially made to fit his head.*[323] ***Ç2:*** *(...) sırtında koyu renkli* ***bir takım elbise****, beyaz pike bir yelek ve başında, görünüşe göre ısmarlama yaptırdığı belli olan silindir şapka olurdu.*[324]

Anlatıcı hikâyenin başında evlerine cumartesi günleri uğrayan bir beyden söz etmektedir. Bu bey kemik saplı bastonuna çenesini dayayıp, sigarasının mavi dumanına kendini kaptırarak uzaklara dalardı ve yarım saat oturup giderdi.[325] Örnek cümlede yer alan *tużurek*, XIX. ve XX. yüzyıllarda giyilen kadife yakalı, çift düğmeli, uzun bir erkek frakıdır.[326] Bu bağlamda, Yüce'nin *jaketatay* kullanımı, dönemin burjuva estetiğini taşıyan bir giysi olarak doğal eşdeğerliği sağlamaktadır. Aynı zamanda karakterin baston kullanımı ve ısmarlama yaptırdığı şapkasıyla geçmişe dönük, nostaljik bir figür olduğu okuyucunun gözünde canlanmaktadır. Ara dile genelleme yapılarak *dark suit* şeklinde aktarılmış ve özel bir giysi

[322] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 263.
[323] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 265.
[324] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 234.
[325] Schulz, **a.g.e.**, s. 260.
[326] Maria Borejszo, "Gwarowe nazwy ubiorów w Słowniku warszawskim", **Poznańskie Studia Polonistyczne Seria Językoznawcza,** Uniwersytet Adama Mickiewicza, C. 20, No: 2, s. 62.

türünden ziyade daha sıradan bir giysiyle parçada yer verilmiştir. Özdemir de ara dil metnine sadık kalarak *takım elbise* şeklinde çevirmiş ve yönlü eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 45

PL: *(...)* ***głupiała*** *zupełnie, niczym nie powściągana w tym żywiołowym zasłuchaniu.* ***Ç1:*** *(...) kapıldığı konuşmaları dinlerken bazen* ***aptallaşırdı.***[327]
İNG: *(...)* ***unable to control its muscles*** *in the act of passionate listening.*[328] ***Ç2:*** *(...) kendini kaptırıp konuşmaları dinlerken* ***kaslarını denetleyemez hale gelirdi.***[329]

Eve akrabalar ziyarete geldiklerinde, Dodo sakin bir köşeye çekilir ve sadece bakışlarıyla konuşmacıları takip ederdi. Ona yönelik bir konuşma olmadığı sürece sessiz kalırdı. Bir soru geldiğinde, bunun basit olması gerekiyordu. Cevaplarken de mimik ve jestlerini sıklıkla kullanarak mantıklı bir tepki verdiğinin görünmesini istiyordu.[330] Yüzde beliren bu tepki örnekte yer alan *głupiała* ifadesiyle kaleme alınmıştır. Yüce'nin çevirisi gibi, *aptallaşmak* fiilinin üçüncü tekil şahıs çekimidir.[331] Bu fiil ara dile *unable to control its muscles* şeklinde aktarılmış, Özdemir tarafından da *kaslarını denetleyemez hale gelirdi* ifadesiyle parçada yer verilmiştir. Burada çevirmenin, kahramanın bulunduğu durumu daha farklı bir şekilde aktarması söz konusudur. Dolayısıyla Yüce doğal eşdeğerlikle, Özdemir ise yönlü eşdeğerlikle anlamı okuyucuya aktarmaktadır.

[327] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 263.
[328] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 266.
[329] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 234.
[330] Schulz, **a.g.e.**, s. 260.
[331] Dubisz, **a.g.e., C. 1**, s. 1031.

Örnek 46

PL: *Jego edukacja odbyła się prywatnie, niejako* ***pro forma****, z wielką oględnością.* ***Ç1:*** *Büyük bir dikkatle,* ***pro forma*** *icabı, özel bir eğitim görmüştü.*[332]
İNG: *His education had to be private, for* ***the sake of form****, and taken in tiny doses.*[333] ***Ç2:*** *Görünüşünü kurtarmak için özel eğitim görmesi gerekti, bunu da* ***laf olsun diye*** *ve büyük bir dikkat içinde gerçekleştirdiler.*[334]

Hikâyenin kahramanı Dodo, çocukluk yıllarında ölümle burun buruna geldiği bir beyin hastalığı geçirmiştir. Zamanla iyileşmesine rağmen yaşıtlarına göre halen farklılıkları vardır ve akıllı insanların arasına girememektedir. Diğer insanlara sert mizaçla yaklaşılırken, Dodo'ya daha yumuşak davranılıyordur. Durumun üzerine özel bir eğitim alması sağlanarak geride kaldığı yılların eksikliğini kapatması beklenmektedir.[335] Bu bilgiler ışığında örnek cümlede yer alan ve *formalite icabı* anlamına gelen[336] Latince *pro forma* teriminden, ailenin Dodo'ya sözü geçen özel eğitimi göstermelik bir şeklide aldıracağı anlaşılmaktadır. Terim Lehçeden Türkçeye hiçbir değişikliğe uğramadan çevrilmiş ve türkçe anlamı dipnotta açıklanarak doğal eşdeğerlik sağlanmıştır. Ara dile ise *the sake of form olarak* çevrilmiş, Özdemir tarafından da *laf olsun diye* şeklinde aktarılmıştır. Kaynak dilden yapılan çeviri tekniğinin aksine yerel bir ifade kullanılmış ve eğitimin alınma biçimi, Schulz'un aktarmak istediği anlam kaybettirilmeden, yönlü eşdeğerliğe ulaşılmıştır.

Örnek 47

[332] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 264.
[333] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 266.
[334] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 235.
[335] Schulz, **a.g.e.**, s. 261.
[336] Dubisz, **a.g.e., C. 3**, s. 567.

PL: *Gdy szedł tak, górując głową nad tą wesołą i trzpiotowatą gromadką, wyglądał jak filozof* ***perypatetyczny*** *w otoczeniu swych uczniów.* ***Ç1:*** *Bu neşeli ve saygısız grubun içinde başı dimdik yukarıda yürürken sanki öğrencileriyle çevrilmiş bir* ***peripatetik*** *filozof gibi görünürdü.*[337]
İNG: *As he walked, towering by a head over that merry and carefree gang, he looked like a* ***peripatetic*** *philosopher surrounded by his disciples.*[338] ***Ç2:*** *O neşeli ve tasasız gürühun yanında onlardan biir baş yukarda yürürken müritleri tarafından çevresi alınmış* ***gezgin*** *bir filozofa benzerdi.*[339]

Dodo öğle her gün öğle vakti gelmeden yürüyüşe çıkmaya başlamıştır. Şık takım elbisesiyle dükkanların önünde, pazar tezgahlarında ve sohbet eden insanların arasında durarak diğerlerinden farklılığı dikkat çekmektedir. Günler geçtikçe kendine benzeyen sorunlu yüzler ona eşlik etmeye başlamaktadır. Onların arasında kendini daha iyi hissetmekte, kendini saygın ve gururlu görmektedir.[340] Schulz Dodo'yu, içinde bulunduğu bu konumu pekiştiren bir kullanımla, *filozof perypatetyczny* ile tanımlamış ve Yüce tarafından da *peripatetik* sıfatıyla aktarılmıştır. Böylece, açıklaması çevirmen tarafından dipnotta yapılan terim, doğal eşdeğerlik bağlamında korunmuştur. Peripatetik Okul, Antik Yunan'da kurulmuş bir felsefe ekolüdür ve Yunanca "yürüyen, gezgin" anlamlarındaki *peripatikos* kelimesinden türetilmiştir. Bu ekolün kurucusu Aristoteles'tir.[341] Bu bağlamda ara dilden Türkçeye yerlileştirme aracılığıyla,

[337] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 265.
[338] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 268.
[339] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 236.
[340] Schulz, **a.g.e.**, s. 263.
[341] Han Baltussen, **The Peripatetics-Aristotle's Heirs, 322 BCE- 200 CE**, New York, Routledge Taylor & Francis Group, 2016, s. 2.

yukarıda sözü geçen iki anlamdan biri olan *gezgin* şeklinde aktarılmış ve çevirmen tercihine bağlı olarak yönlü eşdeğerlik sağlanmıştır.

3.9. Edzio

Örnek 48

PL: *(...) jak wielki niewyraźny* ***komar*** *(...)* ***Ç1:*** *(...) kocaman bir* ***sivrisinek*** *gibi (...)*[342]
İNG: *(...) like a large* ***gnat*** *(...)*[343] ***Ç2:*** *(...) kocaman bir* ***yarasa*** *gibi (...)*[344]

Hikâyenin kahramanlarından biri olan Jakub ara sıra ani hareketler yapar, elleri dağınık saçları içinde odada koşmaktadır. Bu hareketler, Jakub'un içine düştüğü sıkışmışlığı ve zihinsel dağınıklığı resmetmektedir. Sadece fiziksel değil, psikolojik bir huzursuzluk ve kontrol kaybı vardır. Yazmaktan duyduğu bunalımı, çaresizliğini ve hatta belki de deliliğin eşiğinde oluşunu hissettirmektedir. Okuyucu, karakterin bu ruhsal çalkantısına tanık olmaktadır.[345]

Komar kelimesi Lehçede *sivrisinek* anlamına gelmektedir. Sivrisinek, küçük, rahatsız edici, vızıldayan, kontrolsüz ve çoğu zaman sinir bozucu bir varlık olarak bilinmektedir. *Kocaman* olması, bu rahatsız ediciliği ve belki de tehditkarlığı artırır, ancak yine de bir böcek sınırları içindedir. Bu benzetme, Bay Jakub'un davranışlarındaki önemsizliği, boşuna çabayı, anlamsız huzursuzluğu ve belki de parazitvarı bir saplantıyı vurgulamaktadır. Odadaki bu küçük, can sıkıcı, amaçsız gibi görünen hareketler, onun bunalımını ve belki de küçümsenen durumunu yansıtmaktadır. Yüce bu kelimeyi tam anlamıyla, *sivrisinek* olarak aktararak doğal

[342] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 276.
[343] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 278.
[344] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 245.
[345] Schulz, **a.g.e.**, s. 273.

eşdeğerliği korumuştur. Fakat Özdemir, ara dilde de sivrisinek anlamına gelen *gnat* sözcüğü kullanılmasına rağmen Türkçede yarasa olarak ifade etmiş ve Schulz'un benzettiği hayvan türünden farklı bir tür kaleme alarak eşdeğerlikten uzaklaşmıştır.

Örnek 49

PL: *Edzio wyłazi na ganek nie uzbrojony w szczudła i* ***Adela*** *patrzy z przerażeniem, czy nogi go udźwigną.* ***Ç1:*** *Edzio, koltuk değneklerini kuşanmadan balkona sürünür ve* ***Adela*** *ona, acaba bacakları onu taşıyacak mı diye korkuyla bakar.*[346]
İNG: *Edzio crawls out onto the balcony without his crutches, and* ***one*** *wonders if his stumps would carry him.*[347] ***Ç2:*** *Edzio koltuk değneklerini almadan, sürünerek pencereden balkona çıkar, kesik bacaklarının üzerinde durabilecek mi, diye merak eder* ***insan****.*[348]

Edzio bacaklarını kullanamayan, ailesiyle sebebi bilinmeyen bir anlaşmazlığı olan farklı bir çocuktur. Evlerinden dışarıya tuhaf bir ürperti yayılmaktadır. Zaman zaman sinir krizleri geçirir, çığlıkları mobilya gıcırtılarıyla karışır. Hikâye anlatıcısının ablası olan Adela, komşusu Edzio'nun yaşadığı ruh haline yalnızca pencereden izleyerek tanık olabilmektedir. Hiçbir şekilde ona yardımcı olamamakta, sadece izlemektedir. O esnada Edzio sürünerek, koltuk değneklerini kullanmadan balkona gelir.[349]

Bu örnekte özne değişimiyle karşılaşılmaktadır. Kaynak Lehçe metinde, Edzio'nun durumuna doğrudan Adela'nın öznel bakış açısıyla tanık olunmaktadır. Adela'nın

[346] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 276.
[347] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 279.
[348] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 246.
[349] Schulz, **a.g.e.**, s. 274.

dehşetle/korkuyla (*przerażeniem)* bakması, bu sahnedeki duygusal yükün ve gerilimin ona ait olduğunu açıkça belirtmektedir. Dolayısıyla okuyucu, durumu Adela'nın gözünden deneyimlemektedir. İngilizce ara çeviride ise bu öznel bakış açısı, Adela yerine *one* (insan/biri) ifadesinin kullanılmasıyla genel bir özneye dönüştürülmüştür. Bu kullanım, genellikle belirli bir özneye işaret etmekten çok, genel bir özneyi veya belirsiz bir kişiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu tercih, sahnenin kişisel ve duygusal yoğunluğunu bir miktar seyrelterek, daha belirsiz bir bakış açısı sunmaktadır. Sanki bu duruma şahit olan herhangi birinin aklından geçen bir düşünceymiş gibi bir etki yaratmaktadır. Okuyucu, Edzio'nun durumuna bir bireyin değil, daha çok dışarıdan, genel bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Yüce, Lehçe kaynak metnin öznesi olan Adela'yı sadık bir şekilde koruyarak doğal eşdeğerliği sağlamaktadır. Bu durum, kaynak metindeki kişisel, öznel, duygusal odaklanmayı doğrudan Türkçeye aktarmaktadır. Adela'nın özel bir figür olarak yerini ve duygusal tepkisini muhafaza etmektedir. Özdemir ise ara dil metnine sadık kalarak *one* sözcüğünü *insan* olarak çevirmiş olsa da, kaynak metinden farklı bir özne kullanımı nedeniyle eşdeğerlikten uzaklaşmıştır.

Örnek 50

PL: *Są to płaskie torebki na krew, rude mieszki na krew, bez oczu i bez fizjonomii, i teraz maszerują całymi klanami,* ***wielka wędrówka ludów podzielona na pokolenia i na rody.***
Ç1: *Bu böcekler yassı kan torbalarıdır, gözleri ve yüzü olmayan kızıl kan körükleridir bunlar, işte şimdi klan halinde uygun adım yürümektedirler.*[350]

[350] Schulz, **a.g.e.**, çev. Yüce, s. 277.

İNG: *They are flat receptacles for blood, reddish blood bags without eyes or faces, now on the march in whole clans on* ***a migration of the species subdivided into generations and tribes.***[351]

Ç2: *Bunlar yassı kan kaplarıdır, ne yüzü ne de gözleri olan kırmızı kan torbalarıdır, öbek öbek yürürler,* ***cinslere ve türlere göre bölünmüş bir kavimler göçü.***[352]

Adela, Edzio'nun bu durumundan oldukça etkilenmiştir. Uyumaya çekildiğinde yorganın örtmediği, vücudunun açıkta kalan yerlerinde dolaşan böcekleri bile hissetmez. Onlarla savaşacak gücü kendinde bulamaz.[353]

Lehçe metinde cümlenin sonunda yer alan *wielka wędrówka ludów podzielona na pokolenia i na rody* ifadesi, kelimesi kelimesine çevrildiğinde *nesillere ve kabilelere bölünmüş büyük bir kavimler göçü* anlamına gelmektedir. Buradaki göç, Orta Asya'dan Avrupa'ya yapılan büyük göç dalgalarını (özellikle Hun akınları ve Cermen kavimlerinin hareketleri) ifade eden tarihsel ve kültürel bir atıftır. Bu ifade, böceklerin klanlar halinde yürümesini, tarihsel bir olayın büyüklüğü ve kapsamıyla metaforik olarak ilişkilendirmektedir.

Lehçeden metinden yapılan çeviride, *wielka wędrówka ludów...* ifadesi tamamen atlanmıştır. Yüce, böceklerin klan halinde uygun adım yürüdükleri bilgisini aktarmış ancak bu yürüyüşün büyük bir kavimler göçü metaforuyla ilişkilendirilmesini tercih etmemiştir. Bu durum metindeki önemli bir edebi ve sembolik katmanın kaybolmasına yol açmış ve eşdeğerlikten uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Özdemir ise İngilizce ara metnin doğruluğundan faydalanarak, *migration of the species...* kısmını *cinslere ve türlere göre bölünmüş bir kavimler göçü* şeklinde Türkçeye aktarmıştır. Burada kavimler göçü ifadesi tam

[351] Schulz, **a.g.e.**, çev. Wieniewska, s. 279.
[352] Schulz, **a.g.e.**, çev. Özdemir, s. 246.
[353] Schulz, **a.g.e.**, s. 274.

yerini bulmuş ve Türk okuyucu için anlamlı ve güçlü bir atıf oluşturarak doğal eşdeğerliği sağlamıştır.

SONUÇ

Kültürler arası iletişimin en önemli araçlarından biri olan çeviri, Antik Çağ'dan günümüze kesintisiz biçimde varlığını sürdürmüş bir etkinliktir. Ancak bu etkinliğin sistematik ve kuramsal temellere dayalı olarak ele alınması, esasen XX. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalar, çeviri olgusunun yalnızca diller arası bir aktarım süreci olmadığını, aynı zamanda pek çok disiplini kapsayan, çok boyutlu ve zorlu bir işlem niteliği taşıdığını ortaya koymuştur.

Bu tez çalışmasında, Polonya edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Bruno Schulz'un *Tarçın Dükkanları* (Sklepy Cynamonowe) ve *Klepsydra Altındaki Sanatoryum* (Sanatorium pod Klepsyrą) adlı eserlerinin farklı çeviri versiyonları, Anthony Pym'in eşdeğerlik kuramı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın merkezinde, Lehçe orijinal metinden doğrudan Türkçeye yapılan çeviri ile ara dil olan İngilizce üzerinden Türkçeye yapılan çeviri arasında oluşan anlam, işlev ve biçim farklılıkları yer almıştır.

Yapılan analizler neticesinde, çeviri eyleminin yalnızca sözcük düzeyinde bir dönüşüm değil; kültürel, anlamsal ve estetik ögeleri de kapsayan çok katmanlı bir süreç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pym'in doğal ve yönlü eşdeğerlik düzeyleri esas alınarak yapılan çözümlemeler, metnin çoğu düzleminde farklı stratejik tercihler yapıldığını ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, öncelikle ara dil kullanımının çevirinin doğallığı ve yönlülüğü üzerinde belirgin etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Kaynak dilden doğrudan yapılan çevirilerde erek metnin biçimsel ve anlamsal açıdan özgün metne daha yakın bir konumda olduğu, özellikle kültürel ögelerin ve yazarın üslubunun aktarımında daha bütüncül bir yaklaşım sergilendiği görülmüştür. Buna karşılık, ara dilden yapılan çevirilerde çevirmenin ikinci elden aldığı dilsel ve kültürel kodlara bağlı kalmak zorunda kaldığı, bu nedenle çeviri

ürününün hem anlam hem de biçim bakımından daha uzak bir noktaya yerleştiği belirlenmiştir. Bu durum, doğal eşdeğerlik anlayışının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Çeviride asıl amacın "okuyucunun anlamı doğal ve anlaşılır bir şekilde deneyimlemesi" olduğunu vurgulanmıştır. Ara dil çevirilerinde ise bu doğallığın çoğu zaman sekteye uğradığı, metinde kimi zaman anlamda kaymalar ve daralmaların yaşandığı gözlemlenmiştir. Özellikle kültürel göndermeler, özel isimler, ve özgün metnin üslubuna özgü anlatım kalıpları ara dilde ya eksiltilmiş ya da hedef kültürün beklentilerine göre yeniden şekillendirilmiştir. Bu durumda çeviri ya doğal eşdeğerlikten yönlü eşdeğerliğe dönüşmüş ya da eşdeğerlikten uzaklaşmıştır.

Bruno Schulz'un metinlerinin yüksek derecede metaforik, düşsel ve poetik yapısı, çeviri sürecinde çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Özellikle çocukluk anıları ve zaman algısının yer aldığı anlatım yapısı, her iki çevirmenin de farklı yaklaşımlar benimsediğini göstermektedir. Ara dilden yapılan çeviride zaman zaman anlam kaymaları, bağlam dışı çağrışımlar ve poetik niteliklerde azalma gözlemlenirken; doğrudan çeviride ise metnin yapısal ve kültürel özgünlüğü daha fazla korunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada yapılan karşılaştırmalar, yazınsal metinlerin ara dilden çevrilmesinin yalnızca anlam kayıplarına yol açmamakta, aynı zamanda yazarın edebi kimliğinin ve üslubunun okurda uyandıracağı izlenimi de dönüştürdüğü gözlemlenmiştir. Dolayısıyla yazınsal metinlerde ara dil kullanımına yönelik eleştirilerin haklı bir zemine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dünya edebiyatının geniş bir bölümünün ara diller aracılığıyla dolaşıma girdiği, kültürler arası etkileşimde bu çeviri biçiminin tarihsel olarak vazgeçilmez bir rol oynadığı açıktır. Ancak bu noktada, ara dil kullanımının olası sorunlarının farkında olunması ve çevirmenlerin metne eleştirel bir bilinçle yaklaşması gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, ara dil kullanımının çeviri sürecinde yaratabileceği katmanlı sapmaları ve anlam kırılmalarını somut örneklerle ortaya koymuş; çeviri kuramlarının metin

çözümlemelerinde nasıl işlevselleştirilebileceğini göstermiştir. Çeviri eyleminin yalnızca dilsel bir işlem değil, aynı zamanda kültürel ve edebi bir yeniden üretim olduğu bir kez daha teyit edilmiştir. Kaynak dil ve ara dilden erek dile yapılan çevirilerin doğal ve yönlü eşdeğerlik bağlamında incelenmesinin, yalnızca çeviri ürününü değerlendirmek açısından değil, aynı zamanda çevirmen kimliğini, erek okurla kurulan ilişkiyi ve çeviri kuramlarının işlevselliğini tartışmaya açmak açısından da önemli olduğunu göstermiştir. Çalışmanın bulguları, yazınsal metinlerin doğrudan kaynak dilden çevrilmesinin erek metinde eşdeğerliğin sağlanmasında daha güçlü bir zemin sunduğunu; ara dilden çevirilerin ise üslup değişiklikleri ve kültürel aktarım sorunları yarattığını ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, ara dil çevirilerinin tarihsel ve kültürel bağlamda oynadığı rol göz ardı edilmemelidir. Gelecek çalışmalar, ara dil çevirilerinde çevirmenin karşılaşabileceği sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmeye, eşdeğerlik kuramlarının bu bağlamda nasıl yeniden yorumlanabileceğini tartışmaya ve çevirmenin bilinçli seçimlerinin metnin işlevselliğini nasıl artırabileceğini ortaya koymaya odaklanabilir. Böylece, çeviribilim hem kuramsal hem de uygulamalı boyutuyla gelişmeye devam edecek; kültürler arası iletişimde çevirinin vazgeçilmez rolü daha derinlikli biçimde anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

Albin, Joanna: "Przekładoznawstwo – Nowa Dyscyplina Naukowa", **Polska Iberystyka. Skąd Pochodzimy, Kim Jesteśmy, Dokąd Zmierzamy?**, Ed. Marcin Sarna, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, 2017, s. 121-134.

Atalay, Hamit: **İngilizce-Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

Atasoy, Emin: **Sosyal Bilimler Işığında Polonya Cumhuriyeti**, ed. Emin Atasoy, Jan A. Wendt, İstanbul, Beta Yayınları, 2017.

Avery, Robert, v.d.: **İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü,** İstanbul, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık, 1997.

Baltussen, Han: **The Peripatetics-Aristotle's Heirs, 322 BCE- 200 CE**, New York, Routledge, Taylor & Francis Group Yayınları, 2016.

Barańczak, Stanisław: "Mały, lecz maksymalistyczny Manifest translatologiczny", **Teksty Drugie**, Warszawa, No: 3, 1990, s. 7-66.

Borejszo, Maria: "Gwarowe nazwy ubiorów w Słowniku warszawskim", **Poznańskie Studia Polonistyczne Seria Językoznawcza**, Uniwersytet Adama Mickiewicza, C. 20, No: 2, s. 59-72.

Boztaş, İsmail: "Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, C. 10, No: 2, 1999, s. 55-65.

Brown, Russel: "Bruno Schulz and World Literature", **The Slavic and East European Journal**, Ohio State University, C. 34, No: 2, 1990, s. 224-246.

Campbell, Jeffrey R.: "Quantitative Easing in Joseph's Egypt with Keynesian Producers", **Federal Reserve Bank of Chicago**, Chicago, 2016, s. 1-48.

Cline, Rangar: "Sibyls and Sibylline Books, Greece and Rome," **The Encyclopedia of Ancient History**, ed. Roger S. Bagnall, Wiley-Blackwell Yayınları, Oxford, 2012.

Coşkun, Jale: "Rusça-Türkçe Dilleri Arasında Deyimlerin Çevirilerine İlişkin Sorunlar", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, No: 9, 2021, s. 460-469.

Çakır, Mustafa: "Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri", **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Eskişehir, C. 6, No: 1, 1996, s. 93-107.

Dubisz, Stanisław: **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 1**, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.

Dubisz, Stanisław: **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 2**, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.

Dubisz, Stanisław: **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 3**, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.

Dubisz, Stanisław: **Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, C. 4**, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.

Erhat, Azra: **Mitoloji Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996.

Ficowski, Jerzy: **Regions of the Great Heresy: Bruno Schulz, A Biographical Portrait,** New York, W. W. Norton & Company Yayınları, 1987.

Gaznevi, Emrah: "Lehçede Ödünçleme ve Türleri", **İdil**, İstanbul, C. 9, No: 65, 2020, s. 94-105.

Ghanooni, Ali Reza: "Equivalence in Translation", **Armenian Folia Anglistika**, Yerevan State University, C. 7, No: 1, 2011, s. 116-121.

Göktürk, Akşit: **Çeviri: Dillerin Dili**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994.

Graham, Llyod: "The Anatolian legend of Shahmaran affords a particularly clear exposition of the Indo-European "Dragon-slayer as doctor"paradigm",2025,(Çevrimiçi) https://www.academia.edu/127859603, 6 Temmuz 2025.

Gao, Yinli: "Analysis of Eugene Nida's Translation Theory", **International Journal of Education and Humanities**, Majalengka, C. 10, No: 1, 2023, s. 203-206.

Grossman, Jonathan: "The Double Etymology of Babel in Genesis 11," **Zeitschrift Für Die Alttestamentliche Wissenschaft**, Almanya, C. 129, No: 3, 2017, s. 362-375.

Heydel, Magda: "Rób Swoje, Tłumacz! Przekładoznawstwo Jako Metoda w Humanistyce", **Zagadnienia Rodzajów Literackich**, Uniwersytet Jagielloński, C: 60, No: 3, 2017, s. 9-23.

Heydel, Magda, Bukowski, Piotr: "Słowa i Obrazy. Przekładoznawcze Prace Elżbiety Tabakowskiej", **Myśl Językoznawcza z Myślą o Przekładzie**, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015, s. 7-19.

Heydel, Magda, Bukowski, Piotr: **Współczesne Teorie Przekładu**, Kraków, Wydawnictwo Znak Yayınları, 2009.

Heydel, Magda, Bukowski, Piotr: "Polish Translation Studies: Toward a Transdisciplinary Research", **Translation Theories in the Slavonic Countries**, Kraków, 2013, C. 21, s. 1-11.

Jakobson, Roman: "On Linguistic Aspects of Translation", **On Translation**, ed. Reuben Arthur Brower, Cambridge, Harvard University Press, 1959, s. 232-239.

Jakobson, Roman: "Verbal Communication", **Scientific American**, C. 227, No: 3, 1972, s. 72-81.

Jarniewicz, Jerzy: **Gościnność słowa. Szkice O przekładzie literackim**, Kraków, Wydawnictwo Znak Yayınları, 2012.

Karavin, Harika: "Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Edirne, C. 6, No: 12, 2016, s. 125-144.

Kim, Dohun: "Dynamic Equivalence: Nida's Perspective and Beyond", **SKASE Journal of Translation and Interpretation**, Košice, C. 8, No: 1, 2015, s. 60-75.

Kocabıyık, Hüseyin Selim: "Jean Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un "Başkan'ın Öldürüldüğü Gün" Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2022, No: 28, s. 610-629.

Mackie, Chris: "Guide to the Classics: Homer's Odyssey", **The Conservation**, Melbourne, 2017, s. 1-10.

Markoni, Defrizal: "Fata Morgana (mirage)", 2025, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/9967300/Fata_Morgana_mirage

Munday, Jeremy: **Introducing Translation Studies: Theories and Applications**, New York, Routledge Yayınları, 2016.

Musielak, Łukasz: "Bruno Schulz – Dziecińſtwo odnalezione", **Appendix**, y.y., No: 1, 2025, s. 1-10. (Çevrimiçi)

https://www.academia.edu/Bruno_Schulz_Dziecistwo_odnalezione

Nesterova Coşkun, Svıtlana "Roman Jakobson'da Dilin İşlevleri ve İşleyiş Mekanizması", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, No: 36, 2023, s. 326-339.

Nida, Eugene, Taber, Charles: **The Theory and Practice of Translation**, Leiden, Brill Yayınları, 1982.

Nida, Eugene: **Toward a Science of Translating**, Leiden, Brill Yayınları, 1964.

Özbaşer, Fatma Tülin, v.d.: "Morphological and Genetic Characteristics of Zerdava, A Native Turkish Dog Breed", **Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, Kars, C. 26, No: 5, 2020, s. 617-623.

Pym, Anthony: **On Translator Ethics: Principles for Mediation Between Cultures**, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 2012.

Pym, Anthony: **Translation and Text Transfer: An Essay on the Principles of Intercultural Communication**, Frankfurt am Main, Peter Lang, 1992.

Pym, Anthony: **Çeviri Kuramlarını Keşfetmek**, çev. Cemre Özer Taş, Duygu Göç, Gizem Süren, Hesna Doğanel Kalkan, Hüseyin Güngör, İstanbul, Everest Yayınları, 2023.

Pytlik, Radosław Józef: "Diminutives in Polish, English and German: formation, function, state of research", **Tarnowskie Colloquia Naukowe**, Tarnów, 2016, C. 2, s. 109-128.

Rifat, Mehmet: **Çeviriyi Düşünmek**, İstanbul, Sel Yayınları, 2021.

Rutkowski, Mariusz: "Polish Street Namesakes. General Characteristics and Preliminary Outline for Analysing Urban Space Names", **Poznańskie Studia Polonistyczne, Seria Językoznawcza**, Poznań, C. 31, No: 1, 2024, s. 183-204.

Salazar-Morales, Miriam Elizabeth: "A Brief History of Papier-Mâché", 2019, (Çevrimiçi) https://www.scribd.com/document/406286786/A-Brief-History-of-Papier-Mache

Schulz, Bruno: **Sklepy Cynamonowe-Sanatorium Pod Klepsydrą**, Warszawa, Grupa Wydawnicza Foksal, 1934/2025.

Schulz, Bruno: **The Fictions of Bruno Schulz: The Street of Crocodiles & Sanatorium Under the Sign of the Hourglass**, çev. Celina Wieniewska, Londra, Picador, 1988.

Schulz, Bruno: **Tarçın Dükkanları**, çev. İlknur Özdemir, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1998.

Schulz, Bruno: **Tarçın Dükkanları**, çev. Neşe Taluy Yüce, İstanbul, Aylak Adam Yayınları, 2017.

Sitkiewicz, Piotr: "Bruno, Son of Franz", **Schulz Forum**, Gdańsk, No: 7, s. 122-141.

Skibińska, Elżbieta: "Polish Translation Studies at the Turn of Centuries: Comments from the Scientometric Perspective", **AUC Philologica**, Prag, 2015, C. 9, No: 3, s. 113-126.

Süer, Aydın, Mikołajczyk, Dorota: **Lehçe-Türkçe Deyimler Sözlüğü**, Ankara, Tiydem Yayınları, 2011.

Tahir Gürçağlar, Şehnaz: **Çevirinin ABC'si**, İstanbul, Say Yayınları, 2011.

Trzebiatowska, Marta: "Habit Does Not a Nun Make? Religious Dress in the Everyday Lives of Polish Catholic Nuns", **Journal of Contemporary Religion**, Londra, C. 25, No: 1, 2009, s. 51-65.

Unat, Yavuz: "Eski Astronomi Metinlerinde Karşılaşılan Astronomi Terimlerine İlişkin Bir Sözlük Denemesi", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Aratırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Ankara, No: 11, 2000, s. 1-42.

Usiekniewicz, Jadwiga Smith, Phillip: **Oxford PWN Polish Dictionary**, Oxford, PWN Oxford University Press, 2007.

Vermeer, Hans J.: "Skopos and Commission in Translational Action", **The Translation Studies Reader**, Routledge, 2012.

Vinay,Jean-Paul, Darbelnet, Jean: **Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation**, ed. Juan C. Sager & Marie-Josée Hamel, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 1995.

Warska, Katarzyna: "Dziecińśtwo w biografii pisarza. Przypadek Brunona Schulza", **Schulz/Forum**, University of Gdańsk, 2020, s. 5-22.

Xu, Andy: "Caravaggio and Tenebrism-Beauty of Light and Shadow in Baroque Paintings", **Journal of Arts & Humanities**, Washington D.C., C. 9, No: 6, 2020, s. 1-11.

Yazıcı, Mine: **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2005.

Ziemann, Zofia: "The Online Afterlife of a Polish Modernist Classic: John Curran Davis's Fan Translation of the Fiction of Bruno Schulz," , **Journal of Literary Multilingualism**, Leiden, Boston, C. 2, No: 2, s. 103-118.

Ziemann, Zofia: "Translator Profile in the Discourse around Translation: Promation and Reception of the English Translations of the Fiction of Bruno Schulz", **Hermes-Journal of Language and Communication in Business**, No: 58, 2018, s. 139-156.

İnternet Kaynakları

https://bliskopolski.pl/poezja/zbigniew-herbert/studium-przedmiotu/mysz-koscielna/

https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce

https://www.britannica.com/technology/flare-lighting

https://www.ekonomim.com/sozluk/acyotaj

https://www.fransizcasozluk.net/index.php?q=en+face

https://www.newyorker.com/magazine/2009/06/08/the-age-of-genius